

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Privatinės teisės katedra**

Auksės Skripkienės,
IV kurso, komercinės teisės
studijų šakos studentės

Magistro darbas
Bendros jungtinės nuosavybės padalinimo tvarka ir principai

Vadovas: lekt. dr. Saulius Aviža
Recenzentas: lekt. dr. Giedrė Urbanavičiūtė

Vilnius 2011

TURINYS

IVADAS	3
1. Bendrosios jungtinės nuosavybės padalijimo būdai	7
1.1. Bendrosios jungtinės nuosavybės padalijimas teismo sprendimu	8
1.2. Bendrosios jungtinės nuosavybės padalijimas sutuoktinių susitarimu	10
1.2.1. Notaro patvirtinta sutartimi	10
1.2.2. Teismo patvirtinta sutartimi	13
2. Bendrosios jungtinės nuosavybės padalijimo tvarka ir principai	15
2.1. Turto balanso sudarymo principas	18
2.1.1. Bendro ir asmeninio sutuoktinių turto nustatymas	20
2.1.2. Sutuoktinių susitarimo pirmenybė	24
2.2. Kompensacijų balanso sudarymo principas	25
2.2.1. Bendro turto vertės padidėjimas, prijungus asmeninį turtą arba panaudojus asmenines sutuoktinio lėšas	26
2.2.2. Bendro turto naudojimas ne šeimos interesais arba asmeninei prievolei įvykdyti	26
2.2.3. Bendro turto sumažėjimas pagal CK 3.115 straipsnį	27
2.3. Sutuoktinių bendrų prievolių tenkinimo principas	27
2.3.1. Sutuoktinių bendrų ir asmeninių prievolių nustatymas	29
2.3.2. Kreditorių interesų apsauga	32
2.3.3. Kreditorių reikalavimų tenkinimas	34
2.4. Sutuoktinių turto lygių dalių principas ir šio principo taikymo išimtys	37
2.4.1. Sutuoktinių turto lygių dalių principas	38
2.4.2. Nukrypimo nuo lygių dalių principo atvejai	38
2.4.2.1. Nepilnamečių vaikų interesais	41
2.4.2.2. Dėl vieno iš sutuoktinių sveikatos būklės	42
2.4.2.3. Dėl vieno iš sutuoktinių turtinės padėties	42
2.4.2.4. Kiti atvejai	43
2.5. Sutuoktinių idealiosios dalies nustatymo principas	44
2.6. Turto padalijimo natūra principas	45
2.6.1. Turto vertės nustatymas	53
2.6.2. Turto priskyrimo konkrečiam sutuoktiniui kriterijai	56
2.6.3. Kompensavimas priteisus mažesnės vertės turtą pagal CK 3.117 straipsnio 3 dalį	57
IŠVADOS	59

LITERATŪROS SĀRAŠAS.....	61
SANTRAUKA	67
SUMMARY	68

IVADAS

Lietuvos Respublikos civilinio kodekso¹ (toliau – CK) 3.87 straipsnio 1 dalis įtvirtina prezumpciją, kad visas turtas, įgytas sutuoktinių, sudarius santuoką, yra jų bendroji jungtinė nuosavybė. Vienintelė galimybė išvengti įstatymo nustatyto sutuoktinių turto teisinio režimo taikymo yra vedybų sutarties sudarymas (CK 3.82 straipsnio 1 dalis). Lietuvoje teisė sudaryti vedybų sutartį įtvirtinta tik įsigaliojus naujam CK ir vedybų sutartys vis dar nėra populiarios: 2006 m. įregistruotos tik 488, 2007 m. – 600 vedybų sutarčių², kai tuo tarpu 2006 m. Lietuvoje įregistruota 21,2 tūkstančio santuokų, 2009 m. – 20,5 tūkstančio santuokų³. Remiantis statistika galima teigti, kad daugeliu atveju sutuoktinių turtui yra taikomas įstatymo nustatytas sutuoktinių turto teisinis režimas ir turtas, kurį įgyja sutuoktiniai, paprastai yra jų bendroji jungtinė nuosavybė.

Nors bendrosios jungtinės nuosavybės pabaigos pagrindų yra keletas, bet padalijimas yra vienas iš svarbiausių bendrosios jungtinės nuosavybės pabaigos pagrindų. Turtas privalomai padalijamas nutraukiant santuoką, pripažinus santuoką negaliojančia arba nustačius separaciją. Lietuvoje nutraukiamas didelis santuokų skaičius: pirmosios instancijos teismuose 2008 m. išnagrinėtos 11196, 2009 m. - 10256 santuokos nutraukimo bylos⁴. Taip pat sutuoktiniai gali pasidalinti turtą nenutraukdami santuokos, turtą gali reikalauti padalinti kreditoriai. 2009 m. pirmos instancijos teismuose išnagrinėtos 2068 turto padalijimo bylos, 2008 m. – 1926 bylos. Didelis bylų, kuriose sprendžiami su bendrosios jungtinės nuosavybės padalijimu susiję klausimai, skaičius nagrinėjamas ir apeliacinės, ir kasacinės instancijos teismuose.

CK yra įtvirtinta galimybė sutuoktiniams nutraukti santuoką bendru susitarimu. Šis institutas yra gana populiarus Lietuvoje: 2008 m. buvo nutraukta 7608 santuokos bendru sutuoktinių sutikimu, 2009 m. - 6866. Sutuoktinių susitarimui dėl bendro turto padalijimo (tiek iki santuokos nutraukimo, tiek santuokos nutraukimo metu), bendrosios jungtinės nuosavybės padalijimo normos nėra privalomos, bet yra svarbios sutuoktiniams, nustatant susitarimo dėl turto padalijimo sąlygas.

Subjektų, kurių santykius reglamentuoja, skaičius, instituto normų taikymo atvejų skaičius parodo bendrosios jungtinės nuosavybės padalijimo instituto reikšmę.

¹ Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262.

² MIKELĖNAS, V. *Šeimos teisė*. Vilnius: Justitia, 2009, p. 281-282.

³ Statistikos departamento duomenys [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://www.stat.gov.lt/lt/pages/view/?id=2421>> [žiūrėta 2010 m. gruodžio 28 d.].

⁴ Nacionalinės teismų administracijos duomenys [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://www.teismai.lt/lt/teismai/teismai-statistika/>> [žiūrėta 2010 m. gruodžio 28 d.].

Temos aktualumas. Tema ypatingai aktuali praktikoje. Statistinė informacija parodo, kad bendrosios jungtinės nuosavybės padalijimo institutas aktualus teismų praktikoje. Nors bendrosios jungtinės nuosavybės padalijimo teisinis reglamentavimas yra gana detalus, bet teisinių santykių specifiškumas ir įvairovė lemia, kad CK normos, reglamentuojančios bendrosios jungtinės nuosavybės padalijimą dažnai taikomos, kyla praktinių taikymo problemų, susiformavo teismų praktika. Detalus temos išnagrinėjimas, atskleidžiant instituto normų taikymo ir aiškinimo aspektus, yra svarbus ir subjektams, kurių santykius nagrinėjamo instituto normos reglamentuoja. Bendrosios jungtinės nuosavybės padalijimo institute galima išskirti etapus, kuriuose kyla daugiausiai taikymo probleminių klausimų: 1) turto balanso sudarymas; 2) sutuoktinių įsipareigojimų kreditoriams vykdymas; 3) sutuoktinių bendro turto lygių dalių principo taikymo išimtys; 4) sutuoktinių turto idealiosios dalies nustatymas; 5) turto padalijimas natūra. Turto balanso sudarymo metu probleminiai klausimai yra bendro ir asmeninio turto atribojimas, sutuoktinių susitarimo reikšmė, santykis su kreditorių interesų apsauga, sutuoktinių tarpusavio kompensacijų mokėjimo klausimai. Sutuoktinių įsipareigojimų kreditoriams vykdymo etape dažnai kyla problemų, nustatant bendras ir asmenines prievoles, vykdant bendras prievoles, išlaikant pusiausvyrą tarp sutuoktinių ir kreditorių interesų. Svarbu išnagrinėti sutuoktinių turto lygių dalių principo taikymo išimtį, nukrypimo nuo lygių dalių principo proporcijas, turto padalijimo natūra principo prioritetinį taikymą ir šio principo taikymo išimtį, turto vertės nustatymo klausimą. Aukščiau minėtiems probleminiams bendrosios jungtinės nuosavybės padalijimo klausimams nagrinėti darbe yra skiriamas didžiausias dėmesys.

Temos originalumas ir naujumas. Šis darbas yra vienas iš pirmųjų mokslinio pobūdžio darbų Vilniaus Universiteto Teisės fakultete, detaliau nagrinėjantis bendrosios jungtinės nuosavybės padalijimą. Lietuvos mokslo leidiniuose nagrinėjama tema pateikiama glaustai atskiruose skyriuose, bet nėra detalesnės šios temos analizės.

Darbo tikslas ir objektas. Šio darbo tikslas yra atskleisti bendrosios jungtinės nuosavybės padalijimo instituto esmę, išanalizuoti jo teorines ir praktines problemas, nurodyti galimus problemų sprendimo variantus.

Darbo objektas yra bendrosios jungtinės nuosavybės padalijimo institutas. Siekiant atskleisti bendrosios jungtinės nuosavybės instituto turinį, ypatingai svarbūs klausimai yra turto balanso sudarymo, sutuoktinių bendrų prievolių tenkinimo, sutuoktinių turto idealiosios dalies nustatymo, turto padalijimo natūra principai, lygių dalių principo taikymo išimtys. Darbe pateikiamos bendrosios jungtinės nuosavybės, asmeninio sutuoktinių turto, bendrų ir asmeninių sutuoktinių prievolių sampratos, kurios

pateikiamos tiek, kiek reikalinga temos atskleidimui, bet nėra atlikta detalesnė šių sąvokų analizė. Pagrindinis dėmesys skiriamas CK normų ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos analizei, kur yra pateikta esminė medžiaga nagrinėjama tema. Taip pat darbe nagrinėjamos Lietuvos autorių nuomonės. Darbe tema nagrinėjama, analizuojant materialiąsias teisės normas, o procesinės teisės normos yra analizuojamos minimaliai, tik kiek reikia atsakyti į probleminius klausimus. Pavyzdžiui, teismo sprendimų vykdymas, reikalavimo užtikrinimo priemonių taikymas, padalinant bendrą sutuoktinių turtą, apsaugomųjų priemonių taikymas ir panašūs klausimai darbe tik paminimi kaip aktualūs nagrinėjama tema, bet nėra analizuojami detaliau. Taip pat darbe nėra analizuojami susiję su bendrosios jungtinės nuosavybės padalijimo klausimai, pavyzdžiui, tolimesnės sutuoktinių tarpusavio pareigos, kai santuoka nėra nutraukiama ir kiti, nes šie klausimai nėra svarbūs nagrinėjamai temai. Kadangi nagrinėjama tema yra plati, dėl to apsiribojama tik Lietuvos teisinio reglamentavimo analize ir bendrosios jungtinės nuosavybės reglamentavimas užsienio valstybėse šiame darbe nenagrinėjamas lyginamuoju aspektu.

Darbe bendrosios jungtinės nuosavybės padalijimo institutas analizuojamas, atskleidžiant atskirų bendrosios jungtinės nuosavybės padalijimo principų turinį. Bendrosios jungtinės nuosavybės padalijimo tvarka atskirai neanalizuojama, bet pateikiama, analizuojant bendrosios jungtinės nuosavybės padalijimo principus.

Tyrimo metodai. Darbe naudojami metodai yra precedentinis, sisteminis, loginis teisės aiškinimo metodai.

Svarbiausias šiame darbe taikytas tyrimų metodas yra precedentinis. Precedentinis metodas grindžiamas teismo sprendimo autoritetu, kai visas tapačias bylas būtina spręsti taip, kaip išspręsta byla, kurioje suformuluotas teismo precedentas. Tiriamajame darbe, aiškinantis tikrąją teisės normų prasmę, analizuojamos Lietuvos Respublikos teismų nutartys ir sprendimai, kurių pagrindu užtikrinamas vienodas teisės taikymas, aiškinant bendrosios jungtinės nuosavybės padalijimo probleminius klausimus. Pavyzdžiui, precedentinio metodo pagalba yra nustatomas normų, reglamentuojančių skolinių įsipareigojimų vykdymą, sutuoktinių lygių dalių principo taikymo išimčių, turto padalijimo natūra principo, turinį ir kiti klausimai.

Sisteminio metodo pagalba aptariamas bendrosios jungtinės nuosavybės padalijimo instituto ryšys su kitais susijusiais civilinės teisės institutais tokiais kaip bendroji jungtinė nuosavybė, sutuoktinių turtiniai santykiai ir su civilinio proceso institutais – teismo vaidmuo šios kategorijos bylose, senaties terminai ir kiti.

Loginio metodo pagalba apibendrinta darbe aptarta medžiaga, išsakyta nuomonė, formuluojamos išvados.

Svarbiausi šaltiniai:

1. Svarbiausi teisės norminiai šaltiniai yra CK, konkrečiau III knygos VIII skyriaus normos, reglamentuojančios bendrosios jungtinės nuosavybės padalijimą. Taip pat kiti teisės aktai, aktualūs nagrinėjamai temai – Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas⁵ (toliau – CPK), Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas⁶, Lietuvos Respublikos santuokos ir šeimos kodeksas (toliau – SŠK)⁷.

2. Ypatingai svarbus šaltinis nagrinėjamos temos atskleidimui yra Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartys, taip pat Lietuvos apeliacinio teismo nutartys, pirmosios instancijos teismų nutartys ir sprendimai.

3. Taip pat darbe remiamasi doktriniais šaltiniais – Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentarų (Trečioji knyga, Šeimos teisė), V. Mikelėno „Šeimos teisė“ ir kitais.

⁵ Valstybės žinios, 2002, Nr. 36-1340.

⁶ Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262.

⁷ Valstybės žinios, 1969, Nr. 21-186.

1. Bendrosios jungtinės nuosavybės padalijimo būdai

CK 3.116 straipsnyje įtvirtinti du bendro sutuoktinių turto padalijimo būdai: teismo sprendimu ir notariškai patvirtinta sutuoktinių sutartimi. Bendro turto padalijimo iniciatoriais gali būti abu sutuoktiniai, vienas iš sutuoktinių (neveiksnaus sutuoktinio atstovas pagal įstatymą) arba sutuoktinių kreditoriai⁸.

Paprastai sutuoktinių bendrąją jungtinę nuosavybę turimas turtas dalijamas nutraukiant santuoką⁹. Tokiu atveju siekiama pabaigti bendrosios jungtinės sutuoktinių nuosavybės teisę, nes toks poreikis natūraliai kyla nutraukiant santuokinius ryšius. Atsižvelgiant į santuokos nutraukimo proceso specifiką, įstatyme gan detalčiai reglamentuojama tokio bendro turto padalijimo tvarka ir bendrieji principai, padedantys išsaugoti sutuoktinių interesų pusiausvyrą, užtikrinti jų vaikų išlaikymą bei apginti trečiųjų asmenų teisėtus interesus. Tačiau sutuoktinių susitarimu jų bendras turtas gali būti padalytas bet kuriuo metu galiojant santuokai (CK 3.116 straipsnio 1 dalis). Turtas, pasidalytas sutuoktinių gyvenant susituokus, tampa asmenine jų nuosavybe, todėl, nutraukiant santuoką, nedalijamas¹⁰. Sutuoktinių turtas taip pat dalijamas gyvenant skyrium, nors santuoka išlieka. Poreikis padalinti bendrą turtą gali atsirasti mirus vienam iš sutuoktinių, siekiant nustatyti mirusio sutuoktinio dalį, įeinančią į bendrąją jungtinę nuosavybę, kuri toliau bus paveldima.

Sutuoktinių sutartis ar teismo sprendimas dėl turto padalijimo visada reiškia esamo turto padalijimą, bet nebūtinai sukelia analogiškus padarinius turtui, kuris bus įgyjamas ateityje. Galimi du atvejai. Pirmuoju atveju turto padalijimas reiškia tiek esamo, tiek ateityje įgyjamo turto bendrosios jungtinės nuosavybės pasibaigimą. Šis padarinys bus, jei turtas dalijamas nutraukiant santuoką ar patvirtinant separaciją. Taip pat ateityje įgyjamo turto bendrosios jungtinės nuosavybės teisė baigsis, jei sutuoktiniai sudarys vedybų sutartį, kurioje pasirinks atitinkamą teisinį režimą. Kitais atvejais baigsis tik konkretaus dalijamo turto bendrosios jungtinės nuosavybės teisė. Šie atvejai yra, jei sutuoktiniai sudarys turto padalijimo sutartį, teismas padalins bendrą turtą galiojant santuokai, esant/ nesant CK 3.124 straipsnyje numatytiems pagrindams, arba teismas padalija bendrą sutuoktinių turtą, esant sutuoktinių kreditorių reikalavimui.

⁸ MIKELĖNAS, V. *Šeimos teisė*. Vilnius: Justitia, 2009, p. 281-282.

⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. sausio 27 d. nutartis civilinėje byloje G. P. v. J. P., Nr. 3K-3-28/2011, Procesinio sprendimo kategorijos: 21.4.1.3; 21.4.2.6; 75.8; 06.1 (S).

¹⁰ MIKELĖNAS, V., et al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Trečioji knyga. Šeimos teisė*. Pirmasis leidimas. Vilnius: Justitia, 2002. p. 237-238.

Siekiant užtikrinti tretiesiems asmenims galimybę sužinoti bendrosios jungtinės nuosavybės padalijimo faktą, CK 3.125 straipsnyje nurodyta, kad šalių sutartį ar teismo sprendimą, kuriuo padalinta bendroji jungtinė nuosavybė, privalu įregistruoti vedybų sutarčių registre¹¹. Registravimą reglamentuoja Vedybų sutarčių registro nuostatai, patvirtinti Vyriausybės 2002 m. rugpjūčio 13 d. nutarimu Nr. 1284. Bendrosios jungtinės nuosavybės padalijimo sutarties neįregistravęs atitinkamame registre sutuoktinis negali panaudoti sandorio fakto prieš trečiuosius asmenis.

1.1. Bendrosios jungtinės nuosavybės padalijimas teismo sprendimu

Teismo sprendimu bendras sutuoktinių turtas padalijamas, nutraukiant santuoką, pripažįstant santuoką negaliojančia arba patvirtinant gyvenimą skyrium. Taip pat teismo sprendimu bendras sutuoktinių turtas padalijamas vieno iš sutuoktinių reikalavimu, kreditorių reikalavimu arba neveiksnaus sutuoktinio globėjo reikalavimu.

Nepriklausomai nuo to, kuriuo būdu sprendžiamas santuokos nutraukimo klausimas – abiejų sutuoktinių bendru sutikimu, vieno sutuoktinio prašymu ar dėl sutuoktinio (sutuoktinių) kaltės – įstatyme visais atvejais teismas įpareigojamas išspręsti sutuoktinių bendrosios jungtinės nuosavybės padalijimo klausimą (CK 3.53 straipsnio 3 dalis, 3.59 straipsnis, 3.62 straipsnio 3 dalis). Šis įstatyminis reikalavimas grindžiamas tuo, kad santuokos nutraukimas kartu yra ir bendrosios jungtinės nuosavybės pasibaigimo pagrindas (CK 3.100 straipsnio 4 punktas)¹². Spręsdamas ginčus dėl sutuoktinių turto padalijimo teismas turi paisyti bendrųjų teisingumo, protingumo ir sąžiningumo principų (CK 1.5 straipsnis). Kasacinio teismo praktikoje pabrėžiama teismo pareiga įstatymu suteiktą diskreciją panaudoti tam, kad turtas būtų padalytas atsižvelgiant ne tik į vieno ar kito sutuoktinio norus, bet ir į jų objektyvius poreikius, kartu stengiantis užtikrinti sutuoktinių individualių poreikių pusiausvyrą bei maksimaliai eliminuojant galimybę poreikius užtikrinti vienas kito sąskaita¹³. Pažymėtina, kad nagrinėdamas šeimos santykių bylą teismas yra aktyvus – jis vertina ne tik šalių pateiktus įrodymus, bet, siekdamas teisingai išspręsti bylą, turi teisę juos rinkti savo iniciatyva (CPK 376 straipsnio 1 dalis), gali patenkinti daugiau reikalavimų, negu jų buvo pareikšta, taip pat priimti sprendimą dėl

¹¹ MIKELĖNAS, V., et al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Trečioji knyga. Šeimos teisė*. Pirmasis leidimas. Vilnius: Justitia, 2002. p. 247.

¹² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. birželio 1 d. nutartis civilinėje byloje *A. M. v. I. M.*, Nr. 3K-3-243/2009, Procesinio sprendimo kategorijos: 75.7; 75.8 (S).

¹³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. birželio 29 d. nutartis civilinėje byloje *J. N. v. A. N.*, Nr. 3K-3-285/2009, Procesinio sprendimo kategorijos: 75.8; 123.8 (S).

reikalavimų, kurie nebuvo pareikšti, tačiau tiesiogiai susiję su pareikšto ieškinio dalyku ir pagrindu (CPK 376 straipsnio 3 dalis)¹⁴.

Teismo sprendimu turtas padalijamas tais atvejais, kai bendras sutuoktinių turtas turi būti padalijamas privalomai¹⁵. Pagal CK 3.100 straipsnio 3-5 dalis bendras sutuoktinių turtas privalomai padalijamas nutraukiant santuoką, pripažįstant ją negaliojančia arba patvirtinant gyvenimą skyrium.

Kiti atvejai numatyti CK, kada bendras sutuoktinių turtas gali būti padalijamas teismo nutartimi nenutraukiant santuokos, priklauso nuo asmenų, kurie turi teisę pareikšti atitinkamą reikalavimą, valios bei nuo tam tikrų aplinkybių buvimo. Bendras sutuoktinių turtas gali būti padalintas teismo sprendimu abiejų arba vieno sutuoktinio kreditorių reikalavimu, kai kreditorių reikalavimas gali būti tenkinamas tik iš asmeninio sutuoktinio turto ir dėl to būtina nustatyti sutuoktinio bendro turto dalį (CK 3.116 straipsnio 1 dalis, CPK 667 straipsnis).

Nenutraukiant santuokos bendras sutuoktinių turtas taip pat gali būti padalintas vieno sutuoktinių reikalavimu. Sutuoktinis turi teisę kreiptis į teismą dėl turto padalijimo, jeigu kitas sutuoktinis pripažintas neveiksnium arba ribotai veiksnium arba nuostolingai tvarko bendrą turtą arba savo veiksmais kelia pavojų bendrajai jungtinei nuosavybei ir šeimos interesams, ar be pakankamo pagrindo neprisideda prie šeimos poreikių tenkinimo (CK 3.124 straipsnis). Šių pagrindų sąrašas yra baigtinis. Esant nors vienas iš šių pagrindų, vienas sutuoktinis gali, bet neprivalo reikalauti, kad būtų padalytas konkretus esamas turtas¹⁶. Visas toliau gyvenant įgytas turtas bus laikomas bendrąja jungtine nuosavybe. Nutraukiant santuoką neveiksniui asmeniui, padalinti bendrą turtą gali reikalauti neveiksnaus sutuoktinio globėjas pagal CK 3.55 straipsnio 2 dalį¹⁷.

Jeigu vienas sutuoktinis yra neveiksnus, nagrinėjant santuokos nutraukimo bylą, dalijant bendrą sutuoktinių turtą, svarbu yra užtikrinti sutuoktinio, kuris pripažintas neveiksnium arba ribotai veiksnium interesų apsaugą. Neveiksnaus sutuoktinio, kuris objektyviai pats negali ginti savo teisių ir teisėtų interesų, interesams teisme atstovauja globėjas. Papildoma neveiksnaus asmens apsaugos priemonė yra globos ir rūpybos institucijos dalyvavimas pagal CPK, pateikiant išvadą. Ši institucija privalo išsiaiškinti, ar nebus pažeisti neveiksnaus sutuoktinio interesai ir pateikti nuomonę, ar nurodytas turto padalijimo būdas nepažeidžia neveiksnaus sutuoktinio interesų. Teismui globos ir

¹⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. gruodžio 11 d. nutartis civilinėje byloje R. D. v. O. D., Nr. 3K-3-653/2006, Procesinio sprendimo kategorijos: 75.8, 21.4.1.4.

¹⁵ MIKELĖNAS, V. *Šeimos teisė*. Vilnius: Justitia, 2009. p. 282.

¹⁶ MIKELĖNAS V., et al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Trečioji knyga. Šeimos teisė*. Pirmasis leidimas. Vilnius: Justitia, 2002. p. 246.

¹⁷ MIKELĖNAS, V. *Šeimos teisė*. Vilnius: Justitia, 2009. p.242, 282.

rūpybos institucijos išvada nėra privaloma, bet nesutikdamas su ja teismas turi nurodyti motyvus.

1.2. Bendrosios jungtinės nuosavybės padalijimas sutuoktinių susitarimu

Bendras sutuoktinių turtas gali būti padalintas sutuoktinių sutartimi bet kuriuo metu galiojant santuokai arba nutraukiant santuoką. Sutuoktinių susitarimas dėl bendrosios jungtinės nuosavybės padalijimo gali būti tvirtinamas arba notaro, arba teismo nutartimi, priklausomai nuo susitarimo sudarymo momento. Jeigu turto padalijimo sutartis sudaroma galiojant santuokai, tokiu atveju turto padalijimo sutartis tvirtinama notaro (CK 3.116 straipsnio 1 dalis). Jeigu turto padalijimo sutartis sudaroma nutraukiant santuoką arba nustatant gyvenimą skyrium, turto padalijimo sutartį tvirtina santuoką nutraukiantis arba gyvenimą skyrium nustatantis teismas (CK 3.53, 3.76 straipsniai). Esant sutuoktinių susitarimui dėl turto padalijimo, remiantis 3.116 straipsnio 2 dalimi, Trečiosios knygos VIII skyrius, reglamentuojantis bendrosios jungtinės nuosavybės padalijimo tvarką, nėra taikomas. Esant bendro turto padalijimo sutarčiai, VIII skyriaus normos gali būti taikomos tik tiek, kiek nereguliuoja sutartis¹⁸.

1.2.1. Notaro patvirtinta sutartimi

Sutuoktiniai bet kuriuo metu galiojant santuokai gali pasidalyti bendrą turtą sudarydami notariškai patvirtintą sutartį (CK 3.116 straipsnio 1 dalis). Bendro turto padalijimas gali būti numatytas tiek vedybų, tiek atskirai sudarytoje sutartyje. Tuo atveju kai santuoka nenutraukiama, bendru sutuoktinių sutarimu sudarytas ir notaro patvirtintas susitarimas dėl turto padalijimo laikytinas sutuoktinių sutartimi, kuriai turi būti taikomos sutartinius santykius reglamentuojančios teisės normos¹⁹.

Pagal CK 6.154 straipsnį sutartis yra dviejų arba daugiau asmenų susitarimas sukurti, pakeisti ar nutraukti civilinius teisinius santykius, kai vienas ar keli asmenys įsipareigoja kitam asmeniui ar asmenims atlikti tam tikrus veiksmus (ar susilaikyti nuo kitų veiksmų atlikimo), o pastarieji įgyja reikalavimo teisę. Vienas iš esminių yra sutarčių laisvės principas, kuris reiškia, kad sutarties šalys turi teisę laisvai sudaryti sutartis ir savo

¹⁸ MIKELĖNAS, V., *et al. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Trečioji knyga. Šeimos teisė*. Pirmasis leidimas. Vilnius: Justitia, 2002, p.237-238. 242-243.

¹⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. sausio 27 d. nutartis civilinėje byloje G. P. v. J. P., Nr. 3K-3-28/2011, Procesinio sprendimo kategorijos: 21.4.1.3; 21.4.2.6; 75.8; 06.1 (S).

nuožiūra nustatyti tarpusavio teises bei pareigas, taip pat sudaryti ir CK nenumatytas sutartis, neprieštaraujančias įstatymams (CK 6.156 straipsnis).

CK 3.3 straipsnyje įtvirtintas lygiateisiškumo principas reiškia, kad sutuoktiniai turi lygias turtines ir asmenines neturtines teises. Jie turi lygias teises ir vienodą civilinę atsakomybę vienas kitam ir vaikams visais šeimos gyvenimo klausimais. Šis principas reiškia ir tai, kad sutuoktiniai gali sutarimu spręsti santuokoje įgyto turto pasidalijimo klausimus. Atsižvelgiant į tai, sutuoktiniai savo turto dalijimo sutartyje, sudaromoje nenutraukiant santuokos, gali numatyti padalyti savo turtą tiek lygiomis, tiek nelygiomis dalimis. Taip pat jie gali susitarti padalyti visą turtą, jo dalį ar kokią nors turto objektą. Sutuoktiniai savo sutartyje gali numatyti padalyti turtą tiek lygiomis, tiek nelygiomis dalimis, jeigu toks padalijimas nepažeidžia vieno iš jų arba trečiųjų asmenų interesų. Pagal 3.121 straipsnio 1 d. netgi turtas, kuriam sutuoktiniai savo vedybų sutartyje buvo numatę asmeninės nuosavybės režimą, vėlesniu sutuoktinių susitarimu gali būti priskirtinas prie dalytinės bendrosios jungtinės nuosavybės²⁰. Toks vėlesnis sutuoktinių susitarimas vertintinas kaip vedybų sutarties pakeitimas, kuriam taikomi vedybų sutarties formos reikalavimai (CK 3.103, 3.106 straipsniai).

Tuo atveju, kai šalių santuoka nenutraukiama, dalis sutuoktinių turto gali likti jų bendrąja jungtine nuosavybe ir tai neturi įtakos turto, dėl kurio padalijimo jie susitaria, dalijimo teisėtumui²¹. Kaip minėta, įstatymai nedraudžia sutuoktiniams susitarimu dalijantis bendrą turtą nukrypti nuo lygių dalių bendrojoje jungtinėje nuosavybėje principo turto padalijimo sutartyje²². Vien ta aplinkybė, kad dalis santuokoje įgyto turto pagal sutartį atiteko vienam sutuoktiniui, neišmokant kitam kompensacijos, pagrįstai teismų nevertintinas kaip sutuoktinių lygiateisiškumo principo pažeidimas, jeigu byloje nenustatyta aplinkybių, kad turto pasidalijimo sutartis sudaryta laisva šalių valia ir nebuvo grasinimų, smurto, vieno iš sutuoktinių finansinės priklausomybės. Kaip valios trūkumas nevertintini ir susidarę sutuoktinių tarpusavio santykiai, vienos ir kitos šalies asmeniniai interesai. Aplinkybės, kad nebuvo sudarytas viso šalių turimo turto balansas, kad tam tikras turtas priskirtas vienam sutuoktiniui, nenumatant turto kitam sutuoktiniui ir pan., atsižvelgiant į dispozityvumo bei sutarčių laisvės principus, taip pat neduoda pagrindo pripažinti turto padalijimo sutartį prieštaraujančia imperatyviosioms įstatymo nuostatoms,

²⁰ MIKELĖNAS, V., *et al. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Trečioji knyga. Šeimos teisė*. Pirmasis leidimas. Vilnius: Justitia, 2002, p. 237-238, 242-243.

²¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. sausio 27 d. nutartis civilinėje byloje *G. P. v. J. P.*, Nr. 3K-3-28/2011, Procesinio sprendimo kategorijos: 21.4.1.3; 21.4.2.6; 75.8; 06.1 (S).

²² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. lapkričio 9 d. nutartis civilinėje byloje *V. U. v. O. U.*, Nr. 3K-3-426/2005, Procesinio sprendimo kategorijos: 75.6.1; 121.11.

jeigu nenustatyta, kad tokia sutartis būtų pažeidusi trečiųjų asmenų teises ar būtų uždrausta imperatyviosiomis įstatymo normomis, ar sutartis būtų sudaryta nelaisva šalių valia.

Nors įstatymas nedraudžia nukrypti nuo lygių dalių principo turto padalijimo sutartyje, tačiau konkrečiu atveju²³, esant esminiam nukrypimui nuo lygių dalių principo turto padalijimo sutartyje, kai vienam sutuoktiniui tenka absoliučiai didžioji dalis turto, o kitam – labai nedidelė šio turto dalis, esant šiai šaliai susidėjusioms sunkioms gyvenimo aplinkybėmis, vertintinas kaip sandorio sudarymas aiškiai nenaudingomis sąlygomis – tai vienas iš požymių, lemiančių tokio sandorio negaliojimą CK 1.91 straipsnio 1 dalies prasme.

Notarine forma sudaryta sutuoktinių sutartis dėl bendro turto padalijimo negali prieštarauti CK 3.53 straipsnio 4 dalyje nustatytiems draudimams²⁴. Notaras, tvirtindamas sutartį, turi patikrinti, ar ji neprieštarauja viešajai tvarkai ar iš esmės nepažeidžia sutuoktinių nepilnamečių vaikų ar vieno sutuoktinio teisių ir teisėtų interesų.

Sutuoktinis ar tretieji asmenys, manantys, kad tokia sutartis pažeidžia jų teises, gali ją ginčyti bendraisiais pagrindais²⁵. Gali būti, kad dalijantis bendrą turtą notarine tvarka tokia sutartis ar kai kurios jos sąlygos pažeidžia vieno iš sutuoktinių teises, pavyzdžiui, sutartis sudaroma vienam sutuoktiniui panaudojus apgaule, nuslepiama dalis bendro turto nuo kito sutuoktinio. Sutuoktinis bendro turto padalijimo sutartį, kurią mano pažeidžiant jo teises, gali ginčyti bendraisiais sandorių negaliojimo pagrindais. Toks reikalavimas gali būti pareikštas tiek nenutraukus santuokos, tiek santuokos nutraukimo byloje.

Nors sutuoktiniai gali turtą pasidalinti nelygiai, bet tai neturi pažeisti trečiųjų asmenų teisių, pavyzdžiui, vieno iš sutuoktinių kreditorių interesų²⁶. Susitarimas yra draudžiamas, jeigu šitai pakenktų sutuoktinio kreditoriams. Sutuoktinių bendro turto padalijimo sutartį, kuria pažeidžiami vieno iš sutuoktinių kreditorių reikalavimai (pvz.; pagal sutartį visas vertingas turtas atitenka kitam sutuoktiniui, o sutuoktiniui, kuris yra skolininkas, lieka tik menkavertis turtas), šie gali ginčyti. Taigi notarine forma sudaryta sutuoktinių sutartis negali būti panaudota prieš sąžiningus sutuoktinių ar vieno iš jų kreditorius. Jeigu vis dėlto minėtas susitarimas buvo sudarytas, kreditoriai, kurių reikalavimai dėl tokio sutuoktinių susitarimo nebegali būti visiškai patenkinti iš

²³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. kovo 23 d. nutartis civilinėje byloje *A. V. v. M. V.*, bylos Nr. 3K-3-86/2009, Procesinio sprendimo kategorijos: 21.4.2.7; 74.2.3; 75.8 (S).

²⁴ MIKELĖNAS, V. *Šeimos teisė*. Vilnius: Justitia, 2009. p. 282.

²⁵ MIKELĖNAS, V., et al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Trečioji knyga. Šeimos teisė*. Pirmasis leidimas. Vilnius: Justitia, 2002, p.237-238. 242-243.

²⁶ MIKELĖNAS, V. *Šeimos teisė*. Vilnius: Justitia, 2009. p. 283.

asmeninio sutuoktinių turto, turi teisę išieškoti iš bendro sutuoktinio turto dalies. Sutuoktiniais piktnaudžiaujant savo teise pasidalyti turtą notarine tvarka ir siekiant išvengti esamų ar būsimų prievolių kreditoriams vykdymo, sudarytą sutartį kreditoriai gali ginčyti, pareikšdami Pauliano ieškinį (CK 6.66 straipsnis).

1.2.2. Teismo patvirtinta sutartimi

Nutraukiant santuoką bendru sutarimu, sutuoktiniai privalo pateikti teismui sutartį dėl santuokos nutraukimo teisinių padarinių, kurioje išsprendžiama eilė klausimų, tame tarpe ir bendro turto padalijimo. Šią sutartį tvirtina santuoką nutraukiantis arba gyvenimą skyrium nustatantis teismas (CK 3.53, 3.76). Pagal CK 3.53 straipsnio 3 dalį pagrindinė teismo funkcija, nagrinėjant tokias bylas, yra patikrinti sutuoktinių sutarties dėl santuokos nutraukimo padarinių turinį, ar nėra CK 3.53 straipsnio 4 dalyje nurodytų aplinkybių. Pagal CK 3.53 straipsnio 4 dalį teismas, prieš tvirtindamas sutuoktinių sutartį dėl santuokos nutraukimo padarinių, privalo patikrinti, ar sutarties sąlygos teisėtos, t.y. ar jos neprieštaruja viešajai tvarkai, nepažeidžia sutuoktinių nepilnamečių vaikų interesų, ar iš esmės nepažeidžia vieno iš sutuoktinių interesų²⁷. Jeigu tokios aplinkybės nustatomos, teismas sutarties negali tvirtinti. Sutuoktinių sutarties dėl santuokos nutraukimo padarinių sąlygų kontrolė nustatyta visų pirma, siekiant apsaugoti nepilnamečių vaikų interesus ir užtikrinti sutuoktinių lygiateisiškumą. Prieštaraujančiomis viešajai tvarkai laikytinos tokios sutarties sąlygos, kurios prieštaruja imperatyvioms įstatymo normoms (pvz., kai sutarties sąlygomis panaikinama nepilnamečių vaikų teisė likti gyventi šeimos gyvenamojoje patalpoje). Vaikų interesus pažeidžiančiomis pripažintinos sutarties sąlygos, nustatančios akivaizdžiai per mažą, atsižvelgiant į išlaikymą mokančio tėvo ar motinos pajamas ir vaikų poreikius, išlaikymo dydį ir panašiai. Vieno iš sutuoktinių interesus pažeidžiančiomis laikytinos sąlygos, kurios riboja turtines ar asmenines neturtines sutuoktinio teises (pvz., sutuoktinių turtas, nesant teisinio pagrindo, padalijamas nelygiomis dalimis). Taip pat teismas turi patikrinti, ar išreikšta sutarties šalių valia. Įtakos valios išreiškimui gali turėti tai, kad santuokos nutraukimo pasekmių sutarties sudarymo metu ir bylos nagrinėjimo metu naudojamas fizinis smurtas, nuolatinis psichologinis spaudimas, streso būseną, sveikatos būklė. Teismas, nagrinėdamas bylą dėl santuokos nutraukimo bendru sutarimu, kai siekiama pakeisti prievolės pobūdį, turi

²⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. birželio 21 d. nutartis civilinėje byloje *A. N. v. A. N.*, Nr. 3K-3-419/2006, Procesinio sprendimo kategorijos: 75.4.1; 75.8; 77.4.2; 78.2.1 (S).

pareigą patikrinti ne tik ar sutuoktinių susitarimas neprieštarauja CK 3.126 straipsnio 2 dalį nurodytiems draudimams, bet ir pareigą patikrinti, ar yra kreditoriaus sutikimas tokiam pakeitimui²⁸.

Teismo sprendimas, kuriuo patvirtinta sutartis dėl santuokos nutraukimo padarinių, kuria sutuoktiniai susitarė dėl byloje nedalyvaujančio asmens – kreditoriaus teisių ir pareigų, kuriam nebuvo tinkamai pranešta apie santuokos nutraukimo bylos iškėlimą, neturi *res judicata* galios kreditoriui ir neužkerta jam kelio kreiptis į teismą su ieškiniu dėl pažeistų teisių gynimo, nes kreditoriaus ir skolininkų ginčas neišspręstas²⁹. Teismas, gavęs sutuoktinių prašymą patvirtinti sutartį dėl santuokos nutraukimo padarinių, kuria siekiama pakeisti prievolės pobūdį, turi pareigą išsiaiškinti ne tik tai, ar yra įvykdytos CK 3.126 straipsnio 2 dalies sąlygos, bet ir privalo nustatyti, ar yra kreditoriaus sutikimas tokiam pakeitimui. Nesant aiškiai išreikšto kreditoriaus sutikimo pakeisti šalių sutarties sąlygas, yra pagrindas pripažinti, kad sutartis pažeidžia kreditoriaus interesus ir prieštarauja viešajai tvarkai.

Sutuoktiniai, sudarydami sutartį dėl turto, kuris yra jų bendra nuosavybė, kurio paskirtis, panaudojimo savybės, vertingumas, poreikis vieno iš sutuoktinių interesų tenkinimui geriausiai žinomi patiems sutuoktiniams, gali geriausiai nuspręsti dėl tokio turto likimo, t.y. priklausomybės vienam iš jų³⁰. Kada bendras sutuoktinių turtas dalijamas ne teismo sprendimu, o tarp sutuoktinių sudaroma sutartis dėl turto padalijimo, kaip vienos iš santuokos nutraukimo pasekmių, dominuojantis kriterijus gali būti ne turto vertė, o šalių apsisprendimas dėl konkretaus turto didesnio poreikio vienos iš šalių socialinių, ekonominių ar kitokių interesų patenkinimui. Tokiu būdu teisme šalims pasiekus racionalų susitarimą dėl bendro sutuoktinių turto pasidalijimo, teismui nėra pagrindo konstatuoti, kad ši sutartis iš esmės pažeidžia vieno iš sutuoktinių teises ar interesus ar prieštarauja viešajai tvarkai (CK 3.53 straipsnis 4 dalis).

Kadangi sutuoktiniai susitarimą dėl santuokos nutraukimo bendru sutarimu ir dėl santuokos nutraukimo padarinių gali pasiekti bet kuriuo santuokos nutraukimo etapu, dėl to byla dėl santuokos nutraukimo teisme gali būti pradėta nagrinėti pagal CK trečiosios knygos II dalies IV skyriaus ketvirtąjį skirsnį – ieškinio teisenos tvarka. Bylos teisme nagrinėjimo metu šalys gali pasiekti susitarimą ir santuokos nutraukimo bylos

²⁸ Panevėžio apygardos teismo civilinių bylų skyriaus kolegijos 2010 m. gruodžio 17 d. nutartis civilinėje byloje *Swedbank, AB v. N. L. ir G. L.*, Nr. 2A-810-544/2010, Procesinio sprendimo kategorijos: 24.2, 24.4, 75.8.

²⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. balandžio 26 d. nutartis civilinėje byloje „*Swedbank*“ AB v. R. N., Nr. 3K-7-173/2010, Procesinio sprendimo kategorijos: 75.7; 116.11 (S).

³⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2002 m. liepos 1 d. nutartis civilinėje byloje *L.Debeikienė v. K.Debeikis.*, Nr. 3K-3-1040/2002, Bylų kategorija 69.3.; 69.7.

nagrinėjimas gali būti baigiamas CK Trečiosios knygos II dalies IV skyriaus Antrojo skirsnio nustatyta tvarka ir sąlygomis - esant abiejų sutuoktinių bendram sutikimui (CK 3.51 straipsnis). Tiek nagrinėjant bylą supaprastinto proceso (ypatingosios teisenos) tvarka, tiek ieškininės teisenos tvarka, taikomos materialinės teisės normos, kuriomis sprendžiami santuokos nutraukimo ir jos pasekmių klausimai. Toks bylos proceso vyksmas šalių teisių ir interesų nepažeidžia, o priešingai – užtikrina šalių teisę ir suteikia galimybę pasinaudojant civilinio proceso dispozityvumo principu pačioms šalims laisvai naudotis savo materialinėmis ir procesinėmis teisėmis bylos proceso metu, o tuo pačiu įtakoti pačią bylos proceso eigą.

2. Bendrosios jungtinės nuosavybės padalijimo tvarka ir principai

Nesant sutuoktinių susitarimo dėl bendro turto padalijimo, bendras turtas padalijamas pagal CK Trečiosios knygos VIII skyriaus normas. Bendro turto padalijimo klausimą, be kitų privalomai sprendinių santuokos nutraukimo klausimų, teismas turi išspręsti, nepriklausomai nuo to, koku iš CK 3.49 straipsnio 2 dalyje nustatytų būdų nutraukiama santuoka (CK 3.53 straipsnio 3 dalis, 3.59 straipsnis, 3.62 straipsnio 3 dalis)³¹. Šis įstatymu nustatytas reikalavimas netaikomas tik tuo atveju, jeigu turtas padalytas bendru sutuoktinių susitarimu, patvirtintu notarine tvarka (CK 3.59 straipsnis, 3.62 straipsnio 3 dalis). Bendro turto padalijimas turi būti išspręstas teismo priimtame procesiniame sprendime dėl santuokos nutraukimo (CPK 385 straipsnio 1 dalis). Dalinio teismo sprendimo (CPK 261 straipsnis) priėmimas ar reikalavimų padalyti bendrą turtą išskyrimas į atskirą bylą (CPK 136 straipsnis) taikomas tik išimtiniais atvejais, siekiant apsaugoti proceso šalių arba kitų asmenų teises ar įstatymo saugomus interesus. Pavyzdžiui, kai bankroto byla yra iškeliamą įmonei, kurios turtas neatskirtas nuo jos savininko ar narių turto, klausimas dėl sutuoktinių bendro turto padalijimo perduodamas nagrinėti bankroto bylą nagrinėjančiam teismui (CK 3.51, 3.55 straipsniai, 3.116 straipsnio 1 dalis).

Nors sutuoktinių turtiniai santykiai gali būti susiklostę dar prieš įsigaliojant naujam CK, tačiau sutuoktinių bendro turto padalijimui yra taikomos CK normos. Toks aiškinimas kyla iš Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymo³², kurio 19 straipsnyje nustatyta, kad CK, įsigaliojusio 2001 m.

³¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. sausio 31 d. nutartis civilinėje byloje *L. L. v. A. L.*, Nr. 3K-3-24/2011, Procesinio sprendimo kategorijos: 75.8 (S).

³² Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262.

liepos 1 d., normos taikomos šeimos santykiams, atsirandantiems jam įsigaliojus³³. Šeimos santykiams, atsiradusiems iki CK įsigaliojimo, šis kodeksas taikomas toms teisėms ir pareigoms, kurios atsiras jam įsigaliojus, bei iš šių teisių ir pareigų atsirandančioms pasekmėms. Šeimos santykių teisiniui reguliavimui nustatytas taisyklės sistemiškai taikant kartu su to paties įstatymo 4 straipsnio 2 dalies nuostatomis, kad, esant civiliniams teisiniams santykiams, atsiradusiems iki CK įsigaliojimo, CK taikomas toms teisėms ir pareigoms bei teisinėms situacijoms, kurios atsiranda jam įsigaliojus, taip pat toms teisėms ir pareigoms, kurios nors ir atsirado iki šio kodekso įsigaliojimo, bet įgyvendinamos jam įsigaliojus.

Pagal CK Trečiosios knygos VIII skyriaus normas dalytinas tik turtas, kuris yra bendroji jungtinė sutuoktinių nuosavybė³⁴. Turta, kuris yra bendroji jungtinė nuosavybė gali įgyti tik sutuoktiniai, įregistravę santuoką įstatymų nustatyta tvarka. Sugyventinių, įregistravusių partnerystę, bendrai įgyto ir naudojamo turto padalijimą numato specialiosios CK 3.234 straipsnio normos. Asmenų, sukūrusių šeimą, tačiau nesudariusių santuokos ir neįregistravusių partnerystės, bendrai įgytas turtas dalijamas pagal CK 4.80 straipsnyje numatytas atidalijimo iš bendrosios dalinės nuosavybės taisykles. Netgi sutuoktiniai tam tikrais atvejais gali neįgyti bendro turto. Šis atvejis yra vedybų sutarties sudarymas, kai yra numatoma, kad sutuoktinių turtui taikomas sutuoktinių turto visiško atskirumo principas.

Pagal naujojo CK 3.129 straipsnyje įtvirtintos sutuoktinių bendrosios jungtinės nuosavybės padalijimui taikytinos senaties taisyklės reikalavimams dėl nekilnojamojo daikto, esančio sutuoktinių bendraja jungtine nuosavybe, padalijimo ieškinio senatis netaikoma³⁵. Tačiau ieškinio senačiai taikytina teisė nustatoma pagal Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymo 10 straipsnį, kuriame įtvirtinta nuostata, kad CK nustatyti ieškinio senaties terminai taikomi, jeigu ieškinio senaties terminas prasidėjo įsigaliojus šiam kodeksui, taip pat jei reikalavimams pareikšti ieškinio senaties terminai, nustatyti pagal galiojusius įstatymus, nepasibaigė iki šio kodekso įsigaliojimo. Dėl to, sprendžiant taikytinos teisės klausimą konkrečiu atveju, būtina įvertinti, ar ieškinio senaties terminai, nustatyti pagal galiojusius įstatymus, nepasibaigė iki CK įsigaliojimo.

³³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. birželio 20 d. nutartis civilinėje byloje R. G. v. Z. G., Nr. 3K-3-292/2008, Procesinio sprendimo kategorijos: 24.2; 24.4.; 75.8.

³⁴ MIKELĖNAS, V., et al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Trečioji knyga. Šeimos teisė*. Pirmasis leidimas. Vilnius: Justitia, 2002. p. 237.

³⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. birželio 20 d. nutartis civilinėje byloje R. G. v. Z. G., Nr. 3K-3-292/2008, Procesinio sprendimo kategorijos: 24.2; 24.4; 75.8.

Taikytinos teisės nustatymo klausimas senaties terminui nustatyti ypač aktualus, nes priešingai nei 2001 m. liepos 1 d. įsigaliojusio CK 3.129 straipsnyje, kur nustatyta, kad reikalavimams dėl nekilnojamojo daikto, esančio sutuoktinių bendrąja jungtine nuosavybe, padalijimo ieškinio senatis netaikoma, SŠK 23 straipsnio 2 dalyje nustatytas trejų metų ieškinio senaties terminas reikalavimams padalyti bet koki, tarp jų ir nekilnojamąjį, turtą. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, aiškindamas ieškinio senatį reglamentuojančių teisės normų taikymą šeimos teisiniuose santykiuose, galiojant SŠK, yra nurodęs, kad ieškinio senaties termino dėl sutuoktinių turto padalijimo po ištuokos eiga prasideda nuo tos dienos, kada buvęs sutuoktinis sužinojo arba turėjo sužinoti apie jo subjektinės teisės į bendrąją jungtinę nuosavybę pažeidimą (SŠK 10 straipsnis). Toks šios teisės pažeidimas gali sutapti su santuokos nutraukimu, bet gali ir nesutapti³⁶. Pagal Lietuvos Aukščiausiojo Teismo formuojamos teisės taikymo ir aiškinimo praktiką, reglamentuojančių senaties termino dėl sutuoktinių turto padalijimo po ištuokos eigos pradžią, senaties termino eigos pradžiai nustatyti svarbu ištirti reikšmingas aplinkybes t. y. kada asmuo sužinojo ar turėjo sužinoti, kad pažeista jo subjektinė teisė į bendrąją jungtinę nuosavybę: teisė naudotis, valdyti ar disponuoti šiuo turtu³⁷.

Siekiant apsaugoti vieno iš sutuoktinio arba sutuoktinių kreditorių teises, CK numatytos reikalavimo užtikrinimo priemonės³⁸. Teismas, nagrinėdamas vieno sutuoktinio ar kreditorių reikalavimą padalyti bendrą sutuoktinių turtą, gali taikyti CK 3.122 straipsnyje numatytas reikalavimo užtikrinimo priemones: turto areštą arba turto administratoriaus skyrimą. Šias priemones teismas taiko, jeigu yra atitinkamas reikalavimą padalinti turtą pareiškusio asmens (sutuoktinio ar kreditoriaus) pašymas ir pateikti įrodymai, kad šitai būtina, siekiant apsaugoti sutuoktinių teises į bendrą turtą arba kreditorių teises. Netgi įrodžius, kad būtina taikyti reikalavimų užtikrinimo priemones, teismas neturi jų taikyti, jei kitas sutuoktinis pasirūpina alternatyviu reikalavimo užtikrinimo būdu (pateikia banko garantiją arba sutinka įkeisti kita turtą), kurį teismas pripažįsta adekvačiu.

Dalijant bendrą sutuoktinių turtą teisme, laikomasi tam tikros turto padalijimo eilės tvarkos. Bendro turto padalijimo procesas paprastai susideda iš kelių etapų: pirma, sudaromas turto balansas, kuriame turi būti nustatomas bendras sutuoktinių turtas ir

³⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. spalio 9 d. nutartis civilinėje byloje *A. G. v. K. G.*, Nr. 3K-3-551/2006, Procesinio sprendimo kategorijos: 30.9.2; 30.12.2; 51; 116.5.1 (S).

³⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. birželio 20 d. nutartis civilinėje byloje *R. G. v. Z. G.*, Nr. 3K-3-292/2008, Procesinio sprendimo kategorijos: 24.2.; 24.4.; 75.8.

³⁸ MIKELĖNAS, V., *et al. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Trečioji knyga. Šeimos teisė*. Pirmasis leidimas. Vilnius: Justitia, 2002. p. 243.

kiekvieno iš jų asmeninis turtas, antra, iš bendro sutuoktinių turto pirmiausia turi būti sumokamos (priteisiamos) iš šio turto mokėtinos skolos, kurių mokėjimo terminas yra suėjęs, trečia, jeigu po balanso sudarymo paaiškėja, kad, priteisus kreditoriams mokėtinas sumas bendro turto liko, pastarasis padalijamas sutuoktiniams, priešingu atveju pripažįstama, kad sutuoktiniai santuokos nutraukimo byloje dalytino turto neturi. Tokią sutuoktinių turto padalijimo praktiką formuoja Lietuvos Aukščiausiasis Teismas^{39 40}.

Analogiškai pateiktai turto padalijimo tvarkai, galima išskirti šiuos principus: turto balanso sudarymo principas, kompensacijų balanso sudarymo principas, sutuoktinių bendrų prievolių tenkinimo principas, sutuoktinių turto lygių dalių principas, sutuoktinių idealiosios dalies nustatymo principas, turto padalijimo natūra principas. Šie principai yra specialieji teisės principai, kurių laikomasi tam tikrame turto padalijimo etape. Kiekviename turto padalijimo etape yra ypatingai svarbus tam tikras principas. Kadangi teisės principai yra pamatinė idėja, kuri svarbi reglamentuojant konkrečius teisinius santykius, aiškinant teisės normas, taikant šias normas praktikoje bei pildant teisės spragas, tai, nagrinėjant konkretaus principo turinį yra kartu atskleidžiamas ir tam tikras padalijamo etapas. Šiame darbe pasirinktas toks medžiagos analizavimo būdas, kai atskirai turto padalijimo tvarka nėra atskleidžiama, bet pateikiama, analizuojant atitinkamų principų turinį.

2.1. Turto balanso sudarymo principas

Dalijant bendrą sutuoktinių turtą, pirmiausiai yra sudaromas turto balansas. Šiame turto padalijimo etape nustatomas bendras sutuoktinių turtas ir vieno bei kito sutuoktinio asmeninis turtas (CK 3.118 straipsnio 1 dalis). Šios normos prasme turto sąvoka apima tiek aktyvą (kilnojamieji ir nekilnojamieji daiktai, pinigai, reikalavimo teisės, kitas materialus ir nematerialus turtas), tiek ir pasyvą (skoliniai įsipareigojimai kreditoriams)⁴¹. Pavyzdžiui, padalijant gyvenamąjį namą natūra, turi būti padalyta ir daiktinė teisė (nuomos ar panaudos) į žemės sklypą.

³⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. spalio 19 d. nutartis civilinėje byloje *J. J. v. G. J.*, Nr. 3K-3-410/2007, Procesinio sprendimo kategorija 75.8 (S).

⁴⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. birželio 16 d. nutartis civilinėje byloje *L. Milkienė v. B. Laktionkina*, Nr. 3K-3-705/2003, Bylų kategorijos: 25.6.2.; 68; 69.5.1.; 69.7.

⁴¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. sausio 31 d. nutartis civilinėje byloje *L. L. v. A. L.*, Nr. 3K-3-24/2011, Procesinio sprendimo kategorija 75.8 (S).

Turto balanso sudarymo principas turi keletą aspektų. Sudarant turto balansą, svarbu laikytis turto nustatymo, turto priskyrimo bendrai ar asmeninei nuosavybei taisyklių. Sutuoktinių susitarimas neturi pažeisti trečiųjų asmenų teisių ir teisėtų interesų.

Paprastai dalijamas tas turtas, kurį kaip bendrą turtą sutuoktiniai įgijo iki bylos iškėlimo arba teismo sprendimo priėmimo dienos (CK 3.127 straipsnio 1 dalis)⁴². Šis laikas turėtų būti pratęsiamas iki teismo sprendimo priėmimo dienos, jei nuo bylos iškėlimo iki sprendimo priėmimo laikotarpyje sutuoktiniai įgijo naujo turto (pvz.: paveldėjo nekilnojamą daiktą, kuris pagal testamentą turi pereiti į jų bendrąją jungtinę nuosavybę)⁴³. Šios bendrosios taisyklės išimtis yra nustatyta tik tais atvejais, kai sutuoktiniai pradėjo faktiškai gyventi skyrium dar prieš iškėliant bylą. Tada vieno sutuoktinio (išskyrus tą, kuris pripažintas kaltu dėl santuokos iširimo) (CK 3.67 straipsnio 2 dalis) prašymu teismas gali nustatyti, kad dalijamas tik turtas, bendrai įgytas iki tada, kai sutuoktiniai pradėjo gyventi skyrium (CK 3.127 straipsnio 2 dalis)⁴⁴. Pažymėtina, kad čia naudojamas terminas „gyvenimas skyrium“ suprantamas plačiai: jis reiškia faktinį sutuoktinių gyvenimą atskirai ir nesutampa su terminu „separacija“. Gyvenimo skyrium pradžią turi įrodyti sutuoktinis, kuris pateikia teismui atitinkamą pareiškimą.

Kaip Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija pažymėjo 2007 m. birželio 29 d. civilinėje byloje *E. M. v. V. M.* Nr. 3K-3-301/2007, privalo būti padalijamas visas sutuoktinių turtas, nes santuokos nutraukimas yra bendrosios jungtinės sutuoktinių nuosavybės pabaiga (CK 3.100 straipsnio 4 punktas)⁴⁵. Į dalijamo sutuoktinių bendro turto balansą gali būti įtraukiamas tik realiai egzistuojantis abiem sutuoktiniams ar vienam iš jų priklausantis nuosavybės teise turtas. Laikytina, kad turtas realiai egzistuoja, jeigu prašantis padalyti bendrą turtą sutuoktinis nurodo konkretų bendrosios nuosavybės teise sutuoktiniams priklausantį turtą ir pateikia įrodymus apie tokio turto buvimo vietą ir jo valdymą. Teismai neįtraukia piniginių lėšų į dalytiną turtą, jei nepateikta įrodymų apie tokių lėšų faktinį buvimą, t. y. lėšų dydį, jų įgijimą, valdymą vieno iš sutuoktinių ar abiejų sutuoktinių vardu ir jų buvimo vietą.

CK 3.120 straipsnis nurodo turtą, kuris negali būti įtraukiamas į bendrą dalytiną turtą. Pabrėžtina, kad į bendrą dalytiną turtą negalima įtraukti jų vaikams priklausančio turto, nors ir įsigyto iš bendrų ar asmeninių sutuoktinių lėšų (indėlių vaikų vardu, privataus draudimo įmokų vaikų vardu ir t. t.). CK 3.120 straipsnis draudžia įtraukti į

⁴² MIKELĖNAS, V. *Šeimos teisė*. Vilnius: Justitia, 2009. p. 285.

⁴³ MIKELĖNAS, V., et al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Trečioji knyga. Šeimos teisė*. Pirmasis leidimas. Vilnius: Justitia, 2002, p. 248.

⁴⁴ MIKELĖNAS, V. *Šeimos teisė*. Vilnius: Justitia, 2009. p. 285.

⁴⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. birželio 29 d. nutartis civilinėje byloje *E. M. v. V. M.*, Nr. 3K-3-301/2007, Procesinio sprendimo kategorijos: 75.4.3; 75.8 (S).

dalytiną turtą daiktus, kurie nuosavybės teise priklauso sutuoktinių vaikams (vaikų drabužius, avalynę, vaikiškus baldus, knygas ir t. t.).

Į dalytiną turtą taip pat neįtraukiami sutuoktinių darbužiai, asmeninio naudojimo daiktai, asmeninės turtinės ir neturtinės teisės, susijusios tik su sutuoktinio asmeniu (CK 3.120 straipsnio 1 dalis)⁴⁶. Šioje normoje nenustatyta kriterijų, pagal kuriuos daiktus galima būtų priskirti prie asmeninių sutuoktinio daiktų. Prie tokių daiktų priskiriami daiktai, kurie tenkina individualius vieno iš sutuoktinio poreikius ir kurie, net ir prireikus, negalėtų tenkinti kito sutuoktinio poreikių. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija 2008 m. sausio 28 d. civilinėje byloje A. B v. A. B. Nr. 3K-3-14/2008 pažymėjo, kad vienas iš kriterijų priskirti daiktą prie asmeninių vieno iš sutuoktinio daiktų, yra konkretaus sutuoktinio turimas leidimas naudotis daiktu, jei kitas sutuoktinis šios teisės neturi. Dėl bendrosios jungtinės nuosavybės sumažėjimo kitas sutuoktinis turi teisę reikšti reikalavimą sumokėti kompensaciją pagal CK 3.115 straipsnio 2 dalį.

2.1.1. Bendro ir asmeninio sutuoktinių turto nustatymas

Balanso sudarymas prasideda nuo bendro ir asmeninio sutuoktinių turto nustatymo ir atskyrimo. Šį klausimą išsprendžia teismas, taikydamas CK 3.87–3.99 straipsnius, jeigu sutuoktiniai nėra sudarę vedybų sutarties. Jeigu sutuoktiniai yra sudarę vedybų sutartį, tada turto priskyrimo klausimai sprendžiami pagal vedybų sutarties nuostatas ir CK specialiosios bendrosios jungtinės nuosavybės padalijimo normos netaikomos.

Nutraukiant santuoką, dalijamas turtas, sutuoktiniams priklausantis bendrosios jungtinės nuosavybės teise (CK 3.118 straipsnio 1 dalis), todėl pirmiausia nustatoma, koks sutuoktinių turtas priklauso jiems šia nuosavybės forma. Pagal CK taikomas įstatymu nustatytas sutuoktinių turto teisinis režimas, įtvirtina prezumpciją, kad po santuokos sudarymo abiejų sutuoktinių ar vieno jų vardu įgytas turtas yra bendroji jungtinė sutuoktinių nuosavybė (CK 3.87 straipsnis, 3.88 straipsnio 1 dalies 1 punktas). Ši prezumpcija turi labai svarbią praktinę reikšmę tiek materialiosios, tiek proceso teisės prasme⁴⁷. Ši prezumpcija reiškia, kad sutuoktinis, teigiantis, kad tam tikras turtas yra bendroji jungtinė nuosavybė neturi įrodinėti teiginio, nes ši aplinkybė preziumuojama pagal įstatymą. Sutuoktinis, teigiantis, kad turtas, įgytas sudarius santuoką, nėra bendroji

⁴⁶ MIKELĖNAS, V. *Šeimos teisė*. Vilnius: Justitia, 2009. p.285.

⁴⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. gruodžio 30 d. nutartis civilinėje byloje N. M. v. R. M., Nr. 3K-3-623/2008, Procesinio sprendimo kategorijos: 75.8, 114.3 (S).

jungtinė nuosavybė, privalo šį teiginį įrodyti (CK 3.88 straipsnis 2 dalis). CK 3.87 straipsnyje įtvirtinta prezumpcija yra nugrinčijama. Tokia išimtis nustatyta CK 3.89 straipsnyje, reglamentuojančiame asmeninę sutuoktinių nuosavybę. Pagal CK 3.89 straipsnį, tarp sutuoktinių kilus ginčui dėl nuosavybės teisių į santuokos metu įgytą turtą, sutuoktinis, kuris mano, kad tam tikras turtas priklauso jam asmeninės nuosavybės teise, privalo paneigti CK 3.88 straipsnio 2 dalyje įtvirtintą prezumpciją, kad turtas yra bendroji jungtinė sutuoktinių nuosavybė. Paneigus minėtą prezumpciją ir įrodžius, kad turtas yra asmeninė vieno iš sutuoktinių nuosavybė, šis turtas į dalytino turto masę nepatenka.

Taigi, įstatymų nustatytas sutuoktinių turto teisinis režimas reiškia ir tai, kad sutuoktinis gali turėti ne tik bendro, bet ir asmeninio turto (CK 3.89 straipsnis)⁴⁸. Asmenine kiekvieno sutuoktinio nuosavybe laikomas turtas, kuris atitinka du kriterijus. Pirmasis kriterijus yra turto įgijimo momentas, kuris reiškia, kad turtas, įgytas iki santuokos, laikomas asmenine sutuoktinio nuosavybe (CK 3.89 straipsnis 1 dalis). Antrasis kriterijus yra turto įgijimo pagrindas, įtvirtinantis nuostatą, kad turtas laikomas asmenine nuosavybe, nors ir įgytas po santuokos sudarymo, bet kurio įgijimo pagrindas patvirtina, kad jis įgytas kaip asmeninė nuosavybė.

Esant sutuoktinių turto bendrumo prezumpcijai, kartu CK 3.88 straipsnio 3 dalyje nustatytas reikalavimas, kad turto, kuris yra bendroji jungtinė sutuoktinių nuosavybė, savininkai viešame registre turi būti nurodyti abu sutuoktiniai. Kai turtas įregistruotas tik vieno sutuoktinio vardu, jis pripažįstamas kaip bendroji jungtinė nuosavybė, jeigu registre jis nurodytas kaip bendroji jungtinė nuosavybė. Praktikoje kyla neaiškumų dėl šios normos paskirties. Atsižvelgdama į praktikoje nevienareikšmiškai suprantamą CK 3.88 straipsnio 3 dalies normą, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija 2008 m. spalio 6 d. civilinėje byloje *O. K., J. K., P. K. v. V. K., A. K.* Nr. 3K-3-453/2008 pažymėjo, kad sutuoktinių turto registracija viešame registre atlieka tik teisių išviešinimo, bet ne teises nustatančią funkciją. Nurodyta įstatymo norma nepakeičia ir neapriboja CK 3.88 straipsnio 1, 2 ir 4 dalių normose, 3.90 ir 3.91 straipsniuose įtvirtintų bendrosios jungtinės nuosavybės nustatymo taisyklių. Dėl šios priežasties teismas, sudarydamas sutuoktinių turto balansą ir nustatydamas bendrą sutuoktinių turtą bei kilus ginčui tarp sutuoktinių, turi vadovautis ne tik viešo registro duomenimis (CK 3.88 straipsnio 3 dalis), bet ir patikrinti šių duomenų tikrumą (patikimumą) remdamasis CK 3.88 straipsnio 1, 2 ir 4 dalies, 3.90 ir 3.91 straipsnio taisyklėmis. Teisminio nagrinėjimo metu bendrosios jungtinės sutuoktinių nuosavybės teisės dalyviai neturi teisės remtis CK

⁴⁸ MIKELĖNAS, V. *Šeimos teisė*. Vilnius: Justitia, 2009. p.269-278.

3.88 straipsnio 3 dalyje nustatyta tvarka išviešintomis aplinkybėmis kaip asmeninės nuosavybės teisės atsiradimo pagrindu.

Turto balanso sudarymo etape kiekvienas sutuoktinis gali įrodinėti, kad vienas ar kitas turtas, nors ir įgytas sudarius santuoką, yra jo asmeninė nuosavybė. Šiame padalijimo etape taip pat galima įrodinėti, kad turtas, kuris pagal įstatymą pripažintas asmenine nuosavybe (pvz., paveldėtas), iš tikrųjų yra bendroji jungtinė nuosavybė, nes jis buvo iš esmės pagerintas ir panašiai⁴⁹. Šalims nesutariant dėl konkretaus turto pripažinimo bendrąja jungtine nuosavybe ar teisių į jį apimties, šiuos klausimus, ištyręs reikšmingas bylos aplinkybes, išsprendžia teismas⁵⁰. Tik konstatavęs pakankamą teisinį pagrindą ginčo turtą laikyti bendrąja jungtine nuosavybe, teismas gali jį dalyti.

Konkrečiu atveju teismas nustato reikšmingas aplinkybes ir sprendžia dėl turto priskyrimo⁵¹. Taikant nuosavybės teisės įgijimą nustatančias normas, turi būti įvertinta ne tik tai, kas ir kieno vardu atliko mokėjimus, bet ar tai padaryta iš santuokoje įgytų vieno ar abiejų sutuoktinių vardu turto ar lėšų, ar įgyjant turtą aiškiai išreikšta sutuoktinio, panaudojusio asmenines lėšas ar turtą, valia dėl turto įgijimo santuokos metu asmeninės nuosavybės teise. Jeigu turtas įgytas po santuokos ir sutartyje nėra aiškiai nurodyta sutuoktinių valia įgyti turtą asmeninės nuosavybės teise, tai aiškinant sutarties sąlygas išviešinimo viešame registre aplinkybės gali būti vienos iš svarbių sutarties turinio aiškinimui aplinkybių pagal CK 6.193 straipsnio 5 dalį – kaip šalių elgesys po sutarties sudarymo. Pagal sutarčių aiškinimo taisyklės ši aplinkybė turi būti vertinama kartu su kitomis aplinkybėmis, laikantis visų sutarčių aiškinimo taisyklių.

CK 3.90 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad turtas, kuris yra vieno sutuoktinio asmeninė nuosavybė, gali būti teismo pripažintas sutuoktinių bendrąja jungtine nuosavybe, jeigu nustatoma, kad santuokos metu šis turtas buvo iš esmės pagerintas sutuoktinių bendromis lėšomis arba kito sutuoktinio lėšomis ar darbu (kapitalinis remontas, rekonstrukcija, pertvarkymas ir kita). Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija 2008 m. spalio 6 d. civilinėje byloje *O. K., J. K., P. K. v. V. K., A. K.*, Nr. 3K-3-453/2006, aiškindama dėl CK 3.90 straipsnio 1 dalies taikymo, nurodė, kad turtas, kuris yra asmeninė sutuoktinio nuosavybė, pripažįstamas bendrąja sutuoktinių nuosavybe remiantis CK 3.90 straipsnio 1 dalimi, kai nustatoma teisiškai reikšmingų faktų visuma: pirma, kad asmeninis sutuoktinio turtas buvo pagerintas iš esmės; antra, kad

⁴⁹ MIKELĖNAS, V. *Šeimos teisė*. Vilnius: Justitia, 2009. p. 284.

⁵⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. gruodžio 11 d. nutartis civilinėje byloje *R. D. v. O. D.*, Nr. 3K-3-653/2006, Procesinio sprendimo kategorijos: 75.8; 21.4.1.4.

⁵¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. spalio 6 d. nutartis civilinėje byloje *O. K., J. K., P. K. v. V. K., A. K.*, Nr. 3K-3-453/2006, Procesinio sprendimo kategorijos: 30.9.2; 75.6.2; 129.1.

asmeninis turtas iš esmės pagerintas santuokos metu; trečia, kad iš esmės turtas pagerintas sutuoktinių bendromis lėšomis, kito sutuoktinio lėšomis ar darbu. Asmeninio turto pagerinimas iš esmės yra vertinamasis kriterijus, kuris įstatyme detaliau neapibūdinamas, tačiau pažymima, kad esminių pagerinimų gali būti pripažįstamas kapitalinis remontas, rekonstrukcija, pertvarkymas ir kita⁵².

Turto priskyrimo asmeniniam ar bendram sutuoktinių turtui klausimas tampa aktualus ir padalijant turtą, kuriam įsigyti yra panaudotos santuokos metu sutuoktinių įgyto kredito lėšos. Teismai traktuoja, kad iš kredito sutarties kilusi šalių, kaip sutuoktinių, prievolė bankui yra bendra ir vykdytina iš bendro turto (CK 3.109 straipsnio 1 dalies 1, 5 punktai), o šeimai bendrai naudotino (naudoto) buto įsigijimui pinigai pagal kredito sutartį perduodami ne ieškovo asmeninėn, bet šalių bendrojon jungtinėn sutuoktinių nuosavybėn ir turi bendrosios jungtinės nuosavybės statusą (CK 3.88 straipsnio 1 dalies 1 punktas, 2 dalis)⁵³. Faktas, kad kreditas, kuris buvo panaudotas bendrajai jungtinei sutuoktinių nuosavybei įsigyti, iš dalies buvo gražintas vieno iš sutuoktinių asmeninėmis lėšomis, gali turėti reikšmės, pavyzdžiui, nustatant kompensacijos kitam sutuoktiniui dydį.

Turtas asmenine vieno iš sutuoktinių nuosavybe CK 3.89 straipsnio 1 dalies 7 punkto pagrindu (kai turtas įgytas po santuokos sudarymo už asmenines vieno iš sutuoktinių lėšas) gali būti pripažintas tik tuo atveju, jei to turto įgijimo metu buvo aiškiai išreikšta sutuoktinio valia įgyti turtą asmeninėn nuosavybėn⁵⁴. Tačiau ši sąlyga netaikoma sprendžiant, ar vienas iš sutuoktinių turi teisę į didesnę turto dalį pagal CK 3.123 straipsnį. Sąlygos, kai sutuoktinių turtas gali būti padalytas nelygiomis dalimis, aptartos CK 3.123 straipsnio 1 dalyje. Joje pateikiamas pavyzdinis aplinkybių, kurioms esant galimas nukrypimas nuo lygių dalių principo (nepilnamečių vaikų interesai, vieno sutuoktinio sveikatos būklė ar turtinė padėtis), sąrašas. Šis kriterijų sąrašas nėra baigtinis, galimybė kitas aplinkybes pripažinti reikšmingomis ir dėl jų nukrypti nuo minėto principo palikta teismo diskrecijai, jam įvertinus kiekvienos konkrečios bylos aplinkybes.

Prieš tai aptarti teisių gynimo būdai skiriasi ir pagal įrodinėjimo dalyką bei įrodinėjimo priemones. CK 3.89 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad faktas, jog tam tikras turtas priklauso asmeninei vieno sutuoktinio nuosavybei, gali būti įrodytas tik rašytiniais

⁵² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. vasario 15 d. nutartis civilinėje byloje *J. S. v. A. S.*, Nr. 3K-3-126/2006, Procesinio sprendimo kategorijos: 75.6.2; 75.8 (S).

⁵³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. sausio 25 d. nutartis civilinėje byloje *J. B. v. J. B.*, Nr. 3K-3-2/2011, Procesinio sprendimo kategorijos: 75.4.3; 75.6.1; 75.6.2; 75.8; 75.9 (S).

⁵⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. gruodžio 30 d. nutartis civilinėje byloje *N. M. v. R. M.*, Nr. 3K-3-623/2008, Procesinio sprendimo kategorijos: 75.8, 114.3 (S).

įrodymais, išskyrus atvejus, kai įstatymas leidžia liudytojų parodymus arba to turto prigimtis ir pobūdis patys savaime įrodo, kad turtas yra vieno sutuoktinio asmeninė nuosavybė. Taigi šiuo atveju įrodinėjimo priemonių naudojimas įstatymų yra ribojamas, nurodant, kokios įrodinėjimo priemonės gali būti naudojamos. Tačiau šis ribojimas negali būti aiškinamas plečiamai ir taikomas tais atvejais, kai sprendžiama dėl kompensacijos priteisimo CK 3.98 straipsnio pagrindu ar didesnės turto dalies skyrimo pagal CK 3.123 straipsnį. Nustatinėjant, ar egzistuoja aplinkybės, sudarančios pagrindą priteisti kompensaciją ar nukrypti nuo sutuoktinių bendro turto lygių dalių principo, taikytinos bendrosios įrodinėjimo taisyklės, nustatytos CPK XIII skyriaus pirmajame skirsnyje.

Apibendrinant galima teigti, kad jau turto balanso sudarymo metu sutuoktinis, manydamas, kad jam priklauso didesnė turto dalis, gali rinktis vieną iš turtinių teisių gynimo būdų (bendro sutuoktinių turto pripažinimo asmenine nuosavybe, kompensacijos ar didesnės turto dalies gavimo) priklausomai nuo faktinės situacijos ir sąlygų, kurios būtinos pageidaujamam teisiniam rezultatui pasiekti⁵⁵.

2.1.2. Sutuoktinių susitarimo pirmenybė

Sprendžiant klausimą dėl sutuoktinių bendrosios jungtinės nuosavybės padalijimo, pažymėtina, kad įstatyme visų pirma suteikiama galimybė sutuoktiniams turtą pasidalyti jų susitarimu (CK 3.116 straipsnio 1 dalis), ir tik, nesant susitarimo dėl turto pasidalijimo, turtas dalijamas teismo sprendimu⁵⁶. Galimybė turtą, kuris yra bendroji jungtinė sutuoktinių nuosavybė, pasidalyti sutuoktinių susitarimu leidžia turtą sutuoktiniams pasidalyti optimaliausiu jiems būdu, maksimaliai atsižvelgiant į kiekvieno iš jų, o esant kitų šeimos narių – ir į šių poreikius, konkretaus turto paskirtį, jo panaudojimo ypatumus, kitas svarbias aplinkybes. Tai atitinka ir teisės kreiptis į teismą teisminės gynybos principą, pagal kurį asmuo turi teisę kreiptis į teismą tam, kad būtų apginta pažeista ar ginčijama jo teisė arba įstatymų saugomas interesas. Taigi tik sutuoktiniams turto nepasidalijus jų susitarimu turtas dalytinas teismo sprendimu.

Sutuoktiniai tarpusavio susitarimu gali nuspręsti, kad į dalytiną bendrą turtą yra įtraukiamas ir jiems asmeninės nuosavybės teise priklausantis turtas⁵⁷. Tačiau tokie susitarimai draudžiami, jeigu tai pakenktų sutuoktinio kreditoriams. Sutuoktinių

⁵⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. gruodžio 30 d. nutartis civilinėje byloje *N. M. v. R. M.*, Nr. 3K-3-623/2008, Procesinio sprendimo kategorijos: 75.8; 114.3 (S).

⁵⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. birželio 1 d. nutartis civilinėje byloje *A. M. v. I. M.*, Nr. 3K-3-243/2009, Procesinio sprendimo kategorijos: 75.7; 75.8 (S).

⁵⁷ MIKELĖNAS, V. *Šeimos teisė*. Vilnius: Justitia, 2009. p. 285.

susitarimas negali prieštarauti viešajai tvarkai, nepažeisti trečiųjų asmenų, pavyzdžiui sutuoktinių nepilnamečių vaikų, sutuoktinių kreditorių, interesų ar iš esmės nepažeisti vieno iš sutuoktinių interesų.

2.2. Kompensacijų balanso sudarymo principas

Atribojant bendrąjį ir asmeninį sutuoktinių turtą, išsprendžiamas ir sutuoktinių tarpusavio turtinių kompensacijų klausimas. Kompensacijų balanso sudarymo principas turi keletą aspektų. Visų pirma gali būti, kad kompensacijų balansas nebus sudaromas. Kompensacijų balansas sudaromas, jei paaiškėja, kad sutuoktiniai turi asmeninio turto, iš kurio būtų galima mokėti kompensacijas. Jei sutuoktiniai neturi asmeninio turto, tada kompensuojama gali būti, nukrypstant nuo lygių dalių prezumpcijos. Kompensacijų mokėjimas yra vienas iš pagrindų nukrypti nuo sutuoktinių lygių dalių principo. Kompensacijų balanso sudarymo principo svarbūs aspektai yra pagrindai, kada atsiranda teisė vienam sutuoktiniui reikalauti kompensacijos iš kito sutuoktinio, ir kompensacijos dydžio nustatymas.

Kompensacijų balanse nurodoma, kiek vienas ir kitas sutuoktinis privalo kompensuoti bendrą turtą ir kiek vienam ir kitam sutuoktiniui turi būti kompensuota iš bendro turto (CK 3.118 straipsnis 1 dalis)⁵⁸. Teisė į kompensaciją gali atsirasti Trečiojoje knygoje numatytais pagrindais. Jei prijungus asmeninį turtą prie bendrojo, padidėja šio vertė (CK 3.98 straipsnis 1 dalis), kiekvienas sutuoktinis gali reikalauti padidinti į bendrą turtą įeinančio jo turto dalį dėl to, kad bendro turto vertei padidinti (jį pagerinti ir panašiai) buvo panaudotas jo asmeninis turtas. Taip pat teisė į kompensaciją atsiranda, jei turtui, kuris yra bendroji jungtinė nuosavybė, įsigyti buvo panaudotos ne tik bendros, bet ir asmeninės sutuoktinio lėšos (CK 3.98 straipsnis 2 dalis). Ir atvirkščiai, vienas sutuoktinis gali reikalauti, kad kito sutuoktinio asmeninio turto sąskaita būtų kompensuotas bendro turto sumažėjimas, atsiradęs dėl to, kad šis sutuoktinis bendrą turtą naudojo ne šeimos poreikiams tenkinti, švaistė jį ir panašiai, nebent būtų įrodyta, kad turtas panaudotas šeimos interesais (CK 3.98 straipsnis 3 dalis). Taip pat kompensacijų klausimas gali būti sprendžiamas ir dėl kitų priežasčių. Pavyzdžiui, jei iš bendro sutuoktinių turto buvo sumokėtos baudos už vieno sutuoktinio padarytus teisės pažeidimus, taip pat atlyginta žala, padaryta vieno sutuoktinio veiksmais, ar įvykdytos kitos asmeninės sutuoktinio prievolės, skolingas sutuoktinis privalo kompensuoti bendrosios jungtinės nuosavybės sumažėjimą (CK 3.115 straipsnis).

⁵⁸ MIKELĖNAS, V. *Šeimos teisė*. Vilnius: Justitia, 2009. p. 285.

2.2.1. Bendro turto vertės padidėjimas, prijungus asmeninį turtą arba panaudojus asmenines sutuoktinio lėšas

Kai vienas sutuoktinis iš savo asmeninių lėšų ar darbu prisideda prie daikto priklausančio kitam sutuoktiniui asmeninės nuosavybės teise pagerinimo, tai nors toks pagerinimas nėra esminis ir nesukuria pagrindo teisei į turto bendrąją jungtinę nuosavybę pripažinti CK 3.90 straipsnyje nustatytais pagrindais, tačiau sukuria teisinės prielaidas sutuoktiniui pagrįstai tikėtis kompensacijos už įdėtus daikto pagerinimus⁵⁹. Tada sutuoktinio, prisidėjusio prie kito sutuoktinio asmeninės nuosavybės teise priklausančio turto pagerinimo asmeninėmis lėšomis, medžiagomis ir darbu, teisės galima ginti remiantis CK 3.118 straipsnio nuostata. CK 3.118 straipsnyje nustatyta, kad sutuoktinis, prisidėjęs savo asmeninėmis lėšomis, statybinėmis medžiagomis ir darbu prie kitam sutuoktiniui asmeninės nuosavybės teise priklausančio turto pagerinimo, turi teisę gauti piniginę kompensaciją, atitinkančią panaudotų asmeninių lėšų, statybinių medžiagų, darbo vertę. Tokia materialinė kompensacija reiškia sutuoktinių turtinių interesų pusiausvyros atkūrimą, neleidžia vienam iš jų nepagrįstai praturtėti kito sąskaita.

2.2.2. Bendro turto naudojimas ne šeimos interesais arba asmeninei prievolei įvykdyti

CK 3.92 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta bendroji taisyklė, kad sutuoktiniai bendru sutarimu naudojami, valdo ir disponuoja turtu, kuris yra bendroji jungtinė nuosavybė. Ši nuostata kyla iš sutuoktinių lygiateisiškumo principo, kuris nesuteikia nė vienam sutuoktiniui daugiau teisių į bendrą turtą negu jų turi kitas⁶⁰. Lygiateisiškumas reikalauja, kad visi šeimos gyvenimo klausimai (šeimos lėšų naudojimas, šeimos namų ūkio tvarkymas, daiktų įsigijimas) būtų sprendžiami ne vienašališkai, o abipusiu sutuoktinių susitarimu. Lygiateisiškumas kartu reiškia ir pareigų bei atsakomybės už šeimos reikalų tvarkymą ir jos prievolės lygybę. Tais atvejais, kai vieno iš sutuoktinių veiksmai prieštarauja lygiateisiškumo principui, įstatymų leidėjas yra įtvirtinęs atitinkamų pasekmių atsiradimą. CK 3.98 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad kiekvienas sutuoktinis privalo kompensuoti kitam sutuoktiniui bendrosios jungtinės nuosavybės sumažėjimą, jeigu jis bendrą turtą naudojo tikslams, nesusijusiems su CK 3.109 straipsnyje nustatytų prievolių vykdymu,

⁵⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. gegužės 27 d. nutartis civilinėje byloje *R. K. v. R. K.*, Nr. 3K-3-254/2010, Procesinio sprendimo kategorijos: 75.7; 75.8 (S).

⁶⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. gegužės 11 d. nutartis civilinėje byloje *D. V. v. D. V.*, Nr. 3K-3-207/2009, Procesinio sprendimo kategorijos: 50.10; 75.8 (S).

išskyrus atvejus, kai jis įrodo, kad turtas buvo panaudotas šeimos poreikiams tenkinti. Kompensacijos dydis įvertinamas, pagal tai, kiek sumažėjo bendroji jungtinė nuosavybė (bendrosios jungtinės nuosavybės turto dalis panaudota ne šeimos poreikiams tenkinti).

2.2.3. Bendro turto sumažėjimas pagal CK 3.115 straipsnį

Teisės pažeidimą padariusio sutuoktinio prievolė sumokėti įstatymuose numatytą baudą ar atlyginti padarytą žalą yra laikoma asmenine jo prievole⁶¹. Ją privalu įvykdyti iš asmeninio turto. Analogiška taisyklė taikoma ir jei vieno iš sutuoktinių sudarytų sandorių kylančioms prievolėms vykdyti panaudojamas turtas, priklausantis bendrąja jungtine nuosavybe. CK 3.115 straipsnyje nurodo pareigą sutuoktiniui kompensuoti bendrosios jungtinės nuosavybės sumažėjimą, jei iš bendro sutuoktinių turto buvo sumokėtos baudos už vieno sutuoktinio padarytus teisės pažeidimus, taip pat atlyginta žala, padaryta vieno sutuoktinio veiksmais, ar įvykdytos kitos asmeninės sutuoktinio prievolės. Kompensacijos dydį sudarytų iš bendro turto sumokėtos baudos, atlygintos žalos ar asmeninės prievolės dydis.

2.3. Sutuoktinių bendrų prievolių tenkinimo principas

Atribojus bendrą ir asmeninį sutuoktinių turtą, paaiškėja bendras dalytinas sutuoktinių turtas⁶². Tada reikia nuspręsti, ar sutuoktiniai turi bendrų kreditorių, kurių reikalavimai turi būti tenkinami iš bendro turto. Dėl bendrų sutuoktinių prievolių vykdymo praktikoje kilo neaiškumų ir susiformavo teismų praktika šiuo klausimu. Nevienareikšmiški klausimai šiuo aspektu yra, ar nutraukus santuoką, sutuoktiniai yra solidarieji skolininkai, kaip turėtų būti vykdomos iš bendro sutuoktinių turto mokėtinos skolos, kurių mokėjimo terminas nėra suėjęs, kaip turi būti sprendžiami sutuoktinių reikalavimai pakeisti bendrą prievolę į dalinę arba asmeninę, kreditorių valios išreiškimo būdas. Sutuoktinių bendrų prievolių tenkinimo principas susideda iš kelių sudėtinių dalių: sutuoktinių bendrų ir asmeninių prievolių nustatymas, kreditorių reikalavimų tenkinimas, kreditorių interesų apsauga.

Pagal CK 3.118 straipsnį pirmiausiai turi būti sumokamos (priteisiamos) iš bendro sutuoktinių turto mokėtinos skolos, kurių mokėjimo terminas yra suėjęs⁶³. Jeigu iš bendro

⁶¹ Mikelėnas V., et al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Trečioji knyga. Šeimos teisė*. Pirmasis leidimas. Vilnius: Justitia, 2002. p. 235.

⁶² MIKELĖNAS, V. *Šeimos teisė*. Vilnius: Justitia, 2009. p. 286.

⁶³ MIKELĖNAS, V. *Šeimos teisė*. Vilnius: Justitia, 2009. p. 286.

sutuoktinių turto vykdytinų prievolių terminas nėra suėjęs ar šios prievolės yra ginčijamos, sutuoktinių bendras dalytinas turtas yra mažinamas šia suma. Teismų praktikoje kilo neaiškumų dėl iš bendro sutuoktinių turto vykdytinų prievolių vykdymo, kurių terminas nėra suėjęs, kai yra nutraukiama santuoka. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje nuosekliai išaiškinta, kad tais atvejais, kai santuoka nutraukiama, neįvykdytos solidariosios sutuoktinių prievolės, kurių įvykdymo terminas nėra suėjęs, nemodifikuojamos, t.y. buvę sutuoktiniai lieka bendraskoliai išskyrus, kai kreditoriai sutinka su prievolės pakeitimu. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija 2008 m. spalio 13 d. civilinėje byloje *S. J. v. A. J.* Nr. 3K-3-482/2008 šiuo klausimu savo poziciją grindžia tokiais argumentais. Sandorio tikslas, jo pasiekimas ar nepasiekimas – t. y. šeimos ar ne šeimos poreikiams jis sudarytas ir ar iš tokio sandorio gautas rezultatas panaudotas šeimos poreikiams ar ne šeimos poreikiams tenkinti šiuo atveju nereikšmingas. Solidarumas jokių būdu nepasibaigia, jeigu vienas sutuoktinis paskolą, imtą šeimos poreikiams, panaudoja savo interesams, kitaip solidarumo institutas prarastų prasmę, o nesažiningi sutuoktiniai galėtų nebevykdyti prisiimtų prievolių. Bendraskoliai savo turtinių santykių negali spręsti trečiųjų asmenų – kreditorių – sąskaita, nes solidariąją prievolę pakeitus į dalinę arba asmeninę kyla grėsmė, kad prievolė bus neįvykdyta visiškai ar iš dalies. Tais atvejais, kai santuokos nutraukimo momentu sutuoktiniai neturi bendro turto, į kurį gali būti nukreiptas išieškojimas jų santuokos metu prisiimtų prievolių įvykdymui, o prievolių vykdymo terminas nepasibaigęs, tai jų solidariųjų prievolių pakeitimas į dalines reikštų jų teisių apsaugą kreditorių teisių suvaržymo sąskaita.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pasisakė ir dėl kreditoriaus valios išreiškimo dėl prievolės pakeitimo priimtinumą. Sutarties pagrindu atsiradusios solidariosios prievolės pakeitimas asmenine reiškia ne ką kita, kaip sutarties pakeitimą dėl sutarties subjekto, nes kreditorius netektų teisės reikalauti, kad prievolę įvykdytų antrasis sutuoktinis⁶⁴. Šalys, sudarydamos sutartį, laisva valia nusistato tarpusavio teises ir pareigas. Teisėtai sudaryta ir galiojanti sutartis jos šalims turi įstatymo galią (CK 6.189 straipsnio 1 dalis). Vėlesnis sutarties pakeitimas reiškia įsikišimą į jau tarp šalių egzistuojančią teisių ir pareigų pusiausvyrą, todėl šalių lygiateisiškumo principas (CK 1.2 straipsnis) reikalauja, kad sutartis būtų keičiama šalių susitarimu (CK 6.223 straipsnio 1 dalis). Sutarties šalies valia pakeisti sutartį turi būti išreikšta aiškiai ir nedviprasmiškai. Skolininkas negali remtis

⁶⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. balandžio 26 d. nutartis civilinėje byloje „*Swedbank*“ AB v. R. N., Nr. 3K-7-173/2010, Procesinio sprendimo kategorijos: 75.7; 116.11 (S).

kitos sutarties šalies – kreditoriaus – tylėjimu, kaip jo valios išraiška pakeisti sutartį pagal skolininko nurodytas sąlygas, nes tylėjimas laikomas asmens valios išraiška tik įstatymo arba sandorio šalių susitarimo nustatytais atvejais (CK 1.64 straipsnio 3 dalis). Tuo atveju, kai solidariosios prievolės atveju sutuoktiniai pareiškia teisme reikalavimą pakeisti šią prievolę į dalinę arba asmeninę, o kreditorius, nors ir būdamas informuotas apie tokios bylos iškėlimą, neįstoja į santuokos nutraukimo bylą ir neišreiškia savo valios dėl tokio reikalavimo, nėra pagrindo pripažinti, jog buvo jo sutikimas pakeisti sutartį.

Sutuoktinių susitarimas santuokos nutraukimo atveju solidariąją prievolę pakeisti į dalinę arba asmeninę reiškia kreditoriaus ir skolininkų sutarties pakeitimą, ir kai dėl tokio pakeitimo nėra aiškiai išreikšto kreditoriaus sutikimo, pažeidžia kreditoriaus interesus ir negali būti laikomas pagrindu solidariajai prievolei pasibaigti.

Tokiu teisiniu reguliavimu yra siekiama užtikrinti kreditorių interesų apsaugą, tačiau galimos situacijos, kai kreditorių interesų apsaugai priešpastatoma vieno iš sutuoktinių arba sutuoktinių nepilnamečių interesų apsauga. Pavyzdžiui, jeigu gyvenamas būstas, kuris yra įsigytas už paskolos lėšas, yra priteisiamas vienam iš sutuoktinių, sumokant kitam sutuoktiniui kompensaciją⁶⁵. Kreditoriui nesutikus pakeisti solidariąją sutuoktinių prievolę į dalinę, kyla problema dėl sutuoktinio, kuriam sumokėta kompensacija, interesų apsaugos. Galimos situacijos, kai visą prievolę įvykdys pastarasis sutuoktinis ir neturės galimybės gauti kompensaciją iš kito sutuoktinio dėl sunkios šio sutuoktinio turtinės padėties. Esant tokiai situacijai, yra ginami kreditoriaus ir vieno iš sutuoktinio interesai, bet neginami kito sutuoktinio interesai, kurie taip pat yra svarbūs. Išlaikyti interesų pusiausvyrą tokiu atveju yra labai sunku.

2.3.1. Sutuoktinių bendrų ir asmeninių prievolių nustatymas

Tinkamas sutuoktinių (vieno iš jų ar abiejų) priimtų prievolių kvalifikavimas yra reikšmingas tiek sutuoktinių santykiams su kreditoriais, tiek ir tarpusavio sutuoktinių santykiams. Kreditoriaus ir sutuoktinių santykiuose priklausomai nuo to, kokia prievolė atsiranda – asmeninė ar bendroji, kreditorius įgyja vieną arba du skolininkus, net ir tada, kai sandorį su kreditoriumi yra sudaręs vienas iš sutuoktinių. Sutuoktinių tarpusavio santykiuose prievolės kvalifikavimas reikšmingas, asmenines sutuoktinių prievoles vykdant iš bendro turto (CK 3.115 straipsnis), padalijant turtą, kuris yra bendroji jungtinė sutuoktinių nuosavybė (CK 3.118 straipsnis).⁶⁶ Nuo prievolių rūšies priklauso jų

⁶⁵ Vilniaus miesto 2 apylinkės teismo 2009 m. gruodžio 22 d. sprendimas civilinėje byloje *J. D. v. V. D.*, Nr. 2-1787-141-2009, Procesinio sprendimo kategorija 75.8.

⁶⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus plenarinės sesijos 2010 m. gegužės 20 d. nutartis

pakeitimo ar pasibaigimo teisiniai pagrindai. Kai kuriais atvejais skirtingos prievolių rūšys nepagrįstai sutapatinamos, dėl to reikšmingas prievolių aiškinimas per priešingos rūšies atitikmenis: asmeninė prievolė - bendra prievolė, dalinė prievolė – solidarioji prievolė⁶⁷.

Asmenines prievoles sutuoktiniai įgyja ir atsako pagal jas savarankiškai, tokios yra, pavyzdžiui, prievolės, kurios atsirado prieš įregistruojant santuoką (CK 3.110 straipsnio 1 dalis), prievolės, kylančios iš dovanojimo sutarčių ir paveldėjimo, išskyrus atvejus, kai dovana ar palikimas buvo gauti kaip bendras turtas (CK 3.111 straipsnis). Nesant įrodymų, kad prievolė yra asmeninė, teismas konstatuoja, kad prievolė yra bendra⁶⁸.

Bendromis laikomos sutuoktinių prievolės, kurios yra susijusios su bendrąja jungtine sutuoktinių nuosavybe, kylančios iš vieno sutuoktinio vardu sudarytų sandorių, tačiau esant kito sutuoktinio sutikimui arba vėliau šio sutuoktinio patvirtintų, taip pat kitos šeimos interesais prisiimtose prievolės, bei solidariosios sutuoktinių prievolės (CK 3.109 straipsnio 1–3 dalys)⁶⁹.

Prievolių klasifikacijos į dalines ir solidariausias teisinę reikšmę reiškiasi per prievolių vykdymo bei jų apimties ypatumus. Solidarioji skolininkų prievolė geriau užtikrina kreditorių teisių įgyvendinimą, nes, esant solidariajai prievolei, kreditorius turi teisę reikalauti, kad prievolę įvykdytų tiek visi skolininkai bendrai, tiek bet kuris iš jų skyrium, be to tiek ją visą, tiek jos dalį (CK 6.6 straipsnio 4 dalis)⁷⁰. Skolininkų solidarioji pareiga nepreziumuojama, ji atsiranda tik įstatymų ar sutarties nustatytais atvejais. Sprendžiant, ar sutuoktinių prisiimta prievolė yra solidari, be CK 6.6 straipsnio kaip bendrosios solidarios prievoles reglamentuojančios normos, kaip *lex specialis* taikytinos CK 3.109 straipsnio 2 ir 3 dalys. Pagal prievoles, kylančias iš sandorių, būtinų išlaikyti šeimos namų ūkiui ir užtikrinti vaikų auklėjimą bei švietimą, abu sutuoktiniai atsako solidariai. Pažymėtina, kad CK 3.109 straipsnio 1 ir 2 dalyse yra nustatytas tik vienas atvejis, kada sutuoktiniai atsako solidariai – kai sandoris yra būtinas išlaikyti šeimos namų ūkį ir užtikrinti vaikų auklėjimą bei švietimą (3.109 straipsnio 2 dalis).

civilinėje byloje R. A. v. A. A., Nr. 3K-P-186/2010, Procesinio sprendimo kategorijos: 75.7; 75.8; 78.2.1 (S).

⁶⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. spalio 13 d. nutartis civilinėje byloje S. J. v. A. J., Nr. 3K-3-482/2008, Procesinio sprendimo kategorija 75.8.

⁶⁸ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. lapkričio 30 d. nutartis civilinėje byloje T. Ž. v. A. Ž., Nr. 2-602/2006, Procesinio sprendimo kategorijos: 75.8; 75.7;

⁶⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. spalio 13 d. nutartis civilinėje byloje S. J. v. A. J., Nr. 3K-3-482/2008, Procesinio sprendimo kategorija 75.8.

⁷⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus plenarinės sesijos 2010 m. gegužės 20 d. nutartis civilinėje byloje R. A. v. A. A., Nr. 3K-P-186/2010, Procesinio sprendimo kategorijos: 75.7; 75.8; 78.2.1 (S).

Jeigu sutuoktinių prievolė nėra solidari pagal įstatymą ar sutartį, tokia bendroji sutuoktinių prievolė yra dalinė. Esant dalinei prievolei kiekvienas skolininkas (sutuoktinis) privalo vykdyti tik savo dalį. Skolininkai privalo prievolę įvykdyti lygiomis dalimis, išskyrus įstatymų ar šalių susitarimu nustatytus atvejus (CK 6.5 straipsnis), todėl, esant bendrajai dalinei sutuoktinių prievolei teismas kiekvieną sutuoktinį įpareigoja įvykdyti tik jam tenkančią prievolės dalį.

Sutuoktinių prievolių pobūdis nepreziumuojamas. Kvalifikuodamas sutuoktinių prievolės teismas pirmiausia privalo identifikuoti ginčo santykį – ginčas tarp kreditoriaus ir sutuoktinio (sutuoktinių) ar tarp sutuoktinių. Nustatęs, kad nagrinėjamas ginčas yra kilęs tarp kreditoriaus ir sutuoktinio (sutuoktinių), teismas privalo identifikuoti kreditoriaus pareikštą reikalavimą – reikalavimas reiškiamas vienam ar abiem sutuoktiniais kaip bendraskoliams pagal CK 3.109 straipsnį. Kai kreditorius pareiškia reikalavimą vienam iš sutuoktinių, santuokos, taip pat pagal sudarytą sandorį panaudoto turto šeimos interesais faktas savaime nereiškia, kad prievolė yra bendra ir dalijama tarp sutuoktinių priteisiant kreditoriui pagal dalinės prievolės taisykles. Sandorį su vienu iš sutuoktinių sudaręs kreditorius gali remtis prievolės uždaru (tik sandorį sudariusių šalių teisiniu ryšiu) reikalaudamas, kad ją asmeniškai įvykdytų sandorį sudaręs sutuoktinis. Kai kreditorius pareiškia reikalavimą abiem sutuoktiniais, teismas turi nustatyti, ar sutuoktinių prievolė yra solidari ar dalinė. Nagrinėdamas tarp sutuoktinių kilusį ginčą dėl prievolės kreditoriams kvalifikavimo teismas privalo nustatyti jos pobūdį vadovaudamasis CK 3.109 straipsniu. Faktas, kad teismo sprendimu kreditoriaus naudai jau yra priteista iš vieno sutuoktinio, nesaisto turto padalijimo klausimą sprendžiančio teismo spręsti dėl prievolės pobūdžio, išskyrus atvejus, kai toks sprendimas abiem sutuoktiniais turi *res judicata* galią ar juo nustatyti faktai turi prejudicinę galią (CPK 182 straipsnio 2 punktas).

Šiame kontekste nustatant, ar prievolės yra bendrosios prievolės, vykdytinos iš bendro sutuoktinių turto, ar tai yra asmeninės prievolės, svarbu yra prievolių, susijusių su individualios įmonės veikla, kvalifikavimas. Pagal CK 2.50 straipsnio 4 dalį individuali įmonė yra neribotos civilinės atsakomybės privatusis juridinis asmuo, tokios įmonės turtas yra neatskirtas nuo įmonininko (savininko ar savininkų) turto, todėl, jei įmonės prievolėms įvykdyti neužtenka šios įmonės turto, už jos prievolės atsako ir jos dalyviai savo turtu. Kai individuali įmonė įsteigta santuokos metu, ji iš esmės yra šeimos verslas: verslui yra naudojamas bendras sutuoktinių turtas, jų fizinis ir intelektualinis darbas, o iš jos veiklos gaunamos pajamos naudojamos visos šeimos poreikiams tenkinti, todėl individuali įmonė, nors registruota vieno iš sutuoktinių vardu, pagal CK 3.88 straipsnio 1

dalies 4 punktą pripažįstama bendrąja jungtine nuosavybe⁷¹. Dėl to ir iš individualios įmonės, įsteigtos santuokos metu, veiklos atsiradusios prievolės turi būti laikomos bendromis sutuoktinių prievolėmis ir jos turi būti tenkinamos iš sutuoktinių bendro turto (CK 3.109 straipsnis)⁷². Toks šių prievolių teisinis kvalifikavimas leidžia apsaugoti individualios įmonės kreditorių interesus, drausmina bendraturčius sutuoktinius: turtą jie turi valdyti protingai, o prievoles vykdyti sąžiningai. Tik įrodžius, kad verslu vertėsi išimtinai vienas sutuoktinis be kito sutuoktinio žinios ar prieš jo valią ir verslo duodama nauda nebuvo panaudota šeimos interesais, būtų galima daryti priešingą išvadą.

2.3.2. Kreditorių interesų apsauga

Jei sutuoktiniai (sutuoktinis) turi kreditorių, susidaro dviejų lygmenų santykiai: sutuoktinių, kaip skolininkų, ir kreditoriaus santykiai (juos reglamentuoja ne tik šeimos teisės normos, bet ir prievolių teisės normos) bei sutuoktinių tarpusavio turtiniai santykiai (juos reglamentuoja šeimos teisės normos). Turi būti garantuojami ir sutuoktinių, ir kreditorių interesai, kurie ir vieni, ir kiti viešojo intereso atžvilgiu yra prioritetiškai saugotini⁷³. Kai šie interesai nesutampa, jų apsauga negali būti priešpastatoma, ji turi būti proporcinga. Proporcingumas pasiekiamas, kai taikomas toks teisinių santykių reguliavimas, kuris neužkirstų kelio apginti kitus teisėtus interesus, ir konkrečiu atveju būtų labiausiai socialiai pagrįstas. Santuokos nutraukimas įstatymuose nenustatytas kaip pagrindas pasibaigti bent vieno iš sutuoktinių – solidariųjų skolininkų pagal sutartį – pareigai atsakyti kreditoriams pagal solidariąją prievolę (pagrindinę). Akivaizdu, kad toks prievolės transformavimas esmingai pakenktų kreditoriaus interesams. Bendraskoliai savo turtinių santykių negali spręsti trečiųjų asmenų – kreditorių – sąskaita, nes solidariąją prievolę pakeitus į dalinę arba asmeninę kyla grėsmė, kad prievolė bus neįvykdyta visiškai ar iš dalies.

Kadangi sutuoktiniams bendrosios jungtinės nuosavybės teise priklausančio turto padalijimas gali neigiamai veikti sutuoktinių kreditorių interesus, todėl įstatyme įtvirtintos tam tikros procesinės kreditorių teisės, leidžiančios jiems įgyvendinti savo interesų apsaugą.

⁷¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. birželio 4 d. nutartis civilinėje byloje *T. Ž. v. A. Ž.*, Nr. 3K-7-192/2007, Procesinio sprendimo kategorija 75.8.

⁷² Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. lapkričio 30 d. nutartis civilinėje byloje *T. Ž. v. A. Ž.*, Nr. 2-602/2006, Procesinio sprendimo kategorijos: 75.8; 75.7.

⁷³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. spalio 13 d. nutartis civilinėje byloje *S. J. v. A. J.*, Nr. 3K-3-482/2008, Procesinio sprendimo kategorijos: 75.7; 75.8.

Sutuoktinis (sutuoktiniai), inicijuojantis bendro turto padalijimą teismo tvarka, privalo informuoti kreditorius apie kreipimąsi į teismą, t. y. nusiųsti jiems pareiškimo kopiją. Teismui pateikiamame pranešime privalu nurodyti sutuoktiniams ar sutuoktiniui žinomus bendrus sutuoktinių ar vieno iš jų kreditorius ir pateikti kreditorių informavimo apie bylos iškėlimą pareigos įvykdymo įrodymus (CK 3.126 straipsnis, CPK 366 straipsnis 1 dalies 7 punktas)⁷⁴.

Kreditorius, turėdamas informaciją, kad teisme keliamas klausimas dėl sutuoktiniams bendrosios jungtinės nuosavybės teise priklausančio turto padalijimo, turi galimybę nuspręsti, ar sutuoktinių bendrosios jungtinės nuosavybės dalijimo procese gali būti pažeidžiamos jo teisės bei teisėti interesai ir priklausomai nuo to, įgyvendindamas dispozityvumo principą, turi teisę įstoti į bylos nagrinėjimą arba tokios teisės neįgyvendinti⁷⁵. Ši kreditoriaus teisė įtvirtinta CK 3.126 straipsnyje, kur nustatyta, kad vieno ar abiejų sutuoktinių kreditoriai turi teisę įstoti į bylą dėl turto, kuris yra bendroji jungtinė sutuoktinių nuosavybė, padalijimo kaip tretieji asmenys, pareiškiantys savarankiškus reikalavimus. Vieno ar abiejų sutuoktinių kreditoriai gali savo iniciatyva įstoti į bylą dėl turto, kuris yra bendroji jungtinė sutuoktinių nuosavybė, padalijimo kaip tretieji asmenys, pareiškiantys savarankiškus reikalavimus (CK 3.126 straipsnio 1 dalis)⁷⁶.

Teismo sprendimas, kuriuo patvirtinta sutartis dėl santuokos nutraukimo padarinių, kuria sutuoktiniai susitarė dėl byloje nedalyvaujančio asmens – kreditoriaus teisių ir pareigų, kuriam nebuvo tinkamai pranešta apie santuokos nutraukimo bylos iškėlimą, neturi res judicata galios kreditoriui ir neužkerta jam kelio kreiptis į teismą su ieškiniu dėl pažeistų teisių gynimo, nes kreditoriaus ir skolininkų ginčas neišspręstas. Jeigu sutuoktinių kreditoriams apie turto padalijimo bylą nepranešama, o turtas teismo sprendimu padalijamas taip, kad yra pažeidžiami kreditorių interesai, kreditoriai turi teisę prašyti atnaujinti procesą dėl naujai paaiškėjusių esminių bylos aplinkybių (CPK 366 straipsnis 1 dalis 7 punktas).

⁷⁴ MIKELĖNAS, V. *Šeimos teisė*. Vilnius: Justitia, 2009. p. 286.

⁷⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009m. balandžio 6 d. nutartis civilinėje byloje *S. J. v. A. J.*, Nr. 3K-3-84/2009, Procesinio sprendimo kategorijos: 35.3.6; 114.8.2 (S).

⁷⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus plenarinės sesijos 2010 m. gegužės 20 d. nutartis civilinėje byloje *R. A. v. A. A.*, Nr. 3K-P-186/2010, Procesinio sprendimo kategorijos: 75.7.; 75.8; 78.2.1 (S).

2.3.3. Kreditorių reikalavimų tenkinimas

Kaip jau nagrinėta, sutuoktiniai gali atsakyti kreditoriams pagal skirtingas prievoles. Kreditorių reikalavimai tenkinami CK nustatyta tvarka tam tikru eiliškumu priklausomai nuo prievolės rūšies.

Iš bendro sutuoktinių turto pirmiausia sumokamos (priteisiamos) iš šio turto mokėtinos skolos, kurių mokėjimo terminas yra suėjęs. Turto padalijimo byloje bendros sutuoktinių skolos, kurių įvykdymo terminai yra suėję, iš sutuoktinių priteisiamos tais atvejais, kai į bylą trečiaisiais asmenimis su savarankiškais reikalavimais įstoja sutuoktinių kreditoriai (CK 3.109 straipsnis, 3.126 straipsnio 1 dalis, CPK 266, 383 straipsniai). Solidariosios prievolės yra iš bendro sutuoktinių turto vykdytinios prievolės. Kasacinis teismas yra išaiškinęs, kad solidarioji prievolė nepriklauso nuo skolininkų turto nuosavybės teisės formos – pavyzdžiui, sutuoktinių, kaip skolininkų, solidariosios prievolės tenkinamos iš bendro turto (turimo bendrosios jungtinės nuosavybės teise), o jeigu tokio turto nėra – iš sutuoktinių asmeninės nuosavybės teise turimo turto (CK 3.113 straipsnis)⁷⁷. Bendrų abiem sutuoktiniais kreditorių reikalavimai iš bendro turto tenkinami pirmiau už kiekvieno iš sutuoktinių kreditorių reikalavimus pagal CK 3.110 straipsnio 2 dalį. Ši taisyklė netaikoma tik įkeitimo (hipotekos) kreditoriams.

Dalinių prievolių teisinė prigimtis lemia ir sutuoktinių atsakomybės pagal tokias prievoles ypatumus, taip pat šių prievolių likimą, padalijant bendrą sutuoktinių turtą⁷⁸. Tais atvejais, kai kreditorius reiškia ieškinį sutuoktiniais, įrodinėdamas bendrą prievolę CK 3.109 straipsnio 1 dalies 1–5 punktų pagrindu, atsakovais tokioje byloje trauktini abu sutuoktiniai, o nustačius, kad prievolė bendra – iš sutuoktinių priteisiama lygiomis dalimis, išskyrus įstatymų ar šalių susitarimu nustatytus atvejus (CK 6.5 straipsnis), o išieškojimas vykdomas iš bendro turto. Bendro turto padalijimo byloje, nepriklausomai nuo to, ar reikalavimas padalyti turtą pareikštas sutuoktinių ar kreditorių (CK 3.116 straipsnio 1 dalis), sutuoktinis ar abu sutuoktiniai turi teisę reikšti reikalavimą, kad bendroji dalinė sutuoktinių prievolė būtų padalyta tarp sutuoktinių. Tokiu atveju vadovaujantis CK 6.5 straipsniu prievolė padalijama lygiomis dalimis, jeigu kitaip nenustatyta įstatymų ar šalių susitarimu. Skolininkai privalo prievolę įvykdyti lygiomis dalimis, išskyrus įstatymų ar šalių susitarimu nustatytus atvejus (CK 6.5 straipsnis), todėl esant bendrajai daliai sutuoktinių prievolei teismas kiekvieną sutuoktinį įpareigoja

⁷⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. gegužės 18 d. nutartis civilinėje byloje „*Swedbank*“, AB v. P. B., D. B., Nr. 3K-7-229/2009, Procesinio sprendimo kategorijos: 35.3.1; 36.2; 75.7 (S).

⁷⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus plenarinės sesijos 2010 m. gegužės 20 d. nutartis civilinėje byloje R. A. v. A. A., Nr. 3K-P-186/2010, Procesinio sprendimo kategorijos: 75.7; 75.8; 78.2.1 (S).

įvykdyti tik jam tenkančią prievolės dalį. Turto padalijimo byloje, esant pareikštiems reikalavimams, turi būti padalijamos visos bendros dalinės sutuoktinių prievolės, nepriklausomai nuo to, suėjęs šių prievolių vykdymo terminas ar ne.

Turto padalijimo byloje, kuriose pareikštas sutuoktinių reikalavimas padalyti bendras dalines prievoles, kreditoriai trauktini dalyvaujančiais asmenimis, nes tokio reikalavimo išsprendimas turi įtakos kreditorių teisėms ir pareigoms⁷⁹. Tokių kreditorių procesinė padėtis gali būti skirtinga priklausomai nuo nagrinėjamų ginčų ir pareikštų reikalavimų pobūdžio. Jeigu dėl prievolės pobūdžio ir jos padalijimo tarp sutuoktinių ir kreditoriaus yra kilęs ginčas ir jis sprendžiamas teisme, reikalavimas padalyti prievolę turi būti nagrinėjamas tik pagal ginčo teisenos taisyklės pareiškus ieškinį kreditoriui kaip atsakovui. Tačiau tais atvejais, kai tarp sutuoktinių ir kreditoriaus nėra ginčo dėl prievolės pobūdžio bei padalijimo ir į bylą pateikiamas kreditoriaus sutikimas dėl pareikšto reikalavimo padalyti prievolę, kreditoriai traukiami į bylą trečiaisiais asmenimis, nepareiškiančiais savarankiškų reikalavimų (CPK 47 straipsnis). Tokiais asmenimis į bylą traukiami ir solidarų reikalavimą į sutuoktinius turintys kreditoriai, išreiškę savo sutikimą dėl prievolių modifikavimo.

Į kreditoriaus reikalavimą vykdyti prievolę iš bendro sutuoktinių turto prievolės asmeniškai neprisiėmęs sutuoktinis turi teisę pareikšti visus atsikirtimus bei naudotis visomis procesinėmis teisėmis įrodinėdamas, kad reikalavimui tenkinti iš bendro sutuoktinių turto nėra CK 3.109 straipsnyje nustatytų pagrindų. Šiomis teisėmis asmuo visa apimtimi galės pasinaudoti tik tuo atveju, jeigu byla nagrinėjama ginčo teisenos tvarka, kreditoriui pateikus ieškinį abiem sutuoktiniams kaip atsakovams bei įrodinėjant CK 3.109 straipsnio taikymo sąlygas. Tuo atveju, kai bylos nagrinėjimo metu kitas sutuoktinis nebuvo įtrauktas atsakovu, kreditorius turi teisę pareikšti savarankišką ieškinį šiam sutuoktiniui įrodinėdamas CK 3.109 straipsnio taikymo pagrindus, jeigu tai leidžia prievolės prigimtis.

Asmeninės sutuoktinio prievolės yra tenkinamos iš asmeninio sutuoktinio turto. Pagal CK 3.112 straipsnio 1 dalį asmeninės sutuoktinio prievolės galima išieškoti iš bendro turto sutuoktinio dalies, jeigu kreditorių reikalavimams patenkinti nepakanka turto, kuris yra asmeninė sutuoktinio nuosavybė. Asmeninės prievolės yra tenkinamos iš

⁷⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus plenarinės sesijos 2010 m. gegužės 20 d. nutartis civilinėje byloje *R. A. v. A. A.*, Nr. 3K-P-186/2010, Procesinio sprendimo kategorijos: 75.7; 75.8; 78.2.1 (S).

bendro turto sutuoktinio dalies, jei jau yra patenkinti sutuoktinių bendrų kreditorių reikalavimai⁸⁰.

Jeigu iš bendro turto vykdytinų prievolių terminas dar nesuėjęs ar šios prievolės yra ginčijamos, tai sutuoktinių bendro dalytino turto masė mažinama šių prievolių (skolų) suma (CK 3.118 straipsnio 2 dalis). Remiantis teismų praktika, turto, kuris skiriamas atsiskaityti su kreditoriais, kiekis ir vertė gali būti nustatyti didesni, palyginus su kreditorių piniginių reikalavimų išraiška absoliučiais dydžiais, ir toks nukrypimas gali būti pateisinamas ir leistinas⁸¹. Taip yra dėl to, kad kol turtas neparduotas, jo kiekis ir vertė, reikalingi prievolėms įvykdyti, yra tik apytikriai dydžiai (išskyrus atvejus, kai sutuoktiniai atsiskaityti su kreditoriais turi pakankamai piniginių lėšų, priklausančių jiems bendrosios jungtinės nuosavybės teise). Galima daryti išvadą, kad tuo atveju, jeigu iš bendro sutuoktinių turto vykdytinų prievolių terminas nėra suėjęs ar šios prievolės yra ginčijamos, sutuoktinių bendras dalytinis turtas yra mažinamas didesne nei prievolių suma.

Kadangi prievolės vykdymui iš bendro sutuoktinių turto būtina nustatyti prievolės pobūdį, t. y. ji yra asmeninė ar bendra (dalinė ar solidarioji), todėl tokios prievolės pobūdį ir galimybę išieškoti iš bendrosios jungtinės nuosavybės gali nustatyti tik teismas. Jei nėra teismo sprendimo dėl antrojo sutuoktinio, antstolis negali priimti patvarkymo išieškoti iš bendro turto, nes tai reikštų teismo sprendimo pakeitimą ir CPK 586 straipsnio pažeidimą, t.y. vykdymo veiksmai būtų atlikti be vykdomojo dokumento. Išieškojimui iš bendro sutuoktinių turto netaikytini teismo sprendimo išaiškinimo (CPK 278 straipsnis) ar šio procesinio sprendimo vykdymo tvarkos išaiškinimo (CPK 589 straipsnis) institutai. Naujo skolininko (kito sutuoktinio) įtraukimas taikant šiuos institutus reikštų procesinio sprendimo pakeitimą nustatant teises bei pareigas byloje nedalyvavusiam asmeniui. Išieškojimas iš kito sutuoktinio turto negali būti pasiektas ir išieškotojui skundžiant antstolio veiksmus, kuriais atsisakyta tai padaryti. Pažymėtina, kad vykdymo stadijoje jau yra įsiteisėjęs teismo sprendimas, kuriuo prievolę vykdyti įpareigotas vienas iš sutuoktinių, tai eliminuoja bendrosios dalinės prievolės galimybę. Tokiu atveju kitas sutuoktinis gali būti atsakingas tik esant solidariajai bendrai sutuoktinių prievolei.

Sutuoktinių bendro turto nelikvidumas gali modifikuoti situaciją tokiu būdu, kad bendras sutuoktinių turtas gali būti padalintas tarp sutuoktinių, net neįvykdžius prievolių

⁸⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. gegužės 18 d. nutartis civilinėje byloje „Swedbank“, AB v. P. B., D. B., Nr. 3K-7-229/2009, Procesinio sprendimo kategorijos: 35.3.1; 36.2; 75.7 (S).

⁸¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. spalio 19 d. nutartis civilinėje byloje J. J. v. G. J., Nr. 3K-3-410/2007, Procesinio sprendimo kategorija 75.8 (S).

kreditoriams. CK 3.118 straipsnio 2 ir 4 dalyse nustatytu reglamentavimu yra siekiama įgyvendinti kreditoriaus teisę gauti savo reikalavimo patenkinimą iš sutuoktiniams bendrosios jungtinės nuosavybės teise priklausančio turto iki to turto padalijimo. Tuo tarpu susiklosčius situacijai, kai kreditoriaus reikalavimo sumokėti (grąžinti) skolą nebuvo galima įvykdyti dėl turto nelikvidumo, sutuoktiniams bendrosios nuosavybės teise priklausančio turto nepadalijimas nebeatitiktų įstatymų prasmės ir esmės. Tokiu atveju kreditoriaus interesai nebūtų ginami, o sutuoktinių bendroji jungtinė nuosavybė nepagrįstai liktų nepadalyta.

2.4. Sutuoktinių turto lygių dalių principas ir šio principo taikymo išimtys

Nors sutuoktinių bendrosios jungtinės nuosavybės dalys nėra nustatytos, bet, siekiant palengvinti bendrosios jungtinės nuosavybės padalijimą, CK 3.117 straipsnio 1 dalyje nustatyta prezumpcija, kur įtvirtinta sutuoktinių bendro turto dalių lygybė. Sutuoktinių bendro turto lygių dalių principas nėra absoliutus ir CK 3.123 straipsnyje nustatytais atvejais gali būti netaikomas⁸².

Pagal sutuoktinių bendro turto principą santuokinis turtas padalijamas lygiomis dalimis, jeigu kiekvienu konkrečiu atveju nenustatytos svarbios aplinkybės, sudarančios teisinį pagrindą teismui nukrypti nuo lygių dalių principo. CK 3.123 straipsnio 1 dalis nurodytos aplinkybės, kurios pripažintinos svarbiomis sprendžiant, ar yra pagrindas nukrypti nuo lygių dalių principo: sveikatos būklė, turtinė kiekvieno sutuoktinio padėtis, nepilnamečių vaikų interesai. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas formuoja teismų praktiką, kad, nukrypstant nuo lygių dalių principo, turi būti pakankamai aiškūs kriterijai, nustatant sutuoktiniams tenkančias turto dalis, ir toks nukrypimas būtinas apginti sutuoktinio, nepilnamečių vaikų interesus. Nustačius kelias tokias aplinkybes, reikšmingas nukrypimui nuo lygių dalių principo, būtina nurodyti, kuriai iš jų teikiamas prioritetas⁸³. Svarbių aplinkybių sąrašas teismų praktikoje papildytas šiomis aplinkybėmis⁸⁴: vieno iš sutuoktinio giminaičių prisidėjimas įgyjant santuokinį turtą, vieno iš sutuoktinių iki santuokos įgytų asmeninių lėšų panaudojimas kuriant bendrąją jungtinę nuosavybę, kai vienas iš sutuoktinių bendrosios jungtinės nuosavybės teise priklausančią turtą valdė nesąžiningai. Daugeliu atveju teismai nukrypsta nuo lygių dalių principo, atsižvelgdami į

⁸² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. birželio 1 d. nutartis civilinėje byloje *A. M. v. I. M.*, Nr. 3K-3-243/2009, Procesinio sprendimo kategorijos: 75.7; 75.8 (S).

⁸³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. balandžio 10 d. nutartis civilinėje byloje *A. L. v. R. L.*, Nr. 3K-3-251/2006, Procesinio sprendimo kategorija 75.8 (S).

⁸⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. spalio 6 d. nutartis civilinėje byloje *V. Z. v. S. Z.*, Nr. 3K-3-538/2006, Procesinio sprendimo kategorijos: 75.8, 78.2.1.

nepilnamečių vaikų interesus. Ši svarbi įstatyminė aplinkybė reikšminga, nukrypstant nuo lygių dalių principo, ginant tiek vieno, tiek kelių vaikų interesus.

2.4.1. Sutuoktinių turto lygių dalių principas

Sutuoktinių bendro turto lygių dalių principas įtvirtintas CK 3.117 straipsnio 1 dalyje. Pagal šį principą sutuoktinių bendras turtas padalijamas lygiomis dalimis (CK 3.118 straipsnio 4 dalis), t. y. kiekvienam sutuoktiniui skiriama po $\frac{1}{2}$ bendro turto dalis. Ši taisyklė taip pat reiškia tai, kad, nustatant sutuoktinių bendro turto dalis, neturi esminės reikšmės, kiek kiekvienas iš sutuoktinių faktiškai prisidėjo prie turto įgijimo⁸⁵. Sutuoktiniams bendrosios jungtinės nuosavybės teise priklausančio turto dalys yra lygios, nesvarbu, kokio dydžio jų pajamos ar koks veiklos pobūdis⁸⁶. Sutuoktinių bendro turto lygių dalių principas taikomas, kai dalijamas bendras sutuoktinių turtas. Tačiau sutuoktinių lygių dalių principas nereiškia, kad kiekvienam sutuoktiniui priklauso pusė bendro turto, nes bendrosios jungtinės nuosavybės dalys nėra nustatytos.

Sutuoktinių bendro turto lygių dalių principas įtvirtintas, atsižvelgiant į sutuoktinių lygiateisiškumo principą, įtvirtintą Lietuvos Respublikos Konstitucijos 38 straipsnio 5 dalyje⁸⁷ ir CK 1.2 straipsnyje. Iš tokio teisinio reglamentavimo matyti, kad bendrosios jungtinės nuosavybės institutu siekiama užtikrinti sutuoktinių turtinį lygiateisiškumą, nepriklausomai nuo kiekvieno iš sutuoktinių veiklos pobūdžio ir asmeninio indėlio sukuriant bendrą turtą, bei teisinį apibrėžtumą turtinių teisių atžvilgiu⁸⁸.

Sutuoktinių bendro turto lygių dalių principas nėra absoliutus ir CK normose nustatytos šios principo išimtys.

2.4.2. Nukrypimo nuo lygių dalių principo atvejai

CK 3.117 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta prezumpcija, kad sutuoktinių bendro turto dalys yra lygios. CK 3.117 straipsnio 2 dalyje įtvirtinti nukrypimo nuo sutuoktinių bendro turto lygių dalių principo atvejai. Tai reiškia, kad vienam sutuoktiniui teismas gali priteisti

⁸⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. gegužės 19 d. nutartis civilinėje byloje *V. B. v. V. A. B.*, Nr. 3K-3-139/2008, Procesinio sprendimo kategorija 75.8 (S).

⁸⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. gruodžio 16 d. nutartis civilinėje byloje *I. Z. v. N. Z.*, Nr. 3K-3-606/2008, Procesinio sprendimo kategorijos: 75.4.3; 75.5; 75.7; 75.8; 77.4.2; 78.2.1 (S).

⁸⁷ Valstybės žinios, 1992, Nr. 33-1014.

⁸⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. gruodžio 30 d. nutartis civilinėje byloje *N. M. v. R. M.*, Nr. 3K-3-623/2008, Procesinio sprendimo kategorijos: 75.8, 114.3 (S).

didesnę bendro turto dalį, o kitam – atitinkamai mažesnę. Pagal CK 3.123 straipsnio 1 dalį teismas gali nukrypti nuo sutuoktinių bendro turto lygių dalių principo ir priskirti vienam sutuoktiniui didesnę turto dalį, atsižvelgdamas į nepilnamečių vaikų interesus, vieno sutuoktinio sveikatos būklę ar jo turtinę padėtį arba kitas svarbias aplinkybes. CK 3.123 straipsnio 2-4 dalyse nustatyti kiti veiksniai, kuriems esant taip pat galima nukrypti nuo sutuoktinių bendro turto lygių dalių principo (kai vienas sutuoktinis privalo mokėti kitam sutuoktiniui išlaikymą; jei sutuoktinis be kito sutuoktinio sutikimo iki bylos išskėlimo sumažino bendro turto vertę, jo dalį padovanodamas, ir kt.).

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija 2005 m. spalio 12 d. civilinė byloje *P. A. v. O. A.*, bylos Nr. 3K-3-479/2005 nurodė, kad CK 3.123 straipsnyje pateikiamas aplinkybių sąrašas nėra baigtinis, teismas gali pripažinti svarbiomis kitas aplinkybes, leidžiančias nukrypti nuo lygių dalių principo. Tačiau teismas, nukrypdamas nuo sutuoktinių bendro turto lygių dalių principo kitomis aplinkybėmis, turi nustatyti, kad toks nukrypimas pagrįstas tam tikrų teisinių gėrių, kurių gynyba visumos aplinkybių kontekste būtų pagrįsta teisingumo, protingumo ir sąžiningumo principais, apsauga (CK 1.5 straipsnio 4 dalis). Įstatymų leidėjas CK 3.123 straipsnyje nurodė pagrindines aplinkybes, kurioms esant galima nukrypti nuo sutuoktinių bendro turto lygių dalių principo. Kitomis aplinkybėmis nuo šio principo galima nukrypti, tik nustačius tokio nukrypimo realų poreikį, atsižvelgiant į pirmiau nurodytus kriterijus.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija 2003 m. kovo 17 d. nutartyje civilinėje byloje *A. Valančienė v. L. Valančius* Nr. 3K-3-355/2003 atkreipė dėmesį į tai, kad, taikant įstatymo (CK 3.123 straipsnio 1 dalis) nuostatą dėl nukrypimo nuo sutuoktinių bendro turto lygių dalių principo, neužtenka tik konstatuoti esant tam tikras aplinkybes, dėl kurių toks nukrypimas yra galimas, bet taip pat reikia nustatyti, kiek toks nukrypimas yra tikslingas, apsaugantis tam tikrus įstatymo saugomus interesus. Nustatant sutuoktinių nelygias dalis bendrojoje jungtinėje nuosavybėje, reikia išsiaiškinti, kiek toks nukrypimas yra būtinas ir apsaugantis sutuoktinio ir vaiko interesus.

Nukrypdamas nuo lygių dalių principo, teismas turi įvertinti, kiek įstatyme numatytų ar teismo pripažintų svarbiomis, t. y. sudarančiomis pagrindą nukrypti nuo lygių dalių principo, aplinkybių yra byloje⁸⁹. Nustačius kelias reikšmingas nukrypimui nuo lygių dalių principo aplinkybes, būtina nurodyti, kurios yra svariausios konkrečioje byloje. Jeigu jų yra keletas, ir jos pasiskirsto taip, kad vienos vertinamos vieno, o kitos –

⁸⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. gegužės 2 d. nutartis civilinėje byloje *S. B. v. R. B.*, Nr. 3K-3-177/2007, Procesinio sprendimo kategorijos: 75.4.3.; 75.8; 78.2.1; (S).

kito sutuoktinio naudai ir savo reikšme yra lygiavertės, tai nukrypimas nuo lygių dalių gali būti netaikomas. Taip pat svarbu nustatyti, kad tos aplinkybės egzistuoja dalijant sutuoktinių turtą.

Galimos situacijos, kai abu sutuoktiniai turi teisę remtis tam tikra aplinkyme nukrypti nuo sutuoktinių bendro turto lygių dalių principo, pavyzdžiui turi sveikatos sutrikimų⁹⁰. Tokiu atveju nei vieno sutuoktinio sveikatos būklė nevertintina kaip įtvirtinta įstatyme svarbi aplinkybė, nustatant turto dalį ir parenkant turto padalijimo būdą.

Teismai nepripažino, kad yra pagrindas nukrypti nuo lygių dalių principo, esant šioms aplinkybėms: santuokos nutraukimas dėl vieno iš sutuoktinio kaltės, vieno iš sutuoktinio gaunamos mažos pajamos, vieno iš sutuoktinio indėlis, kuriant turtą.

Aplinkybė, kad dėl santuokos iširimo kaltas ieškovas, negali būti pagrindas nukrypti nuo lygių dalių principo dalijant bendrąją jungtinę nuosavybę, nes šiuo pagrindu CK 3.70 straipsnio 2 dalyje yra įtvirtinta teisė sutuoktiniui reikalauti neturtinės žalos atlyginimo iš kalto dėl santuokos nutraukimo sutuoktinio⁹¹. Tačiau tai nėra savarankiškas pagrindas, savaime leidžiantis nukrypti nuo lygių dalių principo pagal CK 3.123 straipsnį, neįrodžius, kad tam tikri kaltojo sutuoktinio veiksmai sukėlė neigiamas turtines pasekmes kitam sutuoktiniui arba turėjo įtakos bendro turto vertės sumažėjimui⁹².

Teismų praktika nepripažino vieno iš sutuoktinių gaunamų mažų pajamų teisėtu pagrindu nukrypti nuo lygių dalių principo, nes neatitinka CK 3.123 straipsnio 1 dalies nuostatų⁹³. Vieno iš sutuoktinių gaunamos pajamos sudaro tik dalį turtinės padėties. Visapusiškai sutuoktinio turtinę padėtį įrodo visas turimas kilnojamasis ir nekilnojamasis turtas, turtinės teisės, gaunamos visų rūšių įplaukos ir jam tenkanti išlaidų dalis. Taip pat ir aplinkybė, kad vienas sutuoktinis ilgai neturėjo pajamų (pvz, sirgo, prižiūrėjo vaikus, vykdė kito sutuoktinio reikalavimą nedirbti ir panašiai) nėra pakankamas pagrindas mažinti jo dalį⁹⁴.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų kolegija nepripažino ir vieno iš sutuoktinio didesnio indėlio sukuriant turtą⁹⁵. Remiantis sutuoktinių lygiateisiškumo principu

⁹⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. spalio 18 d. nutartis civilinėje byloje *D. P. v. A. P.*, Nr. 3K-3-526/2006, Procesinio sprendimo kategorijos: 75.8; 121.12 (S).

⁹¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. gegužės 2 d. nutartis civilinėje byloje *S. B. v. R. B.*, Nr. 3K-3-177/2007, Procesinio sprendimo kategorijos: 75.4.3.; 75.8; 78.2.1; (S).

⁹² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. spalio 23 d. nutartis civilinėje byloje *V. Z. v. D. Z.*, Nr. 3K-3-463/2007, Procesinio sprendimo kategorija 75.8 (S).

⁹³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. sausio 28 d. nutartis civilinėje byloje *A. B. v. A. B.*, Nr. 3K-3-14/2008, Procesinio sprendimo kategorijos: 75.4.3; 75.8; 78.2.1.

⁹⁴ MIKELĖNAS, V. *Šeimos teisė*. Vilnius: Justitia, 2009. p.287.

⁹⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. gegužės 19 d. nutartis civilinėje byloje *V. B. v. V. A. B.*, Nr. 3K-3-139/2008, Procesinio sprendimo kategorija 75.8 (S).

nustatyta bendroji taisyklė, pagal kurią, dalijant bendrąją jungtinę nuosavybę esantį turtą, sutuoktinių dalys yra lygios. Ši taisyklė reiškia tai, kad, nustatant sutuoktinių bendro turto dalis, neturi esminės reikšmės, kiek kiekvienas iš sutuoktinių faktiškai prisidėjo prie turto įgijimo.

2.4.2.1. Nepilnamečių vaikų interesais

Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencija⁹⁶, CK 3.3, 3.161 straipsniai, LR vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas⁹⁷ kaip vieną pagrindinių šeimos teisės principų nustato vaiko teisių ir interesų prioritetinę apsaugą. Viena pagrindinių vaiko turtinių teisių yra teisė į tinkamą būstą⁹⁸. Tik užtikrinus šią vaiko teisę yra įmanomas normalus vaiko dvasinis ugdymas, tinkamų jo mokymosi ir auklėjimo sąlygų sudarymas. Remiantis vaiko teisių ir interesų prioritetinės apsaugos principu, CK 3.123 straipsnyje įtvirtintas nukrypimo nuo sutuoktinių bendro turto lygių dalių principo pagrindas dėl vaiko interesų. Dalijant butą, namą, namų apyvokos daiktus ir panašiai, būtina atsižvelgti, su kuriuo iš sutuoktinių liks gyventi jų nepilnamečiai vaikai ir pastarajam sutuoktiniui gali būti skiriama didesnė bendro turto dalis.

Kita prioritetinės vaikų teisių ir interesų apsaugos ir gynimo principo užtikrinimo ir įgyvendinimo priemonė yra tinkamo ir pakankamo išlaikymo vaikui teikimas. Tačiau išlaikymo vaikui teikimas (gera valia, vykdant įstatyme įtvirtintą tėvų pareigą, ar teismo sprendimu) negali paneigti kitų įstatyme įtvirtintų vaiko teisių ir interesų apsaugos garantijų, taip pat ir įtvirtintos CK 3.123 straipsnio 1 dalyje. Dėl to CK 3.192 straipsnio 1 dalies, 3.194 straipsnio 1 dalies pagrindais, tėvui (motinai), su kuriuo lieka gyventi vaikai, padalijant santuokinį turtą, gali būti skiriama didesnė turto dalis, remiantis CK 3.123 straipsnio 1 dalyje įtvirtintu kriterijumi. Vaiko (vaikų) tėvams gyvenant skyrium, vaikas (vaikai) lieka gyventi tik su vienu iš tėvų. Kaip ir bendro abiejų tėvų ir vaiko (vaikų) gyvenimo atveju, tai neturi įtakos antrojo tėvo valdžiai – jos apimtis išlieka tokia pati. Tačiau, nepaisant įstatyme įtvirtintos skyrium gyvenančių tėvų teisių ir pareigų savo nepilnamečiams vaikams tėstinumo ir lygybės, praktiškai didžioji dalis atsakomybės už vaiko auginimą tenka tam iš tėvų, su kuriuo lieka gyventi nepilnametis vaikas. Nukrypimas nuo bendro sutuoktinių turto lygių dalių principo, atsižvelgiant į nepilnamečių vaikų interesus ir tuo pagrindu skiriant tam iš tėvų, su kuriuo lieka gyventi

⁹⁶ Valstybės žinios, 1995, Nr. 60-1501.

⁹⁷ Valstybės žinios, 1996, Nr. 33-807.

⁹⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2002 m. birželio 19 d. nutartis civilinėje byloje *Anykščių rajono savivaldybė v. G.Mateikis*, Nr. 3K-3-879/2002, Bylų kategorijos: 15.2.1.1.; 71.2.

nepilnamečiai vaikai, didesnę turto dalį, pateisinama jam tenkančia didesne našta, auginant ir ugdant šalių nepilnamečius vaikus.

Teismai, dalindami bendrą sutuoktinių turtą, nustatę, kad nukrypimas nuo sutuoktinių turto lygių dalių principo būtinas nepilnamečių vaikų interesais, visada taiko CK 3.123 straipsnio 1 dalies įtvirtintą kriterijų⁹⁹. Šiame kontekste pažymėtina, kad nukrypimo nuo lygių dalių principo dėl vaiko interesų taikymas nėra būtinas ir pateisinamas visais atvejais, siekiant apsaugoti vaiko interesus. Teismas privalo atsižvelgti į faktinę aplinkybių visumą. Vaiko interesai gali būti užtikrinti ir nenukrypstant nuo lygių dalių principo, jei užtikrinami pagrindiniai vaiko poreikiai (vaikui skiriamas pakankamas išlaikymas periodinėmis išmokomis, užtikrinama teisė į gyvenamą būstą), ypač esant didelei dalijamo turto vertei. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija 2007 m. gegužės 2 d. civilinėje byloje *S. B. v. R. B.* Nr. 3K-3-177/2007 konstatavo, kad priteisus natūra visą gyvenamąjį namą sutuoktiniui, su kuriuo yra nustatyta jų vaiko gyvenamoji vieta, vaiko interesai, užtikrinant normalias jo gyvenimo sąlygas, yra apsaugoti. Be to, jei vaikui yra priteisiama ir kas mėnesį mokamų periodinių išmokų, vaiko interesai bus apsaugoti ir nenukrypstant nuo bendro turto lygių dalių principo jų dalijant.

2.4.2.2. Dėl vieno iš sutuoktinių sveikatos būklės

Sprendžiant, ar yra pateisinamas nukrypimas nuo lygių dalių principo, svarbi aplinkybė yra vieno iš sutuoktinių sveikatos būklė. Pavyzdžiui, vienas sutuoktinis sunkiai serga, yra neįgalus ir panašiai¹⁰⁰. Svarbu, kad sutuoktinis prie esamos sveikatos būklės nebūtų prisidėjęs. Į sutuoktinio, kuris yra pats kaltas dėl sunkios savo sveikatos būklės, pavyzdžiui susirgęs dėl narkotikų, alkoholio vartojimo, sveikatos būklė nėra atsižvelgiama.

2.4.2.3. Dėl vieno iš sutuoktinių turstinės padėties

Lygių dalių principo nesilaikymą gali lemti ir sutuoktinio turstinė padėtis. Pavyzdžiui sutuoktinis yra bedarbis ir neturi jokių pajamų. Sutuoktinis pajamų turi neturėti dėl objektyvių priežasčių. Šiuo atveju taip pat svarbu, kad sutuoktinis, nebūtų kaltas dėl

⁹⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. birželio 20 d. nutartis civilinėje byloje *Ž. V. v. J. V.*, Nr. 3K-3-220/2007, Procesinio sprendimo kategorijos: 75.4.3; 75.8.

¹⁰⁰ MIKELĖNAS, V. *Šeimos teisė*. Vilnius: Justitia, 2009. p. 287.

situacijos, į kurią yra patekęs. Jei sutuoktinis naudoja alkoholį, narkotikus, ar net nededa pastangų, kad susirastų darbą, nebūtų tinkama aplinkybė, pateisinti lygių dalių principo nesilaikymą.

2.4.2.4. Kiti atvejai

Sutuoktinių turtas gali būti padalintas nelygiomis dalimis ne tik tais atvejais, kai, teismas, atsižvelgdamas į svarias aplinkybes, nusprendžia nukrypti nuo sutuoktinių bendro turto lygių dalių principo, bet ir tada kai tokį padalijimą, net laikantis lygių dalių principo, lemia kiti veiksniai (CK 3.123 straipsnio 2-4 d.)¹⁰¹.

Pagal CK 3.123 straipsnio 2 dalį sutuoktinio, kuris privalo mokėti išlaikymą kitam sutuoktiniui, dalis gali būti mažinama išlaikymo suma, jeigu išlaikymas yra priteisiamas mokėti nustatyto dydžio vienkartinė suma ar priteisiamas tam tikras turtas. Šis turto padalijimo būdas gali būti patogesnis ir naudingesnis sutuoktiniams. Pavyzdžiui, jeigu išlaikymas priteisiamas nustatyto dydžio vienkartinė suma, išlaikymą teikiančiam sutuoktiniui nereikia iš karto mokėti didelės sumos, nes jis tiesiog praranda tą turto dalį, kurio vertė atitinka išlaikymo dydį, o išlaikymą gaunantis sutuoktinis yra užtikrintas, kad išlaikymo prievolė bus įvykdyta. Kai išlaikymas įpareigojant perduoti tam tikrą daiktą, galimybė sumažinti išlaikymą teikiančio sutuoktinio dalį iš bendro turto atitinkama suma leidžia lengviau įgyvendinti tokį įpareigojimą: užuot priskyrus tam tikrą turtą vienam sutuoktiniui ir įpareigojus jį iš karto kaip išlaikymą perduoti kitam (nekilnojamų daiktų atveju tai būtų nepraktiška), galima išlaikymą gaunančiam sutuoktiniui perduoti konkretų daiktą, kartu nurodant, kad išlaikymą teikiančio sutuoktinio dalis iš bendro turto buvo atitinkamai sumažinta.

Nelygios bendro turto dalys gali būti nustatytos taip pat, jeigu vienas sutuoktinis be kito sutuoktinio sutikimo sumažino turto, kuris yra bendroji jungtinė nuosavybė, vertę, dalį jo padovanodamas arba juo padidindamas savo asmeninę nuosavybę (CK 3.123 straipsnio 3 dalis). Tokiu atveju nustatant sutuoktinių bendro turto dalis, tokio sutuoktinio dalis gali būti mažinama prarasto bendro turto verte, jei ne daugiau kaip prieš vienerius metus nuo turto praradimo iki turto padalijimo bylos iškėlimo praėjo ne daugiau kaip vieneri metai. Praėjus ilgesniam laikotarpiui, kitas sutuoktinis galės reikalauti tik kompensacijos už bendrosios jungtinės nuosavybės turto vertės sumažėjimą, remdamasis CK 3.98 straipsnio 3 dalimi.

¹⁰¹ MIKELĖNAS, V., et al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Trečioji knyga. Šeimos teisė*. Pirmasis leidimas. Vilnius: Justitia, 2002. p. 244-246.

CK 3.123 straipsnio 4 dalyje nustatyta galimybė sumažinti vieno iš sutuoktinių dalį iš bendro turto dėl netinkamo sutuoktinio elgesio¹⁰². Vieno sutuoktinio dalis sumažinama šeimos negautų pajamų suma, kurių šeima galėjo negauti dėl sutuoktinio aplaidumo (pavyzdžiui, jeigu sutuoktinis švaisto turtą, daro turtui žalą), arba dėl to kad jis nuslėpė jas nuo šeimos ir naudojo savo asmeniniams poreikiams tenkinti (pavyzdžiui, be kito sutuoktinio sutikimo paima indėlį, kuris yra bendroji jungtine nuosavybė ir naudoja savo poreikiams tenkinti)¹⁰³. Terminas, už kurį apskaičiuojamos tokios negautos pajamos negali būti ilgesnis nei paskutiniai penkeri metai iki turto padalijimo bylos iškėlimo (CK 3.123 straipsnio 4 dalis). Šios teisės normos taikymui turi būti nustatytas faktas, kad šeima negavo tam tikrų pajamų dėl vienos iš priežasčių, t. y. arba dėl sutuoktinio aplaidumo, arba dėl to, kad vienas iš sutuoktinių gautas pajamas nuslėpė ir jas panaudojo savo asmeniniams poreikiams tenkinti. Pavyzdžiui, naudojo turtą ne šeimos interesais (narkotikams įsigyti, azartiniais lošimais, brangiai kainuojančiam hobiui ir panašiai). Taigi vienu atveju šeima gali negauti pajamų dėl vieno iš sutuoktinių neapdairaus, lengvabūdžio, neapgalvoto elgesio (veiksmų ar neveikimo), kitu atveju – dėl sutuoktinio apgalvotų, tyčinių savanaudiškų veiksmų¹⁰⁴. Kad vieno iš sutuoktinių dalis iš bendro turto būtų sumažinta CK 3.123 straipsnio 4 dalyje nustatytu pagrindu, reikia nustatyti teisiškai reikšmingų faktų visumą: konkrečią šeimos negautų pajamų sumą bei vieno iš sutuoktinių kaltus veiksmus arba neveikimą dėl šių pajamų negavimo.

2.5. Sutuoktinių idealiosios dalies nustatymo principas

Padalijant sutuoktiniams bendrą turtą, iš pradžių nustatoma kiekvieno sutuoktinio idealioji dalis¹⁰⁵. Teismui nenustačius pagrindų nukrypti nuo lygių dalių principo, nustatoma sutuoktinių bendro turto dalis kiekvienam sutuoktiniui lygi, t. y. po ½. Teismas, nustatęs pagrindą taikyti CK 3.123 straipsnį, gali skirti nevienodas sutuoktinių bendro turto dalis. Nors CK 3.123 straipsnyje nenustatyta, kokia dalimi gali būti nukrypstama nuo sutuoktinių bendro turto lygių dalių principo, įtvirtinto CK 3.117 straipsnio 1 dalyje, teismas, atsižvelgdamas į konkrečias bylos faktines aplinkybes, turi nustatyti tokias kiekvienam sutuoktiniui tenkančio turto dalis, kad tai atitiktų teisingumo, protingumo ir sąžiningumo principus (CK 1.5 straipsnio 4 dalis) bei Lietuvos

¹⁰² MIKELĖNAS, V. *Šeimos teisė*. Vilnius: Justitia, 2009. p. 287.

¹⁰³ VITKEVIČIUS, S. *Bendrosios jungtinės sutuoktinių nuosavybės pasibaigimas*. Justitia, 2004. 5(53), p. 45-46.

¹⁰⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. gegužės 11 d. nutartis civilinėje byloje D. V. v. D. V., Nr. 3K-3-207/2009, Procesinio sprendimo kategorijos: 50.10; 75.8 (S).

¹⁰⁵ MIKELĖNAS, V. *Šeimos teisė*. Vilnius: Justitia, 2009. p. 288.

Aukščiausiojo Teismo formuojamą praktiką dėl CK 3.123 straipsnio 1 dalies taikymo šios kategorijos bylose. Pagal Lietuvos Aukščiausiojo Teismo formuojamą praktiką, esant pagrindui nukrypti nuo sutuoktinių bendro turto lygių dalių principo, paprastai sutuoktiniams priteisiama atitinkamai 2/3 ir 1/3 dalys bendro turto. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija 2007 m. birželio 20 d. civilinėje byloje *Ž. V. v. J. V.* Nr. 3K-3-220/2007 konstatavo, kad teismai be teisėto pagrindo nustatė vienam sutuoktiniui priteistino turto $\frac{3}{4}$ dalis, o kitam – $\frac{1}{4}$ dalį. Netgi esant keletui aplinkybių nukrypti nuo lygių dalių principo, teismas neturėtų nukrypti nuo lygių dalių principo daugiau ir priteisti sutuoktiniams daugiau kaip atitinkamai 2/3 ir 1/3 dalys bendro turto.

Kiekvienu atveju nukrypimo nuo bendro sutuoktinių turto lygių dalių mastas ir turto padalijimo būdas priskirtini teismo diskrecijai, įvertinant individualias bylos aplinkybes. Vienas iš svarbiausių pagrindų nukrypti nuo sutuoktinių bendro turto lygių dalių principo yra nepilnamečių vaikų interesai. Vertindami nukrypimo mastą konkrečioje byloje teismai atsižvelgia į konkrečias bylos aplinkybes: nepilnamečių vaikų gyvenamoji vieta, dalytino turto pobūdis, išlaikymo dydis. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija 2007 m. birželio 29 d. civilinėje byloje *E. M. v. V. M.* Nr. 3K-3-301/2007 nurodė, kad „teismai, įvertinę aplinkybes, kad nepilnamečių vaikų gyvenamoji vieta nustatyta kartu su vienu iš tėvų, į dalytino turto pobūdį, priskiriant nuosavybės žemės sklypą kartu su nebaigtu statyti namu sutuoktiniui su kuriuo lieka gyventi vaikai, kurie galės užtikrinti nepilnamečių vaikų būsto poreikį, taip pat į priteistą iš kito sutuoktinio nepilnamečių vaikų išlaikymui palyginti nedidelį dydį, turėjo teisinį pagrindą nukrypti nuo sutuoktinių bendro turto lygių dalių principo, priteisdami atsakovo asmeninės nuosavybės didesnę bendro turto dalį. Padalijant bendrą turtą ieškovei priteista 29,34 proc., o atsakovui – 70,66 proc. turto dalis. Šis nukrypimas nuo sutuoktinių bendro turto lygių dalių buvo laikomas pakankamu ir ne per dideliu, nes atsakovui priteisiamas didesnės vertės turtas suteiks galimybes pasirūpinti nepilnamečių vaikų išlaikymo, būsto ir kitais jų poreikiais. Nurodyta turto dalių proporcija yra teisinga, atsižvelgiant į bendro turto objektus (butus, namą, žemės sklypą), juos padalijus yra išlaikomas šių objektų vientisumas“.

2.6. Turto padalijimo natūra principas

Turto padalijimo natūra principo turiniui atskleisti svarbu išnagrinėti šiuos klausimus: principo prioritetas taikymas, sutuoktinių susitarimo reikšmė, aplinkybės, į kurias

teismas privalo atsižvelgti, parinkdamas turto padalijimo būdą, aplinkybės, kurioms esant principas gali būti netaikomas, turto padalijimo natūra proporcijos, turto vertės nustatymas, turto priskyrimo konkrečiam sutuoktiniui kriterijai.

Turto padalijimo natūra principas yra prioritetinis. Toks padalijimo būdas labiausiai atitinka ir apsaugo savininko teises. Kasacinis teismas yra pasisakęs, kad kiti ne natūra padalijimo būdai, gali būti taikomi, esant pakankamai rimtam pagrindui, patvirtinančiam padalijimo natūra nepriimtinumą ar negalimumą¹⁰⁶. Dalijant sutuoktiniais bendrosios jungtinės nuosavybės teise priklausančią turtą, prioritetas teikiamas turto padalijimui natūra tiek įstatyme (CK 3.127 straipsnio 3 dalis), tiek teismų praktikoje.

Turtas padalijamas natūra, jei toks padalijimo būdas yra galimas¹⁰⁷. Spręsdamas dėl bendro turto padalijimo būdo, teismas turi atsižvelgti į CK 3.123 straipsnio 1 dalyje nustatytas aplinkybes. CK 3.123 straipsnio 1 dalį nurodyti kriterijai, į kuriuos teismas privalo atsižvelgti, spręsdamas, ar nėra pagrindo nukrypti nuo sutuoktinių bendro turto lygių dalių principo, yra svarbūs ir sprendžiant dėl turto padalijimo būdo: nepilnamečių vaikų interesai, vieno sutuoktinio sveikatos būklė ar turtinė padėtis ar kitos aplinkybės. Būtina atsižvelgti į tai, kuriam sutuoktiniui vienas ar kitas daiktas yra reikalingesnis dėl jo profesinės veiklos, sveikatos, vaikų priežiūros ir, pavyzdžiui, sutuoktiniui muzikui turėtų būti priteisiamas pianinas¹⁰⁸.

Įstatymuose pateikiamas aplinkybių (kriterijų) sąrašas nėra baigtinis, ir teismas, įvertinęs konkrečios bylos ypatumus, gali pripažinti svarbiomis bet kurias kitas aplinkybes¹⁰⁹. Svarbu, kad teismas konstatuotų aplinkybes, kuriomis grindžia parinktą bendro turto padalijimo būdą. Pažymėtina, kad spręsdamas dėl santuokinio turto padalijimo būdo teismas visų pirma turėtų atsižvelgti į sutuoktinių pageidavimus. Kai dėl to sutuoktiniai nesutaria, teismas, įvertinęs visas svarbias aplinkybes, nurodytas CK 3.123 straipsnio 1 dalyje, 3.127 straipsnio 3 dalyje, ir konstatuotas konkrečios bylos svarbias aplinkybes, parenka santuokinių turto padalijimo būdą.

Esant ginčui dėl turto padalijimo, teismas nėra suvaržytas konkrečiais sutuoktinių reikalavimais, bet turi išspręsti turto padalijimo klausimus tokiu būdu, jog laikantis įstatymų reikalavimų turtas būtų padalytas atsižvelgiant ne tik į vieno ar kito sutuoktinio norus, bet ir į jų objektyvius poreikius, kartu stengiantis užtikrinti sutuoktinių individualių

¹⁰⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. sausio 28 d. nutartis civilinėje byloje *A. B. v. A. B.*, Nr. 3K-3-14/2008, Procesinio sprendimo kategorijos: 75.4.3; 75.8; 78.2.1.

¹⁰⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. birželio 1 d. nutartis civilinėje byloje *A. M. v. I. M.*, Nr. 3K-3-243/2009, Procesinio sprendimo kategorijos: 75.7; 75.8 (S).

¹⁰⁸ MIKELĖNAS, V., et al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Trečioji knyga. Šeimos teisė*. Pirmasis leidimas. Vilnius: Justitia, 2002. p. 288.

¹⁰⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. spalio 18 d. nutartis civilinėje byloje *D. P. v. A. P.*, Nr. 3K-3-526/2006, Procesinio sprendimo kategorijos: 75.8; 121.12 (S).

poreikių pusiausvyrą bei maksimaliai eliminuojant galimybę poreikius užtikrinti vienas kito sąskaita¹¹⁰. Skirstydamas sutuoktiniams turtą, teismas privalo sekti, kad kiekvienam sutuoktiniui perduoto turto vertės išraiška atitiktų sutuoktiniams tenkančias bendro turto dalis¹¹¹.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija 2008 m. gegužės 19 d. civilinėje byloje *V. B. v. V. A. B.* Nr. 3K-3-139/2008 konstatavo, kad santuokoje įgytas turtas nedalijamas natūra tik tais atvejais, kai toks padalijimas negalimas dėl konkretaus turto savybių arba toks padalijimo būdas nepriimtinas, atsižvelgiant į buvusių sutuoktinių ar jų vaikų interesų apsaugą¹¹². Galimybę konkrečią turtą buvusiems sutuoktiniams padalyti natūra gali eliminuoti tiek objektyvios (pavyzdžiui, turto nedalumas), tiek subjektyvios (pavyzdžiui, itin konfliktiški sutuoktinių santykiai) priežastys¹¹³.

Turto nedalumas gali situaciją modifikuoti taip, kad nesant galimybės nedalaus turto dalies kompensuoti kitu turtu, daiktas natūra priteisiamas vienam sutuoktiniui, kartu įpareigojant jį kompensuoti antrajam šio dalį pinigais. Klausimas, ar konkretus turtas (daiktas) dalus (nedalus), yra vertinamojo pobūdžio ir priklauso nuo konkrečios bylos individualių aplinkybių. Kiekvienu atveju būtina atsižvelgti į konkretaus turto savybes¹¹⁴. Sutuoktinių turtą gali sudaryti įvairūs daiktai – tiek dalūs, tiek nedalūs. Dalūs yra tokie daiktai, kurių sudėtinės dalys turi savarankišką vertę ir gali būti panaudotos pagal paskirtį. Nedalūs daiktai yra tokie, kurie negali būti padalyti į atskiras dalis, nepažeidžiant daikto kaip visumos, arba, jeigu ir gali būti padalyti, tai dėl padalijimo netenka savo vertės ir negali būti panaudoti pagal paskirtį (pavyzdžiui: padalijus paveikslų kolekciją, gali iš esmės sumažėti jų vertė arba padalijus nedalų objektą (automobilį) nebus galima naudoti jo pagal paskirtį)¹¹⁵.

Į sutuoktinių nuomonę dėl turto dalumo turi būti atsižvelgiama, bet teismo ji nesaisto. Teismų praktikoje nedaliu turtu pripažįstamas vieno kambario butas¹¹⁶. Tačiau

¹¹⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. birželio 1 d. nutartis civilinėje byloje *A. M. v. I. M.*, Nr. 3K-3-243/2009, Procesinio sprendimo kategorijos: 75.7; 75.8 (S).

¹¹¹ MIKELĖNAS, V., et al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Trečioji knyga. Šeimos teisė*. Pirmasis leidimas. Vilnius: Justitia, 2002. p. 249.

¹¹² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. gegužės 19 d. nutartis civilinėje byloje *V. B. v. V. A. B.*, Nr. 3K-3-139/2008, Procesinio sprendimo kategorija 75.8 (S).

¹¹³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. birželio 1 d. nutartis civilinėje byloje *A. M. v. I. M.*, Nr. 3K-3-243/2009, Procesinio sprendimo kategorijos: 75.7; 75.8 (S).

¹¹⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. gegužės 19 d. nutartis civilinėje byloje *V. B. v. V. A. B.*, Nr. 3K-3-139/2008, Procesinio sprendimo kategorija 75.8 (S).

¹¹⁵ MIKELĖNAS, V., et al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Trečioji knyga. Šeimos teisė*. Pirmasis leidimas. Vilnius: Justitia, 2002. p. 249.

¹¹⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. birželio 1 d. nutartis civilinėje byloje *A. M. v. I. M.*, Nr. 3K-3-243/2009, Procesinio sprendimo kategorijos: 75.7; 75.8 (S).

kai tenka dalyti didesnę butą (kelių kambarių) arba gyvenamąjį namą, paprastai toks turtas nelaikomas nedaliu ir vienam iš sutuoktinių natūra priteisiamas atsižvelgiant į kitus CK 3.123 straipsnyje nurodytus reikšmingus kriterijus, pavyzdžiui, nepilnamečių vaikų interesus, itin komplikuočius sutuoktinių tarpusavio santykius ir kt. Pagal teismų praktiką turtas, kurį sudaro pastatai, degalinės įrenginiai ir žemės sklypas, yra dalus pagal savo savybes ir gali būti nustatytos dalys nurodytame turte¹¹⁷.

Tam tikrų objektų dalumą gali būti sunku nustatyti. Iškilus klausimui dėl konkretaus objekto dalumo, šį klausimą spręsti gali būti pakviesti ekspertai¹¹⁸. Ekspertai, atsižvelgę į konkretaus objekto savybes, objekto pertvarkymo galimybes, sutuoktinių poreikius gali konstatuoti dėl šio objekto dalumo. Ekspertizės akte konstatavus, kad namo dalyje be dar vienos namo rekonstrukcijos dviejų butų įrengti nėra galimybės, teismui yra pagrindas spręsti apie objekto dalumą.

Tam tikrais atvejais turtas negali būti padalytas natūra dėl subjektyvaus pobūdžio aplinkybių, t. y. dėl bendraturčių santykių, jų galimybių bendrai valdyti ir naudoti objektą, dėl vaikų ar pačių buvusių sutuoktinių interesų apsaugos¹¹⁹. Turtas gali būti nepadalytas natūra dėl konfliktiškų buvusių sutuoktinių santykių¹²⁰. Įvertinant pastarąją aplinkybę gali turėti reikšmės, kokios paskirties yra dalijamas objektas, kokie bendraturčių santykiai ir kita. Dalijamo turto komercinė paskirtis gali nulemti tolesnius buvusių sutuoktinių santykius. Ypatingai tais atvejais, kai dalijamas yra komercinis ir didelės vertės objektas sutuoktinių santykiai turėtų būti pagrįsti nuosavybės tvarkymo ir naudos gavimo interesais, racionalumu, skaičiavimu, o ne emocijomis ir kitais subjektyviais išgyvenimais. Jeigu komercinis objektas yra dalus ir gali būti padalijamas, tai skyrybų proceso metu laikinai paaštrėję emociniai subjektyvios prigimties ir pobūdžio nesutarimai neturi būti pernelyg sureikšminami. Bendrai valdant, komerciniai objektai gali būti tvarkomi per kitus asmenis (atstovus, samdomus darbuotojus pagal darbo ar civilines sutartis ir kitaip). Antra, konfliktinė situacija ar jos paaštrėjimas dėl skyrybų proceso gali būti laikina. Trečia, komercinį didelės vertės objektą natūra perduodant vienam iš sutuoktinių iškyla teisingo kompensavimo problema dviem aspektais: dėl teisingo kompensacijos nustatymo ir dėl realaus jos sumokėjimo. Tik įvertinęs šias aplinkybes teismas turi spręsti, ar didelės vertės komercinis objektas gali būti natūra

¹¹⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. gegužės 19 d. nutartis civilinėje byloje *V. B. v. V. A. B.*, Nr. 3K-3-139/2008, Procesinio sprendimo kategorija 75.8 (S).

¹¹⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. spalio 18 d. nutartis civilinėje byloje *D. P. v. A. P.*, Nr. 3K-3-526/2006, Procesinio sprendimo kategorijos: 75.8; 121.12 (S).

¹¹⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. gegužės 19 d. nutartis civilinėje byloje *V. B. v. V. A. B.*, Nr. 3K-3-139/2008, Procesinio sprendimo kategorija 75.8 (S).

¹²⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. sausio 28 d. nutartis civilinėje byloje *A. B. v. A. B.*, Nr. 3K-3-14/2008, Procesinio sprendimo kategorijos: 75.4.3; 75.8; 78.2.1.

perduotas vienam sutuoktiniui, sprendžiant dėl kompensacijos kitam sutuoktiniui kitu turtu ar pinigais, o ne objekto padalijimas. Teismas kiekvienu konkrečiu atveju turi įvertinti šiuos du aspektus tam, kad galėtų nuspręsti, perduoti didelės vertės komercinį objektą natūra vienam sutuoktiniui, priteisiant kitam sutuoktiniui kompensaciją, ar padalyti šį objektą abiem sutuoktiniams¹²¹.

Kaip pavyzdį galima paminėti Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. gegužės 19 d. bylą *V. B. v. V. A. B.* Nr. 3K-3-139/2008, kurioje Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų kolegija, remdamasi byloje teismų nustatytomis aplinkybėmis, atsižvelgdama į tai, kad šalių ginčas dėl santuokoje įgyto komercinės paskirties didelės vertės turto padalijimo tęsiasi jau dešimt metų, tai yra vertingiausias santuokoje įgytas turtas, nustatyti tikrąją šio turto vertę tam, jog būtų galima apskaičiuoti teisingą kompensaciją, yra sudėtinga, konstatavo, kad ginčo turtas dalytinas šalims natūra, nes nukrypimas nuo prioritetinio turto padalijimo natūra būdo šiuo konkrečiu atveju reikštų nukrypimą nuo teisingumo principo (CK 1.5 straipsnis, Civilinio kodekso patvirtinimo, išgaliojimo ir įgyvendinimo įstatymo 4 straipsnio 4 dalis).

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nuosekliai formuoja poziciją, kad bendrosios jungtinės nuosavybės padalijimo natūra principas turi būti netaikomas dėl išvardytų objektyvaus ir subjektyvaus pobūdžio veiksmų¹²². Principo netaikymas dėl kitų konkrečių bylos aplinkybių yra išimtinis ir turėtų būti taikomas ypatingai atsargiai. Bendrosios jungtinės nuosavybės padalijimo natūra principo netaikymas situacijose, kai vienas iš bendraturčių, gaudamas kompensaciją už jam priklausančią turtą, įgyvendintų teises, kylančias iš bendrosios jungtinės nuosavybės teisinių santykių taip, kad kitam bendraturčiui tektų neproporcingai didelę vykdytinų prievolių, kylančių iš įstatymo ir įsiteisėjusio teismo sprendimo, našta, neatitinka šeimos teisinių santykių reguliavimo ir šeimos teisių įgyvendinimo principų (CK 3.3 straipsnis, 3.5 straipsnio 2 dalis).

Didelės vertės turto priteisimas natūra vienam iš sutuoktinių, kartu jį įpareigojant kompensuoti antrajam šio dalį pinigais, turi būti realus ir nesukelti galimų didelių neigiamų padarinių turtą natūra gavusiam sutuoktiniui, t. y. turtą natūra gavęs sutuoktinis turi finansiškai išsilaikyti sumokėti piniginę kompensaciją¹²³. Netoleruotina situacija, kai sutuoktiniui, siekiančiam įvykdyti savo piniginę prievolę, tektų natūra priteistą turtą

¹²¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. gegužės 19 d. nutartis civilinėje byloje *V. B. v. V. A. B.*, Nr. 3K-3-139/2008, Procesinio sprendimo kategorija 75.8 (S).

¹²² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. lapkričio 17 d. nutartis civilinėje byloje *V. R. v. R. R.*, Nr. 3K-3-523/2008, Procesinio sprendimo kategorijos: 75.4.3; 75.8 (S).

¹²³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. birželio 1 d. nutartis civilinėje byloje *A. M. v. I. M.*, Nr. 3K-3-243/2009, Procesinio sprendimo kategorijos: 75.7; 75.8 (S).

parduoti arba netgi išvaržyti. Šiuo aspektu įvertinant situaciją, vienas iš reikšmingų šaltinių, leidžiančių įvertinti sutuoktinių galimybes įvykdyti galimas kompensacines pinigines išmokas, yra sutuoktinių turto balansas, kuriame, be materialaus turto, turi atsispindėti ir sutuoktinių turimos lėšos. Tokiu atveju teismas turi nustatyti, ar viena iš šalių gali sumokėti kitai šaliai pinigines kompensacijas už šiai tenkančią nekilnojamojo turto dalį.

Šių aplinkybių kontekste pažymėtina, kad, nustatant turto padalijimo būdą ir vienam sutuoktiniui paliekant visą turtą natūra, o kitam priteisiant kompensaciją, teismas taip pat turi atsižvelgti į tai, ar dėl pokyčių rinkoje nėra pagrįstų abejonių dėl turto, kaip nekilnojamojo daikto, rinkos vertės ir konkurencingumo rinkoje esminių pasikeitimų, kurie objektyviai lemtų bendraturčio, gaunančio kompensaciją, esminį pranašumą prieš kitą bendraturtį¹²⁴. Jei teismas nustato, kad vienam iš sutuoktinių priteisus kompensaciją, o kitam sutuoktiniui turtą natūra, sutuoktinių interesų pusiausvyra būtų neproporcingai pažeista, toks turto padalijimo būdas negali būti taikomas.

Sutuoktinių interesų pusiausvyrą pažeidžia ir toks „turto padalijimas, kai vienam sutuoktiniui priteisiamas tik asmeniniam naudojimui skirtas bei didelių išlaikymo kaštų reikalaujantis turtas, o kitam – dalus komercinės paskirties paklausus ir stabiliai pajamas duodantis turtas, kas reiškia ne tik CK 3.127 straipsnio 3 dalies reikalavimų, bet ir teisingumo, protingumo ir sąžiningumo principų (CK 1.5 straipsnio 4 dalis) nepaisymą¹²⁵. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija 2008 m. rugsėjo 23 d. civilinėje byloje *O. R. v. G. R.* Nr. 3K-3-415/2008 atsižvelgė į aplinkybių visumą, kad vienam sutuoktiniui, liekančiam gyventi tik su nepilnamečiu vaiku, buvo priteistas didelio ploto gyvenamasis namas, neįvertinus racionalaus naudojimosi šiuo namu galimybės bei šio turto nuolatinių išlaikymo kaštų. Kitą didelės vertės turtą – prekybos patalpas, esančias miesto urbanistiškai išplėtotoje ir prestižinėje vietoje – nors ir dalų objektą, teismai priteisė kitam sutuoktiniui. Apie šių patalpų duodamą naudą, o ne išlaikymo (eksploatavimo) išlaidas pažymėta net teismo sprendime, kai visų šių patalpų natūra priteisimas motyvuotas kaip „reikalingesnis atsakovui kaip pragyvenimo ir tuo pačiu išlaikymo vaikui ir kompensacijos ieškovei mokėjimo šaltinis“.

Dalijant bendrą sutuoktinių turtą, kai yra nutraukiama santuoka, būtina remtis racionalumo principu siekti jį padalyti optimaliai, kad būtų užkirstas kelias naujiems

¹²⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. lapkričio 17 d. nutartis civilinėje byloje *V. R. v. R. R.*, Nr. 3K-3-523/2008, Procesinio sprendimo kategorijos: 75.4.3; 75.8 (S).

¹²⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. rugsėjo 23 d. nutartis civilinėje byloje *O. R. v. G. R.*, Nr. 3K-3-415/2008, Procesinio sprendimo kategorijos: 75.4.3; 75.8.

buvusiųjų sutuoktinių konfliktams¹²⁶. Kai turtas padalijamas natūra, būtina siekti tokio padalijimo varianto, kad priteisiamos turto dalys būtų izoliuotos, nebūtų bendro naudojimo patalpų. Taip pat būtina atsižvelgti į patalpų išdėstymą, bendras komunikacijas ir realias galimybes jas atriboti. Toks turto padalijimas natūra atitinka civilinės teisės siekį užtikrinti aiškius ir stabilius šalių teisinius santykius, o toks įstatymų aiškinimas ir taikymas teisingumo, protingumo ir sąžiningumo principus.

Jeigu natūra abiem sutuoktiniams turto padalyti negalima, turtas natūra priteisiamas vienam sutuoktiniui, kartu įpareigojant kompensuoti antram sutuoktiniui jo dalį pinigais (CK 3.127 straipsnio 3 dalis)¹²⁷. Tokiu būdu padalijant bendrąją jungtinę nuosavybę, nuosavybė iš vieno ar kito sutuoktinio nėra atimama, o tik taikomas įstatyme nustatytas santuokinio turto padalijimo būdas. Europos žmogaus teisių komisija sprendime dėl peticijos nepriimtino byloje *Mairitsch prieš Austriją (Mairitsch v. Austria, no. 12462/86, decision of 13 July 1987)* nenustatė pareiškėjo teisės netrukdomai naudotis nuosavybe pažeidimo, ar to, kad iš pareiškėjo buvo atimtas turtas, pažeidžiant Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių konvencijos¹²⁸ 1 protokolo 1 straipsnį (nuosavybės apsauga), situacijoje, kurioje Austrijos nacionalinis teismas, padalydamas sutuoktiniams priklausantį nekilnojamąjį daiktą, vienam sutuoktiniui priteisė šį daiktą, o kitam – piniginę kompensaciją¹²⁹. Komisija nenustatė jokių požymių, kad nacionalinių teismų pozicija dėl to, kad konkrečioje byloje egzistavo išimtinės aplinkybės, pateisinančios konkretų turto padalijimo būdą, būtų pagrįsta savavališkais ar nepagrįstais svarstymais, be kita ko, nacionaliniai teismai atsižvelgė į pareiškėjo buvusią sutuoktinei perduotino turto vertę ir įpareigojo šią sumokėti kompensaciją pareiškėjui.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nuosekliai formuoja praktiką dėl santuokoje įgyto turto padalijimo natūra proporcijų. Dalijant turta, reikšmingas ne tik turto dalies nustatymas, bet ir turto paskirstymas natūra¹³⁰. Dalijant sutuoktinių turta, turi būti siekiama padalyti jį taip, kad natūra priteisiamo turto dalis būtų kiek galima proporcingesnė nustatytoms sutuoktinių dalims bendrojoje nuosavybėje. Gali būti, kad turto natūra negalima padalinti taip, kad kiekvienam sutuoktiniui tenkančio turto vertė būtų lygi jam tenkančiai turto daliai. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje didžiausias nukrypimas nuo santuokoje įgyto turto padalijimo natūra lygiomis dalimis

¹²⁶ MIKELĖNAS, V. *Šeimos teisė*. Vilnius: Justitia, 2009. p.289.

¹²⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. spalio 18 d. nutartis civilinėje byloje *D. P. v. A. P.*, Nr. 3K-3-526/2006, Procesinio sprendimo kategorijos: 75.8; 121.12 (S).

¹²⁸ Valstybės žinios, 1995, Nr. 40-987.

¹²⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. sausio 24 d. nutartis civilinėje byloje *O. R. v. G. R.*, Nr. 3K-3-82/2011, Procesinio sprendimo kategorijos: 75.4.3; 75.8 (S).

¹³⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. gegužės 19 d. nutartis civilinėje byloje *V. B. v. V. A. B.*, Nr. 3K-3-139/2008, Procesinio sprendimo kategorija 75.8 (S).

proporcijų 2007 m. birželio 29 d. nutartyje, priimtoje civilinėje byloje *Nr. 3K-3-301/2007*, kurioje vienam sutuoktinių priteista 70,7 proc., o kitam – 29,3 proc. turto natūra, tačiau tokį padalijimą lėmė nepilnamečių vaikų interesai. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas ne kartą pabrėžė, kad kiekvienu atveju teismui neužtenka vien tik konstatuoti, jog yra tam tikrų aplinkybių, dėl kurių yra pagrindas nukrypti nuo sutuoktinių bendro turto lygių dalių principo (dalijant turtą natūra), bet taip pat reikia nustatyti, kiek toks nukrypimas yra tikslingas, apsaugantis tam tikrus įstatymo saugomus interesus. Teismas, atsižvelgęs į visas bylos aplinkybes, turėjo įvertinti, ar tikslinga taip daug nukrypti nuo sutuoktinių bendro turto lygių dalių principo, paskirstant šį turtą šalims natūra. Teismų praktikoje nuosekliai laikomasi nuostatos, kad, dalijant turtą natūra, jis turi būti paskirstytas kuo proporcingiau¹³¹.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pakeitė žemesnių instancijų sprendimus, kur dalijant turtą natūra buvo nukrypta daugiau nuo minėtų proporcijų. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2003 m. gegužės 12 d. nutartimi, priimta civilinėje byloje *Nr. 3K-3-557/2006*, pakeitė žemesniųjų instancijų sprendimus dėl turto padalijimo natūra ieškovei – 25 proc., o atsakovui – 75 proc. turto ir priteisė ieškovei – 44,2 proc., o atsakovui – 55,8 proc. turto. Kasacinis teismas 2006 m. sausio 11 d. nutartimi, priimta civilinėje byloje *Nr. 3K-3-26/2006*, taip pat pakeitė teismų sprendimus, kuriais ieškovei buvo priteista 60 proc., o atsakovui – 40 proc. turto natūra, ir priteisė ieškovei natūra 54,2 proc., o atsakovui – 45,6 proc. turto. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija 2008 m. gegužės 19 d. civilinėje byloje *V. B. v. V. A. B.* Nr. 3K-3-139/2008 konstatavo, kad teismas akivaizdžiai nukrypo nuo Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos, kai nustatęs, kad sutuoktinių dalys bendrame turte yra lygios, tačiau visą vertingesnį turtą natūra priteisė vienam iš sutuoktinių. Byloje apeliacinės instancijos teismas nenustatė jokių aplinkybių, dėl kurių reikėtų tokiomis nelygiomis dalimis natūra padalyti šalims santuokoje įgytą turtą (CK 3.127 straipsnio 3 dalis). Vien dėl to, kad atsakovas yra įsteigęs įmonę, jis nelaikytinas stipresne ginčo santykio šalimi.

Susiformavo teismų praktika dėl tam tikrų aplinkybių taikymo, siekiant pagrįsti savo reikalavimus priteisti bendrą turtą vienam sutuoktiniui, sumokant kitam sutuoktiniui kompensaciją, arba padalinti turtą natūra.

Aplinkybė, kad vienas iš sutuoktinių yra išvykęs gyventi ir dirbti į kitą vietovę, savaime nesuponuoja objektyvaus reikalingumo visą daiktą natūra priteisti kitam

¹³¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. kovo 17 d. nutartis civilinėje byloje *A. Valančienė v. L. Valančius*, Nr. 3K-3-355/2003, Bylų kategorija 69.7.; 72.2.

sutuoktiniui, nesant galimybės turto dalies kompensuoti kitu sutuoktinių turtu¹³². Šiame kontekste vertinant vaikų interesų apsaugos aspektą, atkreiptinas dėmesys į tai, kad vaiko teisę į gyvenimo sąlygas, būtinas jo fiziniam, protiniam, dvasiniam, doroviniam vystymuisi, užtikrina tėvai (Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 11 straipsnis). Vaikų išlaikymo, kaip sudėtinės jų interesų apsaugos dalies, poreikiams tarnauja iš tėvų priteistos sumos, kurios, beje, kintant vaikų išlaikymo poreikiui įstatymo nustatyta tvarka gali būti keičiamos¹³³. Tuo tarpu kitiems vaikų interesams, atsižvelgiant į tai, jog jie gyvena ir mokosi užsienyje, dėl sutuoktinių turto, esančio Lietuvoje, padalijimo natūra neigiamos įtakos nedaroma, o tėvų pareigos prieš vaikus nekinta.

Faktinis naudojimasis daiktu gali būti pripažintas svarbia aplinkybe padalijant sutuoktinių turtą, tačiau teisėjų kolegija pažymi, kad kiekvienu konkrečiu atveju turi būti atsižvelgta į byloje nustatytą aplinkybių visetą (CPK 185 straipsnis)¹³⁴. Faktų visuma, kad vienas iš sutuoktinių po santuokos nutraukimo yra investavęs nemažai lėšų namo dalies būklei pagerinti ir išlaikyti, o ieškovė ilgą laiką ginčo name negyveno (keletą metų), gali būti pagrindų teismui nuspręsti dėl turto priskyrimo natūra pirmajam sutuoktiniui. Tačiau aplinkybė, jog vienas iš sutuoktinių nesinaudojo žemės sklypu, nėra pakankamai svarbi, kad sklypas būtų perduotas ne jam, o kitam sutuoktiniui, esant kitų aplinkybių (sutuoktinių turtinė padėtis)¹³⁵.

2.6.1. Turto vertės nustatymas

Tiek įstatyme, tiek teismų praktikoje dominuojančiu pripažįstamas turto padalijimas natūra, jeigu tokį turto padalijimo būdą galima taikyti (CK 3.127 straipsnio 3 dalis). Dalijant turtą natūra, paprastai nereikia kompensuoti antrajam sutuoktiniui jo dalies pinigais¹³⁶. Tokiais atvejais dalytino turto vertės nustatymo klausimas iš esmės neveikia turtą besidalijančių sutuoktinių teisių. Tačiau, dalijant turtą natūra, svarbu nustatyti jo vertę, yra dėl to, kad kiekvienam sutuoktiniui turto natūra būtų paskirta tiksliai tiek, kiek yra jo bendro turto dalis. Turtą natūra priteisiant vienam sutuoktiniui bei įpareigojant jį

¹³² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. birželio 1 d. nutartis civilinėje byloje A. M. v. I. M., Nr. 3K-3-243/2009, Procesinio sprendimo kategorijos: 75.7; 75.8 (S).

¹³³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. lapkričio 17 d. nutartis civilinėje byloje V. R. v. R. R., Nr. 3K-3-523/2008, Procesinio sprendimo kategorijos: 75.4.3; 75.8 (S).

¹³⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. spalio 18 d. nutartis civilinėje byloje D. P. v. A. P., Nr. 3K-3-526/2006, Procesinio sprendimo kategorijos: 75.8; 121.12 (S).

¹³⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. gegužės 4 d. nutartis civilinėje byloje J. Sinkevičius v. A. Sinkevičienė, Nr. 3K-3-302/2005, Procesinio sprendimo kategorijos 75.4.3; 75.8.

¹³⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. gegužės 18 d. nutartis civilinėje byloje R. Ž. v. D. Ž., Nr. 3K-3-222/2009, Procesinio sprendimo kategorijos: 35.3.1; 36.2; 75.7 (S).

kompensuoti antrajam šio dalį pinigais, dalijamo turto vertės nustatymas tampa itin aktualus. Dalijamo turto vertės nustatymas yra viena iš esminių teisingo turto padalijimo garantijų, todėl svarbu, kad, dalijant turtą, būtų nustatyta jo tikroji vertė. Dalijamą turtą gali sudaryti įvairūs daiktai, vertybiniai popieriai ir panašiai. Ypač svarbu, kad dalijant turtą būtų nustatyta tikroji jo vertė, nes ji gali skirtis nuo buvusios vertės įgyjant¹³⁷. Teismas privalo atsižvelgti į turto galimą nusidėvėjimą, į galimą vertės padidėjimą (pavyzdžiui: antikvarinių daiktų, vertybinių popierių).

Įstatyme nustatyta, kad dalijamo bendro turto vertė nustatoma pagal rinkos kainas, galiojančias bendrosios jungtinės sutuoktinių nuosavybės pabaigoje (CK 3.119 straipsnis)¹³⁸. Pagal CK 3.100 straipsnį bendroji jungtinė sutuoktinių nuosavybė pasibaigia nutraukus santuoką, teismo sprendimu padalijus bendrą turtą, ir kitais įstatymų nustatytais atvejais. Tai reiškia, kad turėtų būti nustatytos pirmosios instancijos teismo sprendimo priėmimo dieną galiojančios dalijamo turto rinkos kainos, o jei byla nagrinėjama apeliacinės instancijos teisme – tai šio teismo sprendimo (nutarties) priėmimo dieną galiojančios kainos, nes tik įsiteisėjus teismo sprendimui pasibaigs bendroji jungtinė sutuoktinių nuosavybė¹³⁹. Ginčų dėl bendro sutuoktinių turto padalijimo specifiška lemia ir atitinkamą CPK 314 straipsnio, reglamentuojančio įrodymų priėmimą apeliacinėje instancijoje, taikymą¹⁴⁰. Nauji įrodymai dėl dalijamo turto vertės gali būti teikiami ir apeliacinėje instancijoje. Šiuos įrodymus apeliacinės instancijos teismas privalo įvertinti, vadovaudamasis CPK 185 straipsniu.

Teismas turi atsižvelgti į bylos nagrinėjimo metu įvykusius dalijamo turto kainų pokyčius¹⁴¹. Sprendimą dėl bendro sutuoktinių turto padalijimo teismas gali priimti tik įsitikinęs, kad turtas įvertintas teisingai. Šios teismų praktikos nuostatos išplaukia iš šeimos bylų nedispozityvaus pobūdžio ir su tuo susijusių jų nagrinėjimo ypatumų bei aktyvesnio negu dispozityviosiose ginčo bylose teismo vaidmens: pagal CPK 376 straipsnį šeimos bylose teismas turi teisę savo iniciatyva rinkti įrodymus, būtinus bylai išspręsti, ir kt. Tačiau ne kiekvienu atveju teisme sutuoktinių turtas turi būti įvertinamas iš

¹³⁷ MIKELĖNAS, V., et al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Trečioji knyga. Šeimos teisė*. Pirmasis leidimas. Vilnius: Justitia, 2002. p. 241.

¹³⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. gegužės 18 d. nutartis civilinėje byloje R. Ž. v. D. Ž., Nr. 3K-3-222/2009, Procesinio sprendimo kategorijos: 35.3.1; 36.2; 75.7 (S).

¹³⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. rugsėjo 23 d. nutartis civilinėje byloje O. R. v. G. R., Nr. 3K-3-415/2008, Procesinio sprendimo kategorijos: 75.4.3; 75.

¹⁴⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. sausio 31 d. nutartis civilinėje byloje A. Š. v. A. Š., Nr. 3K-3-25/2011, Procesinio sprendimo kategorijos: 75.6.1; 75.8; 114.11 (S).

¹⁴¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. birželio 29 d. nutartis civilinėje byloje J. N. v. E. N., Nr. 3K-3-285/2009, Procesinio sprendimo kategorijos: 75.8; 123.8 (S).

naujo. Teismas turi imtis papildomų įrodinėjimo priemonių dalytino turto vertei apeliacinės instancijos teismo sprendimo priėmimo metu nustatyti, kai jam kyla pagrįstų abejonių dėl turto vertės.

Šeimos teisėje nėra specialiųjų teisės normų dėl sutuoktinių turto vertinimo, todėl nagrinėjant ginčus dėl sutuoktinių turto padalijimo taikytinos bendrosios turto vertinimo taisyklės. Turto vertę paprastai nurodo sutuoktiniai ar sutuoktinis, inicijuojantis turto padalijimą. Kasacinio teismo praktikoje šiuo klausimu išaiškinta, kad dalijant sutuoktinių turtą, turto rinkos kaina gali būti nustatoma remiantis viešų registrų duomenimis, ekspertų išvadomis bei bet kuriais įrodymais, kuriais remdamasis teismas suformuoja savo įsitikinimą¹⁴². Kokiais įrodymų šaltiniais remdamasis teismas nustato sutuoktinių turto vertę, priklauso ir nuo konkretaus turto rūšies. Tais atvejais, kai dalijamas nekilnojamasis turtas, vienas iš įrodymų šaltinių yra Nekilnojamojo turto registro duomenys.

Kartu pažymėtina, kad Nekilnojamojo turto registre nurodyta vidutinė turto rinkos vertė yra nustatoma masinio vertinimo būdu, t. y. apskaičiuojant ne konkretaus turto vertę, o vidutinę panašių objektų vertę, neatsižvelgiant į individualias turto savybes¹⁴³. Dėl šių aplinkybių Nekilnojamojo turto registro duomenys paprastai laikomi mažiau tiksliais turto vertės įrodymais už individualaus vertinimo išvadas, kuriose atsispindi specifinės konkretaus turto savybės, rinkos kainų pokyčiai ir kitos turto vertei turinčios įtakos aplinkybės. Jeigu sutuoktiniai nesutaria dėl turto vertės, arba pačiam teismui kyla abejonių, turto vertei nustatyti gali būti skiriama teismo ekspertizė (CPK 212 straipsnis)¹⁴⁴. Kai turto rinkos vertė nustatyta individualaus vertinimo būdu, teismas turi imtis papildomų įrodinėjimo veiksmų tuo atveju, jeigu bylos medžiagos duomenys teikia pagrindą pagrįstai abejoti turto vertinimo išvados teisingumu arba daryti pagrįstą prielaidą, kad turto vertė galėjo reikšmingai pasikeisti per laiką, praėjusį nuo pradinio vertinimo¹⁴⁵. Vien byloje dalyvaujančių asmenų nuomonė, abejonės ar nepasitenkinimas turto įvertinimu, nepagrįsti objektyviais duomenimis apie turto rinkos padėtį ar dinamiką, nėra pakankamas pagrindas pripažinti, kad dalytino turto vertė teismo nustatyta neteisingai.

Skirtingo ekonominio naudingumo turto įvertinimui gali būti naudojami lyginamosios vertės ir pajamų vertės metodai, t. y. atsižvelgiant tiek į analogiškų

¹⁴² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. sausio 28 d. nutartis civilinėje byloje *R. B. v. R. V. B.*, Nr. 3K-3-12/2008, Procesinio sprendimo kategorijos: 75.4.3; 75.8; 78.2.1.

¹⁴³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. birželio 29 d. nutartis civilinėje byloje *J. N. v. E. N.*, Nr. 3K-3-285/2009, Procesinio sprendimo kategorijos: 75.8; 123.8 (S).

¹⁴⁴ MIKELĖNAS, V. *Šeimos teisė*. Vilnius: Justitia, 2009. p.288.

¹⁴⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. birželio 29 d. nutartis civilinėje byloje *J. N. v. E. N.*, Nr. 3K-3-285/2009, Procesinio sprendimo kategorijos: 75.8; 123.8 (S).

nekilnojamųjų daiktų pardavimo sandorių kainas, tiek į prekybos patalpų duodamą ekonominę naudą (pelną), jas nuomojant (pavyzdžiui, prekybos patalpų rinkos vertai nustatyti)¹⁴⁶. Žemės sklypo ir gyvenamojo namo rinkos kainos įvertinimas gali būti atliktas, taikant lyginamosios vertės metodą. Tokiu būdu ekspertizės nustatyti duomenys leidžia spręsti apie tai, kad į santuokoje įgyto ir byloje ginčijamo turto – prekybos patalpų rinkos vertę yra įskaičiuota iš šių patalpų gaunama ekonominė nauda (nuomos mokestis), taip pat gyvenamojo namo rinkos vertė nustatyta, atsižvelgus ir į šio namo išlaikymo kaštus. Atsižvelgiant į nurodytų dviejų objektų pobūdį – prekybos patalpos yra komercinės paskirties, o gyvenamasis namas įprastomis sąlygomis yra asmeninio naudojimo turtas, tai jų vertė rinkoje yra nulemta ir šių objektų naudojimo pagal paskirtį teikiamos naudos bei kaštų.

Turto vertei įtaką daro įvairūs veiksniai, tarp jų svarbūs ir ekonominiai pokyčiai (viso ūkio ar jo šakų stabilumas ar nuosmukis) (CK 3.127 straipsnio 3 dalis)¹⁴⁷. Vienam iš sutuoktinių priteisus pakankamai svarią turto dalį natūra, o kitam – piniginę kompensaciją, šiam gali tekti papildomai patirti ir infliacijos padarinius. Tai yra objektyvus, nuo šalių valios nepriklausantis veiksnys, kurį nulemia valstybėje vykstantys ekonominiai procesai, kurių pasekoje pasikeičia turto vertė¹⁴⁸. Pavyzdžiui, neišvengiamas ir spartus kainų kritimas nekilnojamojo turto rinkoje per 2008–2009 m. laikotarpį 30 proc. Esant situacijai, kai vyksta ekonominiai pokyčiai, suponuoją būtinumą teismui, sprendžiant dėl dalijamo turto vertės ir turto dalies kompensacijos dydžio, be ekspertų išvadų, reikšmingų dalijamo turto vertei ir kompensacijos dydžiui nustatyti, paisyti visiems žinomos aplinkybės – nekilnojamojo turto kainų kritimo.

2.6.2. Turto priskyrimo konkrečiam sutuoktiniui kriterijai

Sprendžiant, koks turtas turi atitekti vienam ar kitam sutuoktiniui, teismas pirmiausia turėtų atsižvelgti į sutuoktinių pageidavimus. Sutuoktiniams patiems geriausiai yra žinomas jų turimas bendras turtas bei jų poreikiai. Jeigu sutuoktiniai dėl turto priskirtinumo nesutaria, teismas, įvertinęs visas svarbias aplinkybes, priteisia konkretų

¹⁴⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. sausio 24 d. nutartis civilinėje byloje *O. R. v. G. R.*, Nr. 3K-3-82/2011, Procesinio sprendimo kategorijos: 75.4.3; 75.8 (S).

¹⁴⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. gegužės 18 d. nutartis civilinėje byloje *R. Ž. v. D. Ž.*, Nr. 3K-3-222/2009, Procesinio sprendimo kategorijos: 35.3.1; 36.2; 75.7 (S).

¹⁴⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. rugsėjo 23 d. nutartis civilinėje byloje *O. R. v. G. R.*, Nr. 3K-3-415/2008, Procesinio sprendimo kategorijos: 75.4.3; 75.8.

turtą tam sutuoktiniui, kuriam šis reikalingesnis¹⁴⁹. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas byloje konstatavo, kad pagal CK 3.127 straipsnio 3 dalį, dalijant santuokoje įgytą turtą, turi būti įvertintos turto sukūrimo aplinkybės, kiekvieno sutuoktinio indėlis, pastangos, požiūris į kuriamą turtą. „Nagrinėjamu atveju esminis šalių nesutarimas yra dėl didžiausios vertės turto – degalinės komplekso. Dėl šio turto ieškovės reikalavimai nuolat keitėsi: iš pradžių ji prašė tik kompensacijos, po to – jau 1/2 dalies, o galiausiai – natūra viso komplekso. Ieškovė siekia prisiteisti degalinę tam, kad ją pelningai parduotų ir sužlugdytų atsakovą, kuris kūrė šį verslą nuo 1994 m., tai yra jo veikla. Dėl to nurodytas turtas natūra yra reikalingas atsakovui, tuo tarpu ieškovė, gavusi šį turtą, iš karto jį parduotų. Be to, visas degalinės kompleksas pastatytas atsakovo pastangomis, pačiam atlikus didžiąją dalį statybos darbų, tuo tarpu ieškovė prie šio turto sukūrimo neprisidėjo“.

Teismams kyla problemų dėl nedalaus turto padalijimo, pavyzdžiui dėl vieno kambario buto¹⁵⁰. Dažni atvejai, kai toks butas paliekamas sutuoktiniui, su kuriuo lieka gyventi nepilnamečiai vaikai, kitam sutuoktiniui išmokant kompensaciją.

2.6.3. Kompensavimas priteisus mažesnės vertės turtą pagal CK 3.117 straipsnio 3 dalį

Atsižvelgiant į dalijamo turto savybes, sutuoktiniui priskirto turto vertė gali viršyti jo bendro turto dalį¹⁵¹. Tokiu atveju pagal 3.117 straipsnio 3 dalį didesnę nei priklauso turto dalį gavęs sutuoktinis privalo sumokėti kitam sutuoktiniui kompensaciją. Kompensacijos dydis turi būti toks, kad kompensaciją sumokėjusio ir ją gavusio sutuoktinio dalys taptų lygios arba tokios, kokias nustatė teismas, jei buvo nukrypta nuo lygių dalių principo. Kompensacijos mokėjimą teismas gali atidėti ne ilgiau nei dvejiems metams, jeigu privalantis mokėti kompensaciją sutuoktinis pateikia adekvatų šios prievolės įvykdymo užtikrinimą. Vis dėl to, prievolės užtikrinimo pateikimas neturėtų lemti pats savaime teismo sprendimo atidėti kompensacijos mokėjimo. Kompensacijos mokėjimo atidėjimas nėra naudingas sutuoktiniui, kuris ją gauna, ir turėtų būti taikomas tik įvertinus abiejų sutuoktinių turtinę padėtį ir nustačius, kad visos kompensacijos sumos sumokėjimas neproporcingai apsunkintų ją privalančio sumokėti sutuoktinio padėtį. Nustatydamas kompensacijos dydį tuo atveju, kai kompensacijos mokėjimas yra atidedamas, teismas

¹⁴⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. gegužės 19 d. nutartis civilinėje byloje *V. B. v. V. A. B.*, Nr. 3K-3-139/2008, Procesinio sprendimo kategorija 75.8 (S).

¹⁵⁰ VITKEVIČIUS, S. *Šeimos narių turtiniai santykiai*. Vilnius: Justitia, 2006. p. 160.

¹⁵¹ MIKELĖNAS, V., et al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Trečioji knyga. Šeimos teisė*. Pirmasis leidimas. Vilnius: Justitia, 2002. p. 239.

turėtų atsižvelgti į tai, kad toks mokėjimo atidėjimas ekonominiu požiūriu prilyginamas kreditavimui, todėl kompensacijos suma turėtų būti atitinkamai didesnė.

IŠVADOS

1. Turto balanso sudarymo metu sutuoktiniai gali rinktis vieną iš turtinių teisių gynimo būdų, kurie skiriasi ne tik pasekmėmis, bet ir sąlygomis, kurios būtinos pageidaujama teisinių rezultatų pasiekimui (bendro sutuoktinių turto pripažinimo asmenine nuosavybe, kompensacijos ar didesnės turto dalies gavimo). Sutuoktinių asmeninę ir bendrą turtą nustato ir atskiria teismas, vadovaudamasis CK 3.87-3.91 straipsniais, jeigu nėra sudarytos vedybų sutarties. Tik konstatavęs pakankamą teisinį pagrindą, ginčo turtą laikyti bendrąja jungtine nuosavybe, teismas gali jį dalyti. Esant abejonių, prie kurios kategorijos priskirti konkretų turtą, teismas turi taikyti turto bendrumo prezumpciją, numatytą CK 3.88 straipsnio 2 dalyje.

2. Pagal Lietuvos Aukščiausiojo Teismo formuojamą teismų praktiką, padalijant turtą, kuris yra bendroji jungtinė sutuoktinių nuosavybė, esminis klausimas yra prievolės kvalifikavimas, nuo kurio priklauso prievolės pasibaigimo ir pakeitimo pagrindai, prievolės vykdymas. Kai santuoka nutraukiama, neįvykdytos solidariosios sutuoktinių prievolės, kurių įvykdymo terminas nėra suėjęs, nemodifikuojamos, t. y. buvę sutuoktiniai lieka bendraskoliai, išskyrus, kai kreditoriai sutinka su prievolės pakeitimu. Sutarties šalies valia pakeisti sutartį turi būti išreikšta aiškiai ir nedviprasmiškai, o tylėjimas šiuo atveju nelaikomas tinkama asmens valios išraiška. CK įtvirtintu ir teismų praktikos formuojamu teisiniu reguliavimu yra geriau užtikrinama kreditorių interesų apsauga, tačiau galimos situacijos, kai kreditorių interesų apsaugai priešpastatoma vieno iš sutuoktinių arba sutuoktinių nepilnamečių interesų apsauga.

3. Taikant įstatymo (CK 3.123 straipsnio 1 dalis) nuostatą dėl nukrypimo nuo sutuoktinių bendro turto lygių dalių principo, neužtenka tik konstatuoti esant tam tikras aplinkybes, dėl kurių toks nukrypimas yra galimas, bet taip pat reikia nustatyti, kiek toks nukrypimas yra tikslingas, būtinas ir apsaugantis sutuoktinio ir nepilnamečių vaikų interesus. CK 3.123 straipsnyje pateikiamas nukrypimo nuo lygių dalių principo aplinkybių sąrašas nėra baigtinis ir teismas gali pripažinti svarbiomis kitas aplinkybes, leidžiančias nukrypti nuo lygių dalių principo. Nukrypimo nuo lygių dalių principo pagrindas dėl nepilnamečių vaikų interesų daugeliu atveju taikomas teismų praktikoje.

4. Padalijant sutuoktinių bendrą turtą, iš pradžių nustatoma kiekvieno sutuoktinio idealioji dalis. Nesant pagrindo nukrypti nuo lygių dalių principo, sutuoktiniams nustatoma bendro turto dalis yra po ½ bendro turto. Pagal Lietuvos Aukščiausiojo Teismo formuojamą praktiką dėl CK 3.123 straipsnio 1 dalies taikymo, esant pagrindui nukrypti nuo sutuoktinių bendro turto lygių dalių principo, paprastai nuo lygių dalių principo

nukrypstama, priteisiant sutuoktiniams ne daugiau kaip atitinkamai 2/3 ir 1/3 bendro turto dalis.

5. Dalijant sutuoktiniams bendrosios jungtinės nuosavybės teise priklausančią turtą, prioritetą teikiamas turto padalijimo natūra principui tiek įstatyme (CK 3.127 straipsnio 3 dalis), tiek teismų praktikoje. Galimybę konkretų turtą buvusiems sutuoktiniams padalyti natūra gali eliminuoti tiek objektyvios, tiek subjektyvios priežastys. Principo netaikymas dėl kitų konkrečių bylos aplinkybių yra išimtinis ir turėtų būti taikomas ypatingai atsargiai. Turto padalijimas natūra turi išspręsti turto padalijimo klausimus tokiu būdu, jog laikantis įstatymų reikalavimų turtas būtų padalytas atsižvelgiant ne tik į vieno ar kito sutuoktinio norus, bet ir į jų objektyvius poreikius, kartu stengiantis užtikrinti sutuoktinių individualių poreikių pusiausvyrą bei maksimaliai eliminuojant galimybę poreikius užtikrinti vienas kito sąskaita.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

I. Specialioji literatūra:

Monografijos, vadovėliai, komentarai:

1. MIKELĖNAS, V. *Šeimos teisė*. Vilnius: Justitia, 2009. p. 438;
2. MIKELĖNAS, V., et al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Trečioji knyga. Šeimos teisė*. Pirmasis leidimas. Vilnius: Justitia, 2002. p. 699.
3. VITKEVIČIUS, S. *Šeimos narių turtiniai santykiai*. Vilnius: Justitia, 2006. p. 255;

Straipsniai, straipsnių, pranešimų rinkiniai:

4. VITKEVIČIUS, S. *Bendrosios jungtinės sutuoktinių nuosavybės pasibaigimas*. *Justitia*, 2004. 5(53), p. 45-46.

Elektroniniai dokumentai:

5. Statistikos departamento duomenys [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://www.stat.gov.lt/lt/pages/view/?id=2421>> [žiūrėta 2010 m. gruodžio 28 d.];
6. Nacionalinės teismų administracijos duomenys [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://www.teismai.lt/lt/teismai/teismai-statistika/>> [žiūrėta 2010 m. gruodžio 28 d.].

II. Teisės norminiai aktai:

7. Lietuvos Respublikos Konstitucija. Valstybės žinios, 1992, Nr. 33-1014;
8. 1950 m. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija su papildomu 7 protokolu. Valstybės žinios, 1995, Nr. 40-987;
9. 1989 m. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija. Valstybės žinios, 1995, Nr. 60-1501;
10. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262;

11. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 2002, Nr. 36-1340;

12. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262;

13. Lietuvos Respublikos santuokos ir šeimos kodeksas. Valstybės žinios, 1969, Nr. 21-186;

14. Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 1996, Nr. 33-807;

III. Teismų praktika:

15. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. sausio 31 d. nutartis civilinėje byloje *L. L. v. A. L.*, Nr. 3K-3-24/2011, Procesinio sprendimo kategorijos: 75.8 (S);

16. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. sausio 31 d. nutartis civilinėje byloje *A. Š. v. A. Š.*, Nr. 3K-3-25/2011, Procesinio sprendimo kategorijos: 75.6.1; 75.8; 114.11 (S);

17. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. sausio 27 d. nutartis civilinėje byloje *G. P. v. J. P.*, Nr. 3K-3-28/2011, Procesinio sprendimo kategorijos: 21.4.1.3; 21.4.2.6; 75.8; 06.1 (S);

18. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. sausio 25 d. nutartis civilinėje byloje *J. B. v. J. B.*, Nr. 3K-3-2/2011, Procesinio sprendimo kategorijos: 75.4.3; 75.6.1; 75.6.2; 75.8; 75.9 (S);

19. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. sausio 24 d. nutartis civilinėje byloje *O. R. v. G. R.*, Nr. 3K-3-82/2011, Procesinio sprendimo kategorijos: 75.4.3; 75.8 (S);

20. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. gegužės 27 d. nutartis civilinėje byloje *R. K. v. R. K.*, bylos Nr. 3K-3-254/2010, Procesinio sprendimo kategorijos: 75.7; 75.8 (S);

21. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus plenarinės sesijos 2010 m. gegužės 20 d. nutartis civilinėje byloje *R. A. v. A. A.*, bylos Nr. 3K-P-186/2010, Procesinio sprendimo kategorijos: 75.7, 75.8; 78.2.1 (S);

22. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. balandžio 26 d. nutartis civilinėje byloje „*Swedbank*“ AB v. R. N., bylos Nr. 3K-7-173/2010, Procesinio sprendimo kategorijos: 75.7; 116.11 (S);

23. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. gegužės 11 d. nutartis civilinėje byloje D. V. v. D. V., bylos Nr. 3K-3-207/2009, Procesinio sprendimo kategorijos: 50.10; 75.8 (S);

24. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. birželio 29 d. nutartis civilinėje byloje J. N. v. A. N., Nr. 3K-3-285/2009, Procesinio sprendimo kategorijos: 75.8; 123.8 (S);

25. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. birželio 1 d. nutartis civilinėje byloje A. M. v. I. M., Nr. 3K-3-243/2009, Procesinio sprendimo kategorijos: 75.7; 75.8 (S);

26. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. gegužės 18 d. nutartis civilinėje byloje „*Swedbank*“, AB v. P. B., D. B., Nr. 3K-7-229/2009, Procesinio sprendimo kategorijos: 35.3.1; 36.2; 75.7. (S);

27. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. gegužės 18 d. nutartis civilinėje byloje R. Ž. v. D. Ž., Nr. 3K-3-222/2009, Procesinio sprendimo kategorijos: 35.3.1; 36.2; 75.7 (S);

28. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. balandžio 6 d. nutartis civilinėje byloje S. J. v. A. J., Nr. 3K-3-84/2009, Procesinio sprendimo kategorijos: 35.3.6; 114.8.2 (S);

29. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. kovo 23 d. nutartis civilinėje byloje A. V. v. M. V., Nr. 3K-3-86/2009, Procesinio sprendimo kategorijos: 21.4.2.7; 74.2.3; 75.8 (S);

30. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. gruodžio 30 d. nutartis civilinėje byloje N. M. v. R. M., Nr. 3K-3-623/2008, Procesinio sprendimo kategorijos: 75.8; 114.3 (S);

31. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. gruodžio 16 d. nutartis civilinėje byloje I. Z. v. N. Z., Nr. 3K-3-606/2008, Procesinio sprendimo kategorijos: 75.4.3; 75.5; 75.7; 75.8; 77.4.2; 78.2.1 (S);

32. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. lapkričio 17 d. nutartis civilinėje byloje V. R. v. R. R., Nr. 3K-3-523/2008, Procesinio sprendimo kategorijos: 75.4.3; 75.8 (S);

33. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. spalio 13 d. nutartis civilinėje byloje *S. J. v. A. J.*, bylos Nr. 3K-3-482/2008, Procesinio sprendimo kategorija 75.8 (S);

34. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. spalio 6 d. nutartis civilinėje byloje *O. K., J. K., P. K. v. V. K., A. K.*, Nr. 3K-3-453/2006, Procesinio sprendimo kategorijos: 30.9.2; 75.6.2; 129.1. (S);

35. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. rugsėjo 23 d. nutartis civilinėje byloje *O. R. v. G. R.*, Nr. 3K-3-415/2008, Procesinio sprendimo kategorijos: 75.4.3; 75.8 (S);

36. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. birželio 20 d. nutartis civilinėje byloje *R. G. v. Z. G.*, Nr. 3K-3-292/2008, Procesinio sprendimo kategorijos: 24.2; 24.4; 75.8 (S);

37. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. birželio 4 d. nutartis civilinėje byloje *T. Ž. v. A. Ž.*, bylos Nr. 3K-7-192/2007, Procesinio sprendimo kategorija 75.8 (S);

38. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. gegužės 19 d. nutartis civilinėje byloje *V. B. v. V. A. B.*, Nr. 3K-3-139/2008, Procesinio sprendimo kategorija 75.8 (S);

39. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. sausio 28 d. nutartis civilinėje byloje *A. B. v. A. B.*, Nr. 3K-3-14/2008, Procesinio sprendimo kategorijos: 75.4.3; 75.8; 78.2.1. (S);

40. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. sausio 28 d. nutartis civilinėje byloje *R. B. v. R. V. B.*, Nr. 3K-3-12/2008., Procesinio sprendimo kategorijos: 75.4.3; 75.8; 78.2.1. (S);

41. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. spalio 23 d. nutartis civilinėje byloje *V. Z. v. D. Z.*, Nr. 3K-3-463/2007, Procesinio sprendimo kategorija 75.8 (S);

42. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. spalio 19 d. nutartis civilinėje byloje *J. J. v. G. J.*, Nr. 3K-3-410/2007, Procesinio sprendimo kategorija 75.8 (S);

43. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. birželio 29 d. nutartis civilinėje byloje *E. M. v. V. M.*, Nr. 3K-3-301/2007, Procesinio sprendimo kategorijos: 75.4.3; 75.8 (S);

44. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. birželio 20 d. nutartis civilinėje byloje *Ž. V. v. J. V.*, Nr. 3K-3-220/2007, Procesinio sprendimo kategorijos: 75.4.3; 75.8;

45. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. gegužės 2 d. nutartis civilinėje byloje *S. B. v. R. B.*, Nr. 3K-3-177/2007, Procesinio sprendimo kategorijos: 75.4.3.; 75.8; 78.2.1 (S);

46. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. gruodžio 11 d. nutartis civilinėje byloje *R. D. v. O. D.*, Nr. 3K-3-653/2006, Procesinio sprendimo kategorijos: 75.8; 21.4.1.4 (S);

47. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. spalio 18 d. nutartis civilinėje byloje *D. P. v. A. P.*, Nr. 3K-3-526/2006, Procesinio sprendimo kategorijos: 75.8; 121.12 (S);

48. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. spalio 9 d. nutartis civilinėje byloje *A. G. v. K. G.*, Nr. 3K-3-551/2006, Procesinio sprendimo kategorijos: 30.9.2; 30.12.2; 51; 116.5.1 (S);

49. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. birželio 21 d. nutartis civilinėje byloje *A. N. v. A. N.*, Nr. 3K-3-419/2006, Procesinio sprendimo kategorijos: 75.4.1; 75.8; 77.4.2; 78.2.1 (S);

50. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. balandžio 10 d. nutartis civilinėje byloje *A. L. v. R. L.*, Nr. 3K-3-251/2006, Procesinio sprendimo kategorija 75.8 (S);

51. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. vasario 15 d. nutartis civilinėje byloje *J. S. v. A. S.*, Nr. 3K-3-126/2006, Procesinio sprendimo kategorijos: 75.6.2; 75.8 (S);

52. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. spalio 12 d. nutartis civilinėje byloje *P. A. v. O. A.*, Nr. 3K-3-479/2005, Procesinio sprendimo kategorijos: 75.6.1; 121.11;

53. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. lapkričio 9 d. nutartį civilinėje byloje *V. U. v. O. U.*, bylos Nr. 3K-3-426/2005, Procesinio sprendimo kategorijos: 75.6.1; 121.11;

54. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. gegužės 4 d. nutartis civilinėje byloje *J. Sinkevičius v. A. Sinkevičienė*, Nr. 3K-3-302/2005, Procesinio sprendimo kategorijos: 75.4.3; 75.8. (S);

55. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. birželio 16 d. nutartis civilinėje byloje *L. Milkinienė v. B. Laktionkina* Nr. 3K-3-705/2003, Bylų kategorijos: 25.6.2.; 68; 69.5.1.; 69.7;

56. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. kovo 17 d. nutartis civilinėje byloje *A. Valančienė v. L. Valančius*, Nr. 3K-3-355/2003), Bylų kategorijos: 69.7.; 72.2. (S);

57. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2002 m. liepos 1 d. nutartis civilinėje byloje *L. Debeikienė v. K. Debeikis.*, Nr. 3K-3-1040/2002, Bylų kategorijos: 69.3.; 69.7 (S);

58. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2002 m. birželio 19 d. nutartis civilinėje byloje *Anykščių rajono savivaldybė v. G.Mateikis*, Nr. 3K-3-879/2002, Bylų kategorijos: 15.2.1.1.; 71.2. (S);

59. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. lapkričio 30 d. nutartis civilinėje byloje *T. Ž. v. A. Ž.*, Nr. 2-602/2006, Procesinio sprendimo kategorijos: 75.8; 75.7;

60. Panevėžio apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus kolegijos 2010 m. gruodžio 17 d. nutartis civilinėje byloje *Swedbank, AB v N. L. ir G. L.*, Nr. 2A-810-544/2010, Procesinio sprendimo kategorijos: 24.2; 24.4; 75.8 (S);

61. Vilniaus miesto 2 apylinkės teismo 2009 m. gruodžio 22 d. sprendimas civilinėje byloje *J. D. v. V. D.*, Nr. 2-1787-141-2009, Procesinio sprendimo kategorija 75.8. (S).

SANTRAUKA

Šio magistrinio darbo tikslas yra atskleisti bendrosios jungtinės nuosavybės padalijimo instituto esmę, išanalizuoti jo teorines ir praktines problemas, nurodyti galimus problemų sprendimo variantus. Magistriniame darbe be bendrosios jungtinės nuosavybės padalijimo būdo, kai sutuoktinių bendras turtas yra padalijamas teismo sprendimu, analizuojamas naujajame CK įtvirtintas bendrosios jungtinės nuosavybės padalijimo būdas, kai bendras sutuoktinių turtas padalijamas sutuoktinių susitarimu. Bendrosios jungtinės nuosavybės padalijimo tvarka atskirai neanalizuojama, bet pateikiama, analizuojant bendrosios jungtinės nuosavybės padalijimo principus. Magistriniame darbe išskirti ir analizuojami bendrosios jungtinės nuosavybės padalijimo principai: turto balanso sudarymo, kompensacijų sudarymo, sutuoktinių bendrų prievolių tenkinimo, sutuoktinių turto idealiosios dalies nustatymo, turto padalijimo natūra principai, lygių dalių principas ir šio principo taikymo išimtys. Šių principų turinio atskleidimui pagrindinis šaltinis yra teismų praktika. Ypatingas dėmesys darbe skiriamas probleminiams klausimams, kurie kyla praktikoje, taikant nagrinėjamo instituto normas. Probleminiai bendrosios jungtinės nuosavybės padalijimo instituto aspektai yra bendro ir asmeninio sutuoktinių turto nustatymas, bendrų sutuoktinių prievolių kreditoriams vykdymas, lygių dalių principo taikymo išimtys, turto padalijimo natūra principo taikymas.

SUMMARY

The purpose of this master thesis is to provide an analysis of Lithuanian legislation and judicial practice of partitioning of common joint property, identify theoretical and practical problems and come to the decisions. Besides the mode of partitioning of common joint property when the property of spouses is divided by a court judgement, the new mode implemented only in new Civil Code of the Republic of Lithuania is analysed when the common joint property is divided by spouse's mutual agreement. The procedure of division of common joint property is disclosed by examination of appropriate principles of the partitioning of common joint property. The following principles of the partitioning of common joint property were determined and examined in this master thesis: principle of composition of property balance, principle of composition of compensation balance, principle of performance of common obligations, principle of determination of part from spouses property, principle of equal parts and exceptions of its application, and principle of partitioning of property in kind. The judicial practice is a main source of subject disclosing content of identified principles. The basic attention is paid to the problematic aspects arising in judicial practice on application the norms of partitioning of common joint property. The main practical questions are determination of common and the respective individual property of spouses, performance of obligations to the common creditors, the exceptions of application of equal parts principle, application of partitioning of property in kind.